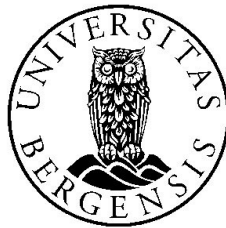

Övergångsprocessen från skola till arbete i Norge

En studie av ungas övergångar från skola till arbete mellan år 1993 – 2014
genom tillämpande av sekvensanalysmetoder

Lotten Caroline Söderlind

Masteroppgave

Maj 2017

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammanfattning

Ungas övergångar från skola till arbete har fått stor uppmärksamhet inom både forskning och politik med bakgrund i de senaste årens omvälvande samhällsförändringar och den senaste ekonomiska krisen, vilken har medfört en ökning i antalet arbetslösa och inaktiva unga. Även om Norge har kommit bättre ut av krisen har arbetslösheten ökat även här, och speciellt har det riktats en stor uppmärksamhet mot ökningen av unga bidragstagare och unga sjukpensionärer. Sedan 1990-talet har det skett flera omfattande arbetsmarknadsförändringar och förändringar i välfärdssystemet. Det har vilat ett allt starkare fokus på att bidrag ska utformas för att främja en aktiv arbetsmarknadspolitik i syfte att få flest möjliga ut i arbete med så få bidragstagare som möjligt. Kritiker har dock pekat på att målet om att få fler ut i arbete inte har uppfyllts. Med denna bakgrund har den här uppsatsen syftat till att undersöka norska ungas livsförloppsbanor, genom att med sekvensanalysmetoder ta fram typologier över typiska övergångsmönster. Genom att jämföra övergångsmönster hos unga (19 - 26 år) i tre kohorter födda 1974, 1982 och 1988, ville denna uppsats se på om dessa samhälleliga förändringar tar sig uttryck genom förändringar i ungas livsförloppsbanor. Genom att tillämpa metoden ”Optimal Matching” och klusteranalys utvecklades nio typologier av typiska livsförloppsmönster. Studien visade till att norska ungas livsförloppsmönster över tid har präglats av både förändringar och kontinuitet sida vid sida. Typologierna bekräftar det som tidigare studier med liknande ansats har sett, i form av att livsförloppsmönster typiskt kännetecknade av att vara i arbete är vanligast, vilka även här var som mest framträdande i alla tre kohorter (men minskande i den yngsta kohorten). Typologierna användes även som grundlag för en multinomial regression i syfte att beskriva hur övergångsmönster samvarierar med vissa individuella kännetecken. Fynden stöttar existerande bevis i form av samvariation mellan social bakgrund och sannolikheten att följa en viss livsförloppsbana. Den mest intressanta trajektorien utifrån studiens kontext var den som kännetecknades av unga som stagnerar i en tillvaro som mottagare av hälsorelaterade bidragsordningar, vilken ökade betydligt i den yngsta kohorten, och var även vanligare bland kvinnor. Studiens viktigaste bidrag är att ha visat till vilka övergångsmönster som kan ses vid tillämpande av sekvensanalysmetoder för att utveckla typologier av norska ungas livsförloppsbanor, vilket ingen tidigare studie har gjort.

Antal ord: 35 106 (exklusive sammanfattning, summary, förord, innehållsförteckning, figur – och tabellöversikt, appendix och litteraturlista).

Summary

The recent global economic crisis, in combination with major changes in the labour market, have led to an increasing focus on school-to-work transitions after several reports on growing risks of young people becoming economically and socially marginalized. Although Norway has come better out of the crisis than many other countries, youth unemployment has increased here as well. Norwegian labour market – and welfare policies have since the 1990’s, as in many western European countries, undergone reorientations towards more activation, where major reforms in welfare benefits have also been implemented. Critics have pointed at how the aim of getting more people into work has not been achieved. Against this backdrop, this master thesis examines school-to-work transition pathways in Norway between 1993 – 2014 by comparing three birth cohorts of young people (19-26 years) born 1974 (followed between 1993-2000); 1982 (followed between 2001-2008) and 1988 (followed between 2007-2014). By applying the method “Optimal Matching” and cluster analysis, nine typologies of typical transition patterns were identified in the data. While there is no previous country specific Norwegian study using this method to develop typologies of youth transitions, the main theme was to do just this. In line with previous research applying the same approach, pathways dominated by employment were found to be the most salient in all three cohorts (although decreasing in the youngest cohort). The most interesting pathway given the context of the study, was one among the more disadvantaged transitions (with members typically ending up as receivers of temporary health related benefits and stayed there throughout the observation period), which increased significantly in the youngest cohort. This pathway was more likely to be followed by young people with lower social background, as well as being more common among women.

Förord

Först av allt vill jag rikta ett stort tack till min handledare, Thomas Lorentzen, som inspirerade mig vid valet av tema för uppsatsen, och vidare under arbetets gång har bistått med en helt enastående vägledning och konstruktiv feedback. Detta har varit en oundgänglig del av skrivprocessen.

Under tiden som masterstudent fick jag möjligheten att arbeta som forskningsassistent vid Sosiologisk Institutt, vilket har varit mycket lärorikt. Det har varit inspirerande att vistas i en miljö med många duktiga forskare och jag vill tacka alla härifrån som på olika sätt hjälpt mig. Ett extra tack till professor Ann Nilsen för goda input och litteraturtips vilka jag haft stor nytta av.

Tack till medstudenter som bidragit till en både professionell såväl som social studiemiljö.

Till sist, men definitivt inte minst, vill jag tacka min syster, Malin Söderlind, som bistod med korrekturläsning och granskning av texten.

Dessutom tackar jag mig själv som klarade detta, bra jobbat!

Lotten Caroline Söderlind

Bergen, maj 2017

Data som använts i denna publikation har hämtats från Norsk Senter for Forskningsdatas (NSD) flödesdatabas, FD-Trygd – 20 procent urval, från Statistisk Sentralbyrå. NSD har tillrättatlagt data för analysförmål. Ingen av ovan nämnda institutioner har ansvar för de analyser eller tolkningar som gjorts, detta ansvar vilar till fullo hos undertecknad.

Innehållsförteckning

Sammandrag	i
Summary	ii
Förord	iii
Innehållsförteckning	iv
Figuröversikt	vii
Appendix	vii
Tabellöversikt	viii
1. Inledning	1
1.1 Syfte och problemställning.....	1
1.2 Samhällelig och sociologisk relevans.....	3
1.3 Uppsatsens struktur.....	4
2. Bakgrund	6
2.1 Avgränsningar.....	6
2.2 ”School-to-work transitions”.....	7
2.3 NEET:s.....	8
2.4 Sammanfattning.....	9
3. Teoretiska perspektiveringar	10
3.1 Livsförloppsperspektivet som teoretisk orientering.....	10
3.1.1 Centrala begrepp vid livsförloppsforskning.....	12
3.2 Begrepp som beskriver livsförloppsförändringar.....	14
3.2.1 Individualisering.....	14
3.2.2 De-standardisering av ungas övergångar.....	16
3.3 Teoretisering av övergången mellan skola och arbete.....	17
3.4 Kritiska invändningar – den ignorerade medelmåttan.....	19
3.5 Sammanfattning.....	20
4. Tidigare forskning	22
4.1 Landspecifika studier – internationella utblickar.....	22
4.2 Jämförande studier	26

4.3 Nordisk forskning.....	28
4.4 Sammanfattning.....	30
5. Studiens kontext – det norska välfärdssamhället i förändring.....	31
5.1 Arbetsmarknadsförändringar	31
5.2 Förändringar i välfärdssystemet.....	33
5.3 Bidragsstöd vid nedsatt arbetsförmåga.....	35
5.4 Ökande andel unga sjukpensionärer.....	38
5.5 Unga socialhjälpstagare.....	39
5.6 Utbildning i Norge.....	40
5.6.1 Reform 94.....	41
5.6.2 Social ojämlikhet i utbildning.....	42
5.7 Sammanfattning.....	43
6 Data och metod.....	45
6.1 Ansats.....	45
6.2 Datamaterialet.....	45
6.2.1 Styrkor och svagheter med registerdata.....	46
6.2.2 Urvalet.....	46
6.3 Sekvensanalys.....	47
6.3.1 Statusalfabetet.....	47
6.4 Optimal Matching.....	48
6.4.1 Klusteranalys.....	49
6.4.2 Bedömning om antal kluster.....	50
6.4.3 Silhuetter.....	50
6.4.4 Dendrogram.....	51
6.4.5 Representativa sekvenser.....	53
6.4.6 Mått på fördelning och variationer i tillstånd.....	54
6.5 Multinomial regression.....	55
6.5.1 Variabelspecifikationer.....	56
6.5.2 Beroende variabel: klustertillhörighet.....	56
6.5.3 Oberoende variabler.....	57

7. Resultat	60
7.1 Visuell presentation av livsförloppsbanor.....	60
7.2 Etikettering av typologier.....	63
7.3 Deskriptiv statistik: fördelning andel medlemmar per livsförloppsbanor.....	66
7.3.1 Deskriptiv statistik: Genomsnittlig tid per tillstånd.....	67
7.4 Resultat turbulens och entropi.....	69
7.5 Sammanfattning.....	71
7.6 Resultat multinomial regression.....	72
7.6.1 Predicerade sannolikheter: kön.....	72
7.6.2 Predicerade sannolikheter: kohort.....	74
7.6.3 Predicerade sannolikheter: social bakgrund	78
7.6.4 Predicerade sannolikheter: egen utbildningsnivå vid 26 års ålder.....	80
7.6.5 Predicerade sannolikheter: landbakgrund.....	82
7.6.6 Predicerade sannolikheter: boendeort.....	84
7.7 Sammanfattning.....	85
8 Diskussion	86
8.1 Första forskningsfrågan: <i>Övergångsmönster bland unga i Norge</i>	86
8.1.1 Övergången från skola till arbete – nio typologier.....	86
8.2 Andra forskningsfrågan: <i>Förändringar i livsförloppsbanor</i>	89
8.2.1 Kohort och social förändring i den norska kontexten.....	89
8.2.2 Förändring och kontinuitet sida vid sida.....	92
8.3 Tredje forskningsfrågan: <i>Samvariation med socio-demografiska kännetecken</i>	94
8.3.1 Social bakgrund och kontextbetingade val.....	94
8.3.2. Genusskillnader i livsförloppsbanor.....	95
9 Konklusion	98
9.1 Förslag till vidare forskning.....	99
Litteraturlista	100
Bifogade tabeller och figurer	113
Appendix	I

Figuröversikt

Figur 1 Dendrogram.....	52
Figur 2 Silhouettdiagram.....	113
Figur 3 Tvärgående tillstånd.....	61
Figur 4 Representativa sekvenser.....	62
Figur 5 Fördelning per livsförloppsbanan.....	66
Figur 6 Predicerade sannolikheter: kön.....	72
Figur 7 Predicerade sannolikheter: kohort.....	74
Figur 8 Predicerade sannolikheter: social bakgrund.....	78
Figur 9 Predicerade sannolikheter: utbildningsnivå.....	80
Figur 10 Predicerade sannolikheter: landbakgrund.....	82
Figur 11 Predicerade sannolikheter: boendeort.....	84
Figur 12 Entropidiagram.....	114
Figur 13 Genomsnittlig tid per tillstånd.....	116
Figur 14 Genomsnittlig tid per tillstånd per kohort.....	117
Figur 15 Sekvensindexplot per kluster.....	118
Figur 16 Sekvensindexplot per kohort.....	119

Appendix

Figur A1 Operativ. Representativa sekvenser.....	I
Figur A2 Växelvis. Representativa sekvenser.....	I
Figur A3 Effektiv. Representativa sekvenser.....	I
Figur A4 Akademisk. Representativa sekvenser.....	II
Figur A5 Alternativ. Representativa sekvenser.....	II
Figur A6 Stagnation. Representativa sekvenser.....	II
Figur A7 Avbrott. Representativa sekvenser.....	III
Figur A8 Bristfällig. Representativa sekvenser.....	III
Figur A9 Utanförskap. Representativa sekvenser.....	III

Tabellöversikt

Tabell 1 Representativa sekvenser: täckningsgrad.....	54
Tabell 2 Deskriptiv statistik oberoende variabler.....	58
Tabell 3 Genomsnittlig tid per tillstånd: antal månader.....	67
Tabell 4 Turbulens per livsförloppsbanan.....	69
Tabell 5 Turbulens per kohort.....	69
Tabell 6 Multinomial regression: koefficienter.....	120
Tabell 7 Fördelning per livsförloppsbanan per kohort.....	115

1 Inledning

Övergången mellan skola och arbete är för många unga ett avgörande vägskäl, vilken kan förstås som utslagsgivande för hur inträdandet till vuxenlivet utstakar sig och därmed möjligheten att bli självständig och stå på egna ben. Ungas första kontakt med arbetslivet kan med andra ord ha viktiga implikationer för resten av karriären och framtida livschanser (Korpi m.fl. 2003; Scherer 2005). Den här uppsatsen ämnar belysa övergången mellan skola och arbete bland unga vuxna (19 – 26 år) i Norge genom att ta fram typologier¹ över typiska livsförloppsbanor, och även undersöka om dessa mönster har förändrats över tid, närmare bestämt över de senaste 20 åren. Dessutom vill studien se på hur vissa individuella kännetecken samvarierar med att följa en viss livsförloppsbanan. För att göra detta kommer sekvensanalysmetoder tillämpas, vilka ger möjligheten att studera övergångsmönster på ett holistiskt vis framför att studera övergångar genom att se på enskilda händelser. En central ambition med uppsatsen är att kunna ge ett bidrag till kunskapen om processer vid övergången från skola till arbete bland unga vuxna i Norge, och hur dessa är kopplade till arbetsmarknadsförändringar och förändringar i välfärdssystemet. Det finns per idag inte någon tidigare landspecifik norsk studie som tagit fram typologier av ungas övergångsmönster, vilket gör att min studie kan ge ett unikt bidrag till att fylla ut avsaknaden av kunskap om typiska ”karriärmönster” bland unga vuxna i Norge.

1.1 Syfte och problemställning

Ungdomsarbetslöshet har fått stor uppmärksamhet både inom forskningen och politiken de senaste årtiondena. Den senaste globala ekonomiska krisen tillsammans med fundamentala arbetsmarknadsförändringar, har satt ungdomsarbetslöshet till toppen av den politiska agendan efter alarmerande rapporter om ökade arbetslöshetsnivåer bland unga och allt tilltagande risker för unga att bli ekonomiskt och socialt marginaliserade² (Albæk m.fl. 2015). Även om Norge har kommit bättre ut ur krisen än många andra länder så har arbetslöshet och inaktivitet ökat även här (Dølvik m.fl. 2014).

¹ Typologi innebär en klassificering utifrån en definierad uppsättning kännetecken som utgör ett system eller en modell med ömsesidigt uteslutande och logiskt sammanhängande kategorier (Østerud m.fl. 1997: 274).

² Marginaliserad är ett begrepp som kan förstås beskriva en position där man befinner sig på yttersidan av en arena (t.ex. arbetsmarknaden eller samhället överlag), till skillnad från att vara exkluderad som innebär att man är helt och hållet utanför (Hammer 2003).

Det finns en mängd litteratur, både internationellt och i Norge, om övergången mellan skola och arbete på individnivå, där den största delen av forskningen dock har fokuserat på enskilda händelser, så som övergången från en arbetsmarknadsstatus till en annan (exempelvis från utbildning till jobb eller till arbetslöshet) samt dess effekter och föranliggande villkor.

Däremot är avsaknaden av kunskap om ungas övergångar som processer något som kommit att framhävas allt mer (jmf. Brzinsky-Fay 2007). Eftersom unga ofta växlar mellan jobb, utbildning och inaktivitet så har behovet för att använda metoder som kan fånga in övergångar på ett holistiskt vis förespråkats, där sekvensanalys är en passande metod för detta, vilken har kommit att bli allt mer populär inom livsförlopps forskning (Scherer 2001; Brzinsky-Fay 2007). Genom att metoden möjliggör att, istället för att fokusera på enskilda händelser vid specifika tidpunkter, ge information om aktiviteter som unga engagerar sig i *över tid* kan man få en ökad förståelse för, inte bara hur lätt eller svårt det är för unga att få jobb, men även hur stabil deras anställningshistorik sedan blir. Med detta kan man exempelvis identifiera vilka typer av livsförlopp som kännetecknas av mer kortvarig – eller långvarig arbetslöshet och inaktivitet (Quintini & Manfredi 2009: 45).

Med denna bakgrund blir uppsatsens övergripande syfte först och främst att undersöka vilka typiska övergångsmönster som kan identifieras bland unga i Norge. Dessutom vill uppsatsen avhandla om huruvida de senaste årtiondenas samhällsförändringar tar sig till uttryck genom förändringar i övergångsmönstren. Vidare vill jag undersöka om vissa individuella kännetecken så som kön, social bakgrund, etnicitet och boendeort samvarierar med vilken livsförloppsbanan som följs.

De tre övergripande forskningsfrågorna blir:

- 1) *Vilka typiska mönster av livsförloppsbanor kan ses bland unga vuxna i Norge?*
- 2) *Har ungas livsförloppsbanor i Norge förändrats de senaste 20 åren?*
- 3) *Hur samvarierar individuella socio-demografiska kännetecken med vilken livsförloppsbanan som följs?*

För att belysa problemställningarna jämförs tre kohorter födda 1974, 1982 och 1988, vilka följs från och med året man normalt går ut gymnasiet i Norge, vid 19 års ålder, och fram till 26 års ålder. För detta ändamål tillämpas metoden ”Optimal Matching” och klusteranalys, i syfte att ta fram typologier över typiska övergångsmönster, där dessa sedan också utgör grundlaget för en multinomial regression, vilken används i ett rent deskriptivt syfte för att studera hur ovan nämnda individuella kännetecken samvarierar med att följa vissa banor.

När de ungas livsförloppsmönster undersöks vill jag rikta ett särskilt fokus mot de mer riskfyllda livsvägarna som kan indikera risk för utanförskap och exkludering, det vill säga att uppsatsen ser speciellt på vad som som kännetecknar livsförloppen hos de mer sårbara grupperna av unga.

1.2 Studiens samhällliga och sociologiska relevans

En studie av ungas övergångar i Norge är intressant ur flera synvinklar. I ljuset av de många och omfattande samhällliga förändringarna i Norge, som i resten av världen, som har försigått de senaste årtiondena, tillsammans med det ökade fokuset på ungas utanförskap, så får temat för min uppsats en ganska uppenbar samhälllig relevans.

För att till exempel förhindra ökat utanförskap, behöver forskare och beslutsfattare kunna göra förutsägelser om möjliga framtida scenarion, något som Ragin och Amoroso (2011: 40) framhäver är det viktigaste målet med samhällsvetenskaplig forskning. De beskriver två typer av kunskaper som kan hjälpa oss att landa i sådana förutsägelser: kunskap om historien och kunskap om generella mönster. Medan kännedom om historien kan lära oss något om tidigare framgångar och misslyckanden, kan förståelsen för generella mönster användas för att beräkna framtida händelsers sannolikhet.

Genom att den här studien både söker efter att studera förändringar av ungas livsförloppsbanor över tid, och samtidigt undersöka mönster av övergångar, har den en god utgångspunkt till, och potential för, att kunna bidra med bägge typerna av kunskap. Den historiska kunskapen erhålls genom att studien sträcker sig över ett längre tidsspänn, och den metodologiska ansatsen, med sekvensanalys för att ta fram typiska livsförloppsbanor, kan bidra med kunskap om generella mönster i ungas övergångar i Norge, vilket i sin tur kan spegla hur samhällliga förändringar påverkar övergångsmönster.

Genom att studera kohorter ges speciellt goda möjligheter att fånga in historiska förändringar. Kohortstudier har beskrivits av Elder och George (2016: 60) som ett ”uniket fönster för att förstå historisk och social förändring” och av Roberts (2017: 20) som ”kronjuveler” vid studier av ungas övergångar. Min studie jämför tre kohorter över en tidsperiod om 21 år som genom att studera typiska livsförloppsmönster över tid blir speciellt samhällligt relevant då den kan öppna ett fönster med utsikt över förändringar i ungas övergångar från skola till arbete som de har försigått i Norge.

I en allt mer komplex värld med ökande sociala klyftor och omfattande samhällsförändringar har sociologin beskrivits inneha en viktig roll i att beskriva, förtolka och förstå, sida vid sida med ett beaktande av underliggande orsaker. Forskare idag möts av allt fler påtryckningar från beslutsfattare att kunna påverka, vilket har gjort att det har beskrivits som en speciellt relevant sociologisk uppgift att engagera sig i samhällsliga angelägenheter – för att kunna hjälpa beslutsfattare att fatta kloka beslut (Cromtom 2008: 1222).

Min studie vill, som ovan nämnt, med sekvensanalysmetoder ta fram typologier av typiska övergångsmönster bland unga i Norge, och samtidigt undersöka hur vissa individuella bakgrundskännetecken kan ses samvariera med sannolikheten för att följa en viss livsförloppsbanan. Fynd från studier med denna typ av ansats pekar McVicar och Anyadike-Danes (2002) på är speciellt användbara, genom att de potentiellt kan användas av beslutsfattare för att göra bedömningar om mer målinriktade ingripanden på ett tidigare plan. Med detta blir min studie sammanfattningsvis sociologiskt och samhällsligt relevant både i ljuset av att det i sig är en viktig sociologisk uppgift att beskriva, och söka efter, att förstå dagens samhällsförändringar, och samtidigt som den metodologiska ansatsen är av en sådan art som typiskt har potential att, vid studier av övergångar, bidra till att landa i samhällsligt nyttiga fynd.

1.3 Uppsatsens struktur

I kapitel två kommer avgränsningar och relevanta begrepp att presenteras för att ge en generell bakgrund till det ökade fokuset på ungas övergångar från skola till arbete, och på ungas utanförskap. Bakgrunden ramas in genom att utgå från två breda och vanligt använda begrepp i detta sammanhang, ”school-to-work transitions” och ”NEET:s”.

Det tredje kapitlet presenterar teoretiska perspektiveringar. Uppsatsen bygger ut från ett livsförloppsperspektiv, varför kapitlet startar med att presentera livsförloppsperspektivet som teoretisk orientering. Därefter beskrivs centrala begrepp som varit förekommande vid förståelsen av ungas övergångar. Vidare följer ett avsnitt om hur övergången från skola till arbete har teoretiserats, tillsammans med en del kritiska invändningar som riktats mot detta.

Därefter följer det i kapitel fyra en litteraturgenomgång av tidigare forskning där centrala bidrag som studerat övergången från skola till arbete genom att tillämpa samma ansats som denna studie presenteras. Genomgången delas upp efter landspecifika studier, jämförande studier och nordisk forskning.

Kapitel 5 är ett kontextkapitel som siktar åt att presentera relevanta kontextuella förhållanden i form av arbetsmarknadsförändringar och förändringar i välfärdssystemet i Norge de senaste 20 åren.

I kapitel 6 presenteras datamaterialet och de metoderna som tillämpats: sekvens – och klusteranalys samt multinomial regression.

Det sjunde kapitlet presenterar resultaten från analyserna, uppdelat efter de två stegen genom att resultaten från klusteranalysen redovisas först efterföljt av resultaten från multinomial regression.

Kapitel 8 är diskussionskapitlet där resultaten analyseras i relation till kontext, teori och tidigare forskning som presenterats i föregående kapitel.

Avslutningsvis följer en konklusion och förslag till vidare forskning i kapitel 9.

2 Bakgrund

Detta kapitel presenterar avgränsningar knutna till det valda åldersintervallet och observationsperioden. Vidare ger avsnittet en första introduktion till studiens tema genom att dra ut från begreppen ”school-to-work transitions” och ”NEET:s”. Till sist följer en kort uppsummering.

2.1 Avgränsningar

Unga definieras i den här uppsatsen som 19 – 26 år, vilket innebär att de följs under en sjuårsperiod från och med det året man normalt sett går ut gymnasiet i Norge, och fram till 26 års ålder. Jag valde denna avgränsning då avslutandet av gymnasiet kan förstås som en viktig milstolpe i avseende att inträda vuxenlivet och fram till 26 års ålder, då detta är en ålder som på flera områden används som en juridisk gräns för när man inte längre anses som ung vuxen³. Även med mitt syfte att fokusera på unga som kan förstås befinna sig i riskzonen att falla utanför, blir det nyttigt att ha ett något längre tidsperspektiv för att fånga upp de som exempelvis är mer långvarigt arbetslösa efter gymnasietiden.

De korresponderade observationsperioderna för kohorterna födda 1974, 1982 och 1988 blir 1993 – 2000, 2001 – 2008 och 2007 – 2014. Det att studera perioden från 1990-talet och framåt är speciellt intressant med bakgrund i hur denna präglats av omfattande samhällsliga förändringar och både upp – och nedgångstider. I och med detta blir just denna period särskilt intressant att se på med hänsyn till att få en ökad insikt i hur institutioner och policys har anpassats för att bemöta dessa förändringar, med de utmaningar som medföljer (jmf. Dølvik m.fl. 2014). I denna uppsats handlar detta om att se på dessa anpassningar som de har försigått i Norge, och hur de tar sig till uttryck i ungas övergångsmönster. I kontextkapitlet presenteras en översikt över några av de viktigaste förändringarna på arbetsmarknaden och i välfärdssystemet i Norge, vilka är betydelsefulla för att förstå hur norska institutioner och policys har anpassat sig, och vilka kan ha haft implikationer för ungas rörelser mellan skola, arbetsliv och välfärdssystem.

³ Exempelvis opererar NAV med en 26-års gräns för att beviljas sjukpension för unga sjukpensionärer. Ung sjukpensionär kallas på norska för ”ung ufør” där villkoren för beviljande till ”ung ufør garanti” kräver att man var under 26 år när man blev allvarligt och varaktigt sjuk (NAV 2016).

2.2 "School-to-work transitions"

Övergången från skola till arbete, inom internationell litteratur ofta omtalad som "school-to-work transitions", har under flera årtionden varit ett högt uppmärksammat tema, trots för att det inte råder brist på varken forskning eller politiska åtgärder på området (Brzinsky-Fay 2014). Grundläggande sett har bakgrunden till detta uppmärksammande varit den samma överallt: den långsiktiga tendensen till nedgången på ungdomsarbetsmarknaderna (Furlong 1987). Den viktigaste utlösande faktorn för nedgången har bottnat i en ekonomisk omstrukturering och frånfall av jobb och lågkvalificerade yrken som tidigare varit tillgängliga för ungdom (Roberts m.fl. 1994). Flera forskare, både internationellt och i Norge, har samtidigt pekat på en ökande social polarisering, det vill säga ökade risker mot socialt utanförskap, vid övergången från skola till arbete (se t.ex. Kogan 2004; Rice 1999; Schoon m.fl. 2001; Caspersen m.fl. 2012).

För unga har övergången från skola till arbete beskrivits som en kritisk fas eftersom deras första kontakt med arbetslivet kan ha en väsentlig betydelse för senare arbetsmarknadsutfall och anställningsbarhet (Korpi m.fl. 2003). Medan man sett hur negativa utfall på grund av kortare perioder av arbetslöshet har setts minska över tid, har det idag i allt högre grad påvisats hur långtidsarbetslöshet speciellt är det som kan ge dessa negativa konsekvenser för senare anställningsmöjligheter, vilket har omtalats som "scarring effects" (se t.ex. Nilsen & Reiso 2011).

Misslyckade övergångar från skola till arbete har dessutom inte bara negativa konsekvenser för den enskilda individen, utan även på samhällsnivå. Problematiska övergångar till arbetslivet kan bland annat försena ungas övergång till vuxenlivet betydligt, vilket i sin tur kan påverka exempelvis beslut om att bli föräldrar, något som är en speciellt önskad konsekvens bland länder med redan låga fertilitetsnivåer (Eurofound 2014). Panican m.fl. (2010: 17) framhäver även hur arbetslöshet, vilket medför ökade sociala klyftor och ökad framtidsoro, kan gynna värderingar som strider emot demokratiska och humanistiska ideal, där främlingsfientlighet och rasism lättare frodas i ett samhälle med hög arbetslöshet.⁴ Vidare föreligger även en viktig samhällsekonomisk sida i form av att hög arbetslöshet och låg sysselsättning försvårar finansiering av offentlig välfärd (ibid.). I Norge, liksom i övriga

⁴ Se t.ex. Racism and xenophobia in the EU (2006).

nordiska länder, är just sysselsättning en särskilt viktig del för hållbarheten i den nordiska modellen, vilken byggs upp utifrån en vidsträckt välfärdsmodell (Kvist m.fl. 2012).

Trots att övergången från skola till arbete har fått stor uppmärksamhet, har det framhävts hur forskning på området fortfarande präglas av betydliga brister. Brzinsky-Fay (2014) pekar på att speciellt tre förhållanden gör forskningen på övergången mellan skola och arbete bristfällig, dels med bakgrund i avsaknaden av en sammansatt teori som direkt adresserar övergångar i sig, och att individuella övergångar oftast har undersökts som enskilda händelser och inte som processer, samt att forskningen främst är dominerad av hypotestestande metoder vilket undergräver konceptualiseringen av övergångar mellan skola och arbete.

Även i Norge präglas forskningen på övergången mellan skola och arbete ofta av ett individfokus. Medan det föreligger en mängd olika typer av tidigare studier på fältet så har dessa samtidigt beskrivits som att ofta ha en gemensam nämnare i form av ett fokus på individuella utbildningsval – och förlopp, resultatuppnåelse och individuella utbildnings – eller arbetsmarknadskarriärer, där centrala teman ofta omhandlat att påvisa variationer och ojämlikheter i val, resultat och utbildningsförlopp i ljuset av social bakgrund, kön och etnisk bakgrund (Olsen, Høst & Michelsen 2008: 253).

2.3 NEET:s

Samtidigt med det ökade fokuset på ungdomsarbetslöshet och övergången från skola till arbete, har även ökad uppmärksamhet riktats mot unga som varken är under utbildning, i arbete eller praktik, vilka ofta omtalas som ”NEET” vilket står för ”Not in Education, Employment nor Training” (Albæk m.fl. 2015; Olsen & Tägtström 2014). Detta begrepp blev först etablerat i Storbritannien under slutet av 1980-talet men har fått allt mer uppmärksamhet framförallt under de senast åren. Det ökade användandet av begreppet i sig har setts som en spegling av en samhällsutveckling där andelen unga som inte deltar på centrala arenor har ökat betydligt. Ökningen av NEET:s har lett till stort bekymmer från regeringshåll runt om i hela Europa, både inom den politiska och den administrativa sfären (Eurofound 2014; Olsen & Tägtström 2014).

NEET:s består av varierande grupper av individer som befinner sig i många olika typer av livssituationer. Lite beroende på hur begreppet operationaliseras, kan dessa även inkludera unga bidragsmottagare, eller det kan syfta till unga som är helt inaktiva och heller inte mottar någon form av bidrag, och eventuellt blir familjeförsörjda (Grødem m.fl. 2014). Vissa av de

som faller in under kategorin består förvisso även av unga som exempelvis frivilligt tar ett sabbatsår efter gymnasiet, förbereder vidare studier eller reser jorden runt. Dessa grupper har dock beskrivits representera ett mindretal av det totala antalet NEET:s (Olsen och Tägström 2014). Trots en uppenbar heterogenitet i den här gruppen, så har unga NEET:s dock framhävts ha vissa grundläggande kännetecken där dessa som regel tenderar att i större utsträckning ha låg utbildning, svåra uppväxtvillkor eller invandrarbakgrund (Eurofound 2014).

Ett misslyckat utbildningsförlopp har generellt ofta framhävts vara en viktig faktor bakom arbetslöshet och inaktivitet, och de unga som avslutar gymnasiet i förtid har beskrivits utgöra en oproportionerligt stor andel av unga arbetslösa och NEET:s (Quintini & Martin 2006). NEET-raten i Norge har legat på runt mellan 5 och 7 procent de senaste 10 åren.

Utvecklingen har beskrivits behöva ses i samband med att andelen unga som hoppar av gymnasiet fortfarande är hög (NOU 2016: 8). Den främsta strategin i samtliga nordiska länder för att förhindra NEET-talen har också varit just att arbeta mot att unga inte ska avbryta gymnasiet i förtid (Olsen & Tägström 2014: 14). I en översikt av NEET:s i Norge under perioden 2006 – 2012, visades det till hur andelen NEET:s ökar med stigande ålder (Bø & Vigran 2014). Här visades på hur uppgifter från 2013 pekat på att skillnader mellan män och kvinnor var små i de yngre åldersgrupperna (15 - 24 år), men att kvinnor var i flertal bland personer mellan 25 – 29 år, vilket beskrivs kunna kopplas till barnafödande samt att män generellt har en högre sysselsättningsgrad. Även i Norge är utbildningsnivån hos personer inom kategorin NEET:s generellt lägre än hos befolkningen i övrigt (ibid.).

2.4 Sammanfattning

Denna bakgrund inkluderades för att ge en kortfattad första introduktion till studiens tema genom att dra ut från begreppen ”school-to-work-transitions” och ”NEET:s”. Det visades till centrala punkter som det ökade fokuset på övergången mellan skola och arbete, och på ungas utanförskap vilar i. Avsnittet har kort nämnt hur forskning på övergången mellan skola till arbete beskrivits som att mötas av både teoretiska och metodiska utmaningar. Övergången från skola till arbete är som beskrivit ovan ett högt uppmärksammat tema som är viktigt att forska på ur flera hänsyn. En misslyckad övergång till arbetslivet kan medföra mycket missgynnande konsekvenser, inte bara för den enskilda individen, utan även på ett samhällsligt plan.

3 Teoretiska perspektiveringar

Detta kapitel syftar till att presentera det teoretiska ramverket som uppsatsen bygger på, livsförloppsperspektivet, och även till att presentera centrala teoretiska begrepp som har använts vid beskrivning av förändringar av ungas övergångar. Medan det föreligger få specifika teorier om övergången från skola till arbete i sig, vill det följa ett avsnitt som omhandlar kritiken mot denna avsaknad av en sammansatt teori, genom att dra ut från kritiken så som den har framlagts av Brzinsky-Fay (2007). Först presenteras en genomgång av centrala punkter vid livsförloppsperspektivet och hur detta kan förstås som en teoretisk orientering. Sedan presenteras centrala begrepp som har använts för att beskriva livsförloppsförändringar, vilka ofta dras ut från det som kallas individualiseringsperspektivet. Vidare följer avsnittet om teoretisering av övergången mellan skola och arbete. Därefter följer ett avsnitt som avhandlar en kritik mot teoretiseringen av övergången mellan skola och arbete, vilken handlar om hur sociologer missar att uppmärksamma unga som varken befinner sig på någon av samhällets ytterkanter, utan istället följer mer genomsnittliga vägar. Avslutningsvis följer en sammanfattning av kapitlet.

3.1 Livsförloppsperspektivet som teoretisk orientering

Livsförloppsperspektivet, vars historiska rötter typiskt associeras med Thomas och Znanieckis [1918] klassiska studie *The Polish Peasant in Europe and America*⁵, uppstod genom att studier av olika åldersgrupper, i olika samhällen och genom olika historiska perioder ledde fram till en bättre förståelse för samspelet mellan social förändring hos bestämda kohorter. Häri vilar synen på hur en kohorts livsförlopp uttrycker historiska händelser i bestämda åldersfaser för den kohort som studeras (Elder 1995; Elder & Shanahan 1997).

Som teoretisk orientering riktar livsförloppsperspektivet⁶ forskarens fokus till den fundamentala betydelsen av historiska omständigheter och förändringar för att förstå individuell utveckling. Det etablerar ett gemensamt undersökningsfält genom att definiera ett ramverk som guidar forskare mot identifierande och formulerande av problem,

⁵ En studie som gav en etnografisk och historisk överblick över livet på landsbygden i Polen och av invandrades bosättning i deras nya urbana miljöer genom att studera folks liv över tid under tider av förändring (Elder 1995: 117).

⁶ Livsförloppsperspektivet brukar typiskt beskrivas mer som en tillnärmning framför en vetenskaplig teori, om man tar utgångspunkt i teori ur det konventionella avseendet av länkade hypoteser testade genom empiriskt bevis (se t.ex. Bynner 2016).

variabelspecifikationer och analysstrategier. Livsförloppsperspektivet är med andra ord förankrat i ett contextualiserat perspektiv som betonar implikationerna av sociala livsförlopp inom ett historiskt tidsrum för mänsklig utveckling och åldrande (Bengtson m.fl. 2005; Elder m.fl. 2003). Det institutionella strukturerandet av livet är själva kärnan i livsförloppsanalysen (Shanahan och Mortimer 2003).

Ramverket för livsförloppsperspektivet har beskrivits som att bygga utifrån fem definierande principer: *länkade liv, mänsklig agens, utveckling innanför kontext, timing och lokalisering i tid och rum* (Elder 1998). Dessa principer skisseras kortfattat nedan:

- Principen om *sammanlänkade liv* betonar att varje enskild fas påverkar hela livsförloppet genom att uppmärksamma kopplingen mellan folks liv och då speciellt i form av länkar över generationer. Folks liv är invävda i relationer som omfattar släktingar, vänner och andra vilket gör att sociala och historiska influenser uttrycks genom nätverket av gemensamma relationer. Medan sammanvävda liv är karaktäristiskt i alla livets faser kan det dock förstås som mest framträdande vid övergången till vuxenlivet (Elder 1995; Elder & Shanahan 1997).
- Principen om *mänsklig agens* betonar hur individer aktivt konstruerar sin biografi och hur man begår val formade av de begränsningar och möjligheter som erbjuds från bland annat ens sociala bakgrund, vilken livsfas man befinner sig, strukturella förhållanden och historiska villkor. Livsförloppstudier bygger ofta på ett grundläggande erkännande om att folk söker efter kontroll i sina liv, och att de i olik grad lyckas med detta där kontroll uppnås när resurser gör det möjligt att realisera önskemål (Elder 1995; Elder 1998; Elder & Shanahan 1997).
- Planerade växlingar av *timing* av livshändelser är ett uttryck för principen om mänsklig agens. Tidsplaceringen av folks val konstruerar deras livsförlopp (Elder 1998). Det kan beskrivas som hur övergångar och dess timing bör ses i relation till den sociala kontext inom vilken individer begår val där också ålderns sociala betydelse strukturerar livsförloppet på flera sätt genom olika åldersfaser generellt, men även utifrån åldersrelaterade normer och sociala uppfattningar om när vissa begivenheter ska äga rum, och i vilken rangordning (Elder & Shanahan 1997).
- Principen om *utveckling i kontext* berör synen på hur mänsklig utveckling är livslånga processer där relationer och händelser i ett tidigt skede av livet påverkar hur livets fortsatta utveckling tar sig (Bengtson m.fl. 2005).

- Principen om *lokalisering i tid och rum* handlar om hur individers livsförlopp är inbäddat i och format av historiska rum och platser som de upplever under sin levnadsperiod (Elder 1995; Elder 1998).

Dessa principer som utgör ramverket för livsförloppsperspektivet brukar som regel inte relateras till isolerat i analyser utan de utgör snarare en helhetlig ram som tas hänsyn till genom de olika faserna av analysen (Nilsen 2012: 15). I min analys kommer jag heller inte knyta an fynden separat utifrån dessa punkter men den grundläggande tankegången som principerna bygger på kommer att genomsyra analysen genom uppsatsen.

3.1.1 Centrala begrepp vid livsförloppsforskning

Intresset för livsförloppsforskning växte fram i kölvattnet av historisk, demografisk och vetenskaplig utveckling som genererade ett ökat erkännande av hur livsförloppet påverkas av en historisk och biografisk kontext vilken befinner sig i en ständigt pågående förändring. I samband med utvecklandet av livsförloppsperspektivet har en rad användbara begrepp utvecklats vilka samtliga erbjuder olika sätt att reflektera kring den sociala organiseringen av folks liv (Elder m.fl. 2003). Några av de mest centrala begreppen presenteras här, vilka är *kohort*, *historiska perioder*, *trajektorier* och *övergångar* samt *samhällelig förändring*.

Ett grundläggande begrepp i livsförloppsperspektivet är *kohorter* eftersom de lokaliserar personer i historisk kontext, samt att de även kan erbjuda insikt i uppkomsten av samhälleliga förändringar (Elder & George 2016: 60). En definition på kohort har Ryder (1965: 845) presenterat som ”*ett aggregat av individer som, innanför någon definierad population, upplever den samma händelsen under samma tidsintervall*”. I definitionen vilar också en syn på hur varje kohort inte endast är en aggregerad summa av individuella biografier utan att varje kohort även har sin speciella sammansättning som reflekterar dess unika ursprung och historia.

Ryder (1965) betonade hur samhällsförändringar som kohorter upplever varierar kraftigt både i omfattning och i själva naturen i förändringarna. Här identifierades fem karaktärsdrag vid kohorter som han menade spelar en roll i skapandet av *kohortdifferentiering*. För det första handlade det om hur han såg att unga som upplever störningar tidigt i livet genererar fler samhällsförändringar jämfört med de som växer upp under mer stabila tider. För det andra såg han hur kohorters storlek påverkar omfattningen av förändringar där större kohorter har större möjligheter att göra avtryck i samhället jämfört med de mindre. Det tredje kännetecknet visar han till var hur invandring, speciellt när större invandrargrupper anländer

under samma tid, kan öka kohortdifferentiering. För det fjärde såg han på hur teknologiska innovationer kan skapa signifikanta skillnader över kohorter. Till sist såg han hur sociala rörelser bland unga också kan generera kohortdifferentiering. Överhuvudtaget framhäver Ryder (ibid.) speciellt hur unga i synnerhet utgör mycket betydelsefulla agenter av samhällsliga förändringar.

Jämförelse av kohorter har diskuterats i termer om ett *inter-kohort* perspektiv som ”erbjuder ett fönster att förstå historisk och social förändring” samt ett *intra-kohort* perspektiv som lyfter fram vikten av att även ta i anspråk hur variationer av grupper inom kohorter även kan påverkas olika av samhällsliga villkor beroende på exempelvis social bakgrund, kön eller etnisk härkomst (Elder & George 2016: 60). Inom sociologisk livsförlopps forskning har ofta inter-kohort perspektivet typiskt använts för att betona vilken roll kontext spelar vid åldersprocesser, vilka är historiskt variabla. Intra-kohort perspektivet tar också hänsyn till kontext men uppmärksammar även ojämlikhet och på vilka sätt processer av kumulativa missgynnanden kännetecknar personer inom samma kohort eftersom som de blir äldre (Hermanowicz 2016: 495).

Ett annat viktigt begrepp vid livsförlopps forskningen är *historiska perioder* vilket här syftar till historisk tid i en kronologisk betydelse och dess institutionella kännetecken inom ett samhälle, vid en given period i en given lokalisering (Nilsen 2012: 12). *Trajektorier* och *övergångar* är likaså två nyckelbegrepp där trajektorier syftar till sekvenser av roller och upplevelser vilka i sin tur utgörs av övergångar vilka syftar till förändringar av tillstånd eller roller (Elder m.fl. 2003: 6). Centralt vid livsförloppsperspektivet är också *samhällelig förändring* vilket handlar om synen om hur samhällelig förändring påverkar människors liv genom att de måste anpassa sig till nya villkor (Elder & Shanahan 1997: 19). Omvälvande samhällsförändringar är uttryck för det ömsesidiga beroendet mellan samhällsförändringar och livsöden, vilket blir speciellt synligt i turbulenta tider. Som Elder & Shanahan (ibid.) formulerar det är det detta ömsesidiga beroende och det komplexa samspelet mellan samhällsutveckling och individuell utveckling som är livsförloppsanalysens tema. Ett vetenskapligt utforskande av individuella utvecklingsförlopp måste kunna redogöra för hur livsförloppet tar sig nya riktningar när både samhälle och lokalmiljö förändras. Livsförloppsperspektivet sammanfattar med andra ord de historiska och individuella elementen i ett gemensamt forskningsfält.

3.2 Begrepp som beskriver livsförloppsförändringar

Medan många som forskar på övergångar förvisso är eniga om att de rådande samhällsförändringarna präglas av ökad osäkerhet och fragmentering, en allt mer kunskapsintensiv arbetsmarknad, ökad individualisering och de-standardisering, råder det emellertid mer oenighet i hur genomgripande dessa samhällsförändringar verkligen är (Lundqvist 2010: 26). För att beskriva dessa förändringar i livsförloppet har en rad olika begrepp använts så som "individualisering" och "de-standardisering" av övergångar. Även själva begreppet "övergång" i sig har varit ett omdiskuterat tema på fältet där olika benämningar och metaforer, så som "navigations", "niches", "bridges" och "routes" för att nämna ett par, har tillämpats för att beskriva ungas övergångar från skola till arbete, vilka kan förstås i ljuset av de olika teoretiska perspektiv som dominerat genom åren (Evans och Furlong 1997). Vidare har beskrivningar av övergångar i senare tid bland annat beskrivits just som de-standardiserade, eller som "jojo-övergångar", vilket speglar synen på att unga numera i allt högre grad växlar mellan skola och arbete (Walther 2006; Biggart & Walther 2006).

Påföljande avsnitt ämnar kortfattat presentera några centrala punkter hos vad som har lagts i begreppen om individualisering och de-standardisering, för att ge en bakgrund till hur övergångar har teoretiserats, detta eftersom dessa begrepp ofta varit centrala vid studier av ungas övergångar oavsett om forskare anammar eller tar avstånd från dessa (jmf. Lundqvist 2010).

3.2.1 Individualisering

I sitt verk *Risksamhället* beskriver Beck (2000) hur individualiseringsprocessen ur ett teoretiskt perspektiv är ett resultat av den reflexivitet med vilken samhällets moderniseringsprocesser avvecklar de traditionella levnadssätten hos industrisamhället. På samma sätt som det förmoderna levnadssättet försvann i takt med industrialiseringen så sker det samma i dagens moderna industrisamhälle där den vetenskapliga och industriella utvecklingen har försvagat institutionella begränsningar på individer (Beck 2000; Heinz 1999). Parallellt med den fortskridande moderniseringen såg Beck hur både möjligheten och plikten att välja och fatta egna beslut ökar på alla handlingsområden i samhället (Heinz 1999: 263). Detta har omtalats som hur "valbiografen" ersätter "standard biografen" (du Bois-Reymond 1998) där institutionella förändringar gör individers liv mindre förutsägbara vilket medför att just individers val blir centrala teman vid diskussioner om individualisering (Lehmann 2004; Nilsen & Brannen 2002). När Becks (1992) teoretiska poänger appliceras

till övergången mellan skola och arbete föreslår dessa hur ett upplösande av tidigare traditionella strukturer så som klass, kön eller etnicitet har lett till fler osäkra, fragmenterade och individualiserade övergångsprocesser (Lehmann 2004: 380).

I synen på individualiserade, och med det även fragmenterade, övergångar vilar även en syn på hur dessa därmed springer ut från individuella val som är pålagda som ett resultat av att misslyckas i att tillämpa logiken från standardbiografier (det vill säga traditionella val) till de fortlevande ”gamla” ojämlikheter baserade på social bakgrund, utbildning, kön och etnicitet (Furlong & Cartmel 1997). Med andra ord att unga trots ojämlik tillgång till resurser och möjligheter i allt högre grad konfronteras med situationer där de måste fatta egna beslut.

Roberts (2009) använder begreppet *möjlighetsstrukturer* för att argumentera för hur den individualisering som återspeglas i ungas val snarare kan förstås som kännetecknen vid den för tiden rådande strukturen, framför att indikera ett försvagande av sociala strukturer. Med andra ord att de ”vanliga” källorna till ojämlikhet är inbäddade i den rådande strukturen inom vilken unga måste göra individuella val. Som Dwyer och Wyn (2001) påpekar, har forskare påpekat hur, även om sociala förutsättningar alltid har skiljt sig åt mellan generationer, är dessa skillnader emellertid större idag än tidigare.

Även om Beck inte utvecklade några uttryckliga hypoteser gällande övergången från skola till arbete så har hans (och andra postmoderna teoretiker) haft ett starkt inflytande hos forskare i Europa (se t.ex. Chisholm 1999; Irwin 1995; Roberts m.fl. 1994 i: Heinz 1999: 263). En rad studier har sökt empiriska bevis för att samhällsliga strukturella förändringar har medfört mer individualiserade övergångar bland unga (se t.ex. Buchmann 1989). Samtidigt har den här synen på individualisering av livsförloppet kritiserats av forskare som snarare vill betona hur man fortfarande finner kontinuitet vad det gäller sociala strukturers påverkan på övergången mellan skola till arbete (se t.ex. Roberts 2009). Nilsen och Brannen (2002: 41) kritiserar individualiseringsperspektivet genom att peka på hur sociologiska problem vilka individualiseringstenen belyser förnekar den klassiska sociologiska hänsynen till dualiteten av agens och struktur. Med andra ord, att individualiseringstenen misslyckas i att omfamna de villkor som individuella beslut, val och handlingar begås innanför.

3.2.2 De-standardisering av övergångar

Synen på de-standardisering av livsförloppet handlar om ett sätt att se hur folks liv blivit allt mindre förutsägbara, mindre stabila och mer individualiserade, där dominansen av typiska livsförlopp försvagas, vilket är något som kommit att bli en av de mest accepterade uppfattningarna av moderna samhällen (Elzinga & Liefbroer 2007; Brückner & Mayer 2005). Europeisk forskning över förändringar i ungas övergångar till vuxenlivet, och övergången mellan skola och arbete, har i stort enats om en diagnos av en pågående de-standardisering, individualisering och fragmentering av övergångar (Walther 2006: 120). Allt fler forskare har föreslagit hur den här de-standardiseringen, som medför mer utdragna och komplexa livsförlopp, kan resultera i en ökad sårbarhet för marginalisering och exkludering (se t.ex. Biggart m.fl. 2008). Brückner och Mayer (2005) pekar på att den pågående de-standardiseringen i sig, även om de ser en ökad fränkoppling mellan övergången från skola till arbete på den ena sidan, och med familjeetablering på den andra sidan, dock varit som mest framträdande i mönster av familjebildande, vilket de menar indikerar att övergången från skola till arbete i själva verket fortfarande i stort struktureras av den institutionella kontexten.

Medan begreppet är populärt har det samtidigt ofta kritiserats för dess vaghet och avsaknad av empirisk förankring (se t.ex. Brückner & Mayer 2005; Elzinga & Liefbroer 2007). Kritiker har påpekat hur begreppet okritiskt anammas av individualiseringsteser genom att både förstärka och stötta denna (Nico 2014; Brückner & Mayer 2005). Brückner och Mayer (2005) exemplifierar detta med att peka på hur meningen som tilläggs begreppet de-standardisering ofta inte är tillräckligt precist utan ofta okritiskt blandas ihop med relaterade begrepp som på olika vis fångar in historiska livsförloppsförändringar, så som exempelvis begreppen om *de-institutionalisering*, *de-differentiering* och *pluralisering* av livsförloppet (presenteras ej närmare här). Nico (2014) omtalar kritiskt sättet som dessa begrepp använts samlat vid förståelser av förändringar mellan individer och samhället för ett *individualization package*; ett antagande om att de pågående demografiska och sociala processerna som äger rum är både sammankopplade och uppträder på samma sätt som om de alla var en del av en bredare individualiseringsprocess.

En viktig kritik av begreppet de-standardisering vilar alltså i hur det pekats på att ha använts på ett allt för generaliserande sätt, och tillämpats för att beskriva förändringar i övergångar överlag, utan att se till hur de-standardiseringen, om den äger rum, tar sig olika former, med

olika grad av utsträckning i olika livsdomäner. Ett förespråkande för att i större grad fånga in komplexiteten i ungas övergångar har formulerats av bland andra Roberts (2017), som menat på att den största kunskapsvinsten vid övergångsforskning kan erhållas om sociologer även breddar perspektivet genom att fokusera på flera dimensioner av övergångar, vid olika livsdomäner parallellt, så som övergången mellan skola och arbete på ena sidan och relationer – och familjeetablering å andra sidan, samt kopplingarna mellan dessa.

3.3 Teoretisering av övergången mellan skola och arbete

Den teoretiska grunden som forskningen som tar för sig övergången mellan skola och arbete vilar på har kritiserats för att vara eklektisk, det vill säga utväljande där forskare typiskt lånar delar av olika discipliner och närliggande forskningsfält så som bland annat arbetsmarknadsteorier (Brzinsky-Fay 2014). Medan ovan avsnitt handlade om att visa till några punkter kring var i synen på individualisering och de-standardisering av livsförloppet vilar i på ett mer generellt plan vill följande avsnitt sikta mot att rikta ett mer direkt fokus på hur själva övergången mellan skola och arbete har teoretiserats, genom att här dra ut från Brzinsky-Fays (2007; 2014) förståelse av avsaknaden av en sammansatt teori för övergången mellan skola och arbete.

Brzinsky-Fay (2014) nämner hur en integrerad teori över övergången från skola till arbete inte finns tillgänglig trots viktigheten i att förstå ungas inträdande på arbetsmarknaden. Det nämns här hur frånvaron av en sådan teori inte nödvändigtvis behöver utgöra ett problem, men däremot kan en konsekvens av att låna teorier som har ett annat, mer generellt, fokus kan leda till ett överseende av viktiga aspekter. Några exempel på teorier som lånats vid forskning av övergångar som lyfts fram här är bland andra teorin om mänskligt kapital som använts för att förklara effekten av utbildningsmeriter för arbetsmarknadsutfall (Becker 1962; 1975 i: Brzinsky-Fay 2014: 216). Denna teori fokuserar på individnivåer och blir här förklarad som att därmed bli mindre användbar för att förklara hur institutioner influerar processen vid övergången från skola till arbete.

En annan sådan teori var den som kallas ”Internal labour markets vs. Occupational labour markets” (ILM och OLM), vilket kan förstås som ett ekonomiskt perspektiv på övergången mellan skola till arbete där man klassificerar länder utifrån typiska övergångsregimer uppdelade efter två typer av arbetsmarknader. Medan förstnämnda syftar till länder med en klart bristfällig yrkesutbildning, där allmän utbildning utgör standarden, så innebär den sistnämnda länder som har en välutvecklad yrkesutbildning (Brzinsky-Fay 2007).

Uppdelningen mellan ILM och OLM, som beskrivna ovan, för övergången mellan skola och arbete utifrån övergångsregimer har också presenterats från ett sociologiskt perspektiv av Gangl m.fl. (2003) som skiljer mellan tre mönster av övergångar utifrån olikheter i utbildningssystem. Den första beskrivs som länder med utvecklad yrkesutbildning med låg andel elever som inte fortsätter studera efter obligatorisk skolgång. Den andra utgörs av länder med betoning på generell utbildning på gymnasienivå där folk generellt inte studerar vidare efter gymnasiet. Det tredje övergångsmönstret förklaras som länder med låg utbildningsnivå med svagt utvecklade yrkesutbildningar (Brzinsky-Fay 2007: 411).

Som en konsekvens av detta teoretiska glapp, existerar det hos dessa teorier inte nyckelbegrepp som vanligtvis används i övergångsforskningen så som ”trajektorier” eller ”bana”, och därmed brister dessa teorier i dess förmåga att förklara komplexiteten i övergångsprocesser. På bakgrund av detta förespråkar Brzinsky-Fay (2007; 2014) just livsförloppsperspektivet vid studier av övergångar då han pekar på att detta är det enda teoretiska ramverket som direkt fokuserar på individuella trajektorier.

Vad det gäller empiriska analyser av arbetsmarknadssekvenser är detta en förhållandevis ny tillnärmning vars teoretiska grund har utvecklats genom sociologisk livsförloppsforskning (Sackman & Wingens 2003 i: Brzinsky-Fay 2007: 410). Ur detta avseende ses sekvenser som ett koncept som kopplar makro-nivån, representerad av livsförloppsbanor, och mikro-nivån som representeras av individuella övergångar. Med denna utgångspunkt utvecklas sekvenstyper vid forskning av övergångar typiskt i syfte att kartlägga olika typer av sekvenser, vilka kan vara relevanta vid utformande av politiska åtgärdsprogram (Brzinsky-Fay 2007: 410).

De typologier som Sackman och Wingens (2003) tog fram drar Brzinsky-Fay (2007) sedan utifrån där han empiriskt testar dessa. Som en bakgrund till nästa kapitel, där forskningen av Brzinsky-Fay (ibid.) presenteras, skisseras därför typologierna till Sackman och Wingens (2003) kortfattat här. Detta var sex typologier vilka kallades: 1) *rupture* som speglar endast en enskild förändring med en absorberande status till sist, 2) *interruption* som indikerar fortsättning av en status efter ett avbrott, 3) *change* som utgörs av tre olika statusar 4) *bridge* där lärlingsprogram banar en väg från utbildning till anställning, medan 5) *return* som typiskt bestående av en lärlingsperiod som sedan leder tillbaka till utbildning. 6) *Fusion* som beskriver ett kombinerat tillstånd av högre utbildning efterföljt av två ”rena” tillstånd i form av utbildning och arbete.

3.4 Kritiken om den ignorerade medelmåttan

Förutom kritiken som riktats mot hur ungas övergångar teoretiserats, i form av synen på hur avsaknaden av en sammansatt teori gjort att det ofta inte tagits hänsyn till hela livsförlopp, så har också vissa forskare på fältet kritiserat hur den mellersta, genomsnittliga, gruppen av unga ignorerats av sociologer. Denna typ av kritik mot teoretiseringen av ungas övergångar har formulerats av Roberts (2011), Roberts (2013) och MacDonald (2011) där det pekats på hur medelmåttan, "the missing middle", som tidigare varit i centrum vid sociologisk övergångsforskning fram till slutet av 1980-talet idag allt mer har blivit översedda av sociologer vid studier av övergångar mellan skola och arbete, vilka de hävdar idag främst har fokuserar på de två ytterpunkterna av ungas rörelser med de arbetslösa inaktiva (NEET:s) på den ena sidan och universitetsstudenter på den andra sidan.

Med den "ignorerade medelmåttan" menas alltså här de som följer en mer genomsnittlig medelväg som inte kan placeras vid någon av de mest extrema ytterpunkterna. Här pekar Roberts (2013) på hur den ekonomiska forskningen på övergången mellan skola till arbete har "trängt ut" sociologer och då speciellt vad det gäller uppmärksamheten bland de som befinner följer medelvägen. Som här dock understryks, handlar inte detta endast om att sociologer missar att se mellangruppen, utan snarare hur mittengruppen blivit svårare att identifiera i takt som de tidigare mellanliggande anställningsformerna minskar och anställningstrender blir mindre förutsägbara. Med detta pekar Roberts (ibid.) på hur en konsekvens av, hur de mellanliggande arbetsmarknadspositionerna blir färre, blir att den mellangruppen antingen måste försöka röra sig uppåt, i form av att exempelvis studera mer, eller riskera att möta "karriärlånga hot av ett sjunkande mot botten".

Den medelmåttiga ungdomen beskrivs vara, idag som förr, de som går klart skolan med genomsnittliga kvalifikationer vilka sedan inte fortskrider till högre utbildningar, men ändå erhåller tillräckliga allmänna kvalifikationer som normalt ger goda arbetsmarknadsutsikter. Denna grupp går typiskt in i yrken så som kontorsjobb eller säljare, eller andra typer av manuella yrken i vilka de ofta är mer eller mindre stabilt anställda över tid, och de är som regel heller inte behov av bidragsstöd (Roberts 2013). De medelmåttiga jobben förklaras, med andra ord, som exempelvis kontorsjobb och andra administrativa yrken på lägre nivå, varav dessa kan förstås minska allt mer i takt som informationsteknologin lyfter produktiviteten mer och mer. Dessa jobb har blivit färre i antal och dessutom kan det även ses hur jobb på lägre nivå numera också kommit att bli "start-jobb" för nyutbildade

universitetsstudenter, vilket kan medföra hur yngre arbetssökande personer blir utkonkurrerade av nyutbildade på arbetsjakt som söker efter någonting att starta med, eller rent av stannar kvar i dessa yrken på mer lång sikt (ibid.). Med denna utfasning av arbeten kan begränsade möjlighetsstrukturer leda till att förena både mer och mindre missgynnande grupper i en och samma slags arbetsmarknadserfarenhet när andelen arbetstillfällen minskar (MacDonald 2011: 439).

Med denna bakgrund framhävs vikten av att sociologer börjar uppmärksamma den genomsnittliga ungdomsgruppen vilken MacDonald (2011) pekar på har blivit marginaliserad vid studier av unga, och hur vidare studier av ungas övergångar bör nyansera bilden genom att skilja mellan olika typer av utbildningsnivåer (Roberts 2013). Roberts (2011) betonar hur det att teoretisera den genomsnittliga gruppen är en viktig pågående utmaning för forskning om unga och föreslår att ett mer uttalat klassperspektiv skulle kunna användas för att få en djupare förståelse för den position som den ignorerade medelgruppen innehar. Det bör här nämnas att kontexten som denna kritik presenterats inom är i den brittiska, men som också påpekas är dessa arbetsmarknadstrender något som setts överlag i västvärlden, om än med varierande grader av implikationer för unga, beroende av varierande landspecifika institutionella förutsättningar.

3.5 Sammanfattning

Detta avsnitt har visat till centrala teoretiska perspektiveringar, som är relevanta för att förstå hur ungas övergångar har teoretiserats och beskrivits, där det också redogjorts för livsförloppsperspektivet som det teoretiska ramverk som uppsatsen drar utifrån. Först presenterades livsförloppsperspektivet som en teoretisk orientering, och genom att dra ut från kritiken från Brzinsky-Fay (2007; 2014), om avsaknaden av en sammansatt teori vid övergången mellan skola till arbete, blev det även visat till hur livsförloppsperspektivet kan förstås som det mest lämpliga vid studier av övergångar. Här gavs även en introduktion till hur typologier av övergångar tas fram vid empiriska analyser av arbetsmarknadssekvenser, en typ av ansats från vilken den teoretiska grunden har utvecklats genom sociologisk livsförloppsforskning. Begreppen individualisering och de-standardisering presenterades vilka är begrepp som avspeglar synen på hur ungas övergångar blir allt mer fragmenterade och oförutsägbara. Här blev också en del av kritiken mot begreppen förklarade, vilket bland annat handlat om hur ett allt för starkt fokus på individualisering kan medföra ett ignorerande av hur fortskridande traditionella sociala strukturer fortfarande lägger begränsningar för

ungas valmöjligheter. Medan individualiseringsperspektivet viktlägger individualiserade val, har andra forskare ifrågasatt hur stor valbarheten i praktiken egentligen är.

Med denna bakgrund är det intressant att ifrågasätta i vilken utsträckning de samhälleliga förändringar som, enligt vissa forskare tar sig uttryck i individualiserade och fragmenterade övergångar, kan ses hos ungas livsförloppsbanor i Norge. En av forskningsfrågorna är just att se på om huruvida ungas livsförloppsbanor har förändrats. Även om uppsatsen inte direkt drar utifrån individualiseringstesten eller de begrepp som här presenterats, blir dessa likaväl nyttiga att känna till i detta sammanhang. Hur påtagliga kan dessa förändringar, som individualiserings-, och de-standardiseringsbegreppen skisserar, sägas vara, och hur tar de sig isåfall till uttryck i ungas livsförloppsmönster i Norge?

En kritik som även inkluderas i detta avsnitt, vilken också problematiserar det som kan ses som en teoretisk förenkling av ungas övergångar, var kritiken om hur den ”ignorerade medelmåttan” blivit översedd av sociologer. Denna kritik riktas mot hur övergången från skola till arbete har teoretiserats genom att se hur forskare tendererar att lägga fokuset på unga som befinner sig vid någon av de två ytterpunkterna (så som NEET:s och högutbildade), och därmed ”glömmer” att se på de som följer den mer genomsnittliga medelvägen. Hur den här synen på den missade medelgruppen kan diskuteras i relation till mina egna fynd är något jag kommer se på närmare längre fram.

4 Tidigare forskning

Forskning på ungas övergångar mellan skola och arbete är ett omfattande fält där denna litteraturgenomgång av tidigare forskning siktar till att ge en inblick i några av de mest centrala bidragen bland studier som tillämpat samma metod som i denna uppsats. Här blir dessa indelade efter landspecifika studier, det vill säga som studerat övergångar i ett enskilt land, sedan jämförande studier och till sist ett avsnitt om tidigare nordisk forskning.

Här ämnar jag att belysa relevant tidigare forskning som haft liknande utgångspunkt i form av att studera förändringar i övergångsmönster, generellt, och specifikt bland unga. Till sist följer en kort sammanfattning där det också kommer visas till hur denna uppsats kan bidra med ny kunskap.

4.1 Landspecifika studier – internationella utblickar

Optimal matching⁷ (OM) är en explorativ metod utvecklad av molekylärbiologer i syfte att finna liknande mönster innanför DNA (se t.ex. Halpin & Chan 1998). Abbott och Forrest (1986) var först ut med att introducera metoden till samhällsvetenskapen genom en studie av sekvensmönster i folkdans. Forskning på livsförlopp – och karriärmönster har de senaste åren i allt högre utsträckning börjat tillämpa OM-metoden (se t.ex. Halpin & Chan 1998; Pollock, Antcliff & Ralphs 2010; Scherer 2001; McVicar & Anyadike-Danes 2002; Anyadike-Danes & McVicar 2003; Martin, Schoon & Ross 2008; Quintini & Manfredi 2009; Dorsett & Lucchino 2014a; Dorsett & Lucchino 2014b; Brzinsky-Fay 2007).

I detta avsnitt som handlar om landspecifika studier kommer tidigare forskning av McVicar och Anyadike-Danes (2002), Anyadike-Danes och McVicar (2003) samt Dorsett och Lucchino (2014a; 2014b) presenteras vilka har studerat ungas övergångar från skola till arbete i Storbritannien och Nord-Irland genom att tillämpa sekvensanalys och OM-metoden.

McVicar och Anyadike-Danes (2002) har menat på att de var de första att på ett framgångsrikt vis studera ungas övergångar genom metoden Optimal Matching och klusteranalys, i kombination med att utifrån de resulterande typologierna⁸ utföra multinomial regression där sannolikheten för att följa en viss livsförloppsbanan utifrån individuella kännetecken studeras med så kallade marginella effekter.⁹ Att dessa var först att klara detta

⁷ OM-metoden blir presenterad närmare i metodavsnittet.

⁸ Procedyren med att tillämpa optimal matching och klusteranalys för att landa i typologier av övergångsmönster blir också närmare förklarad i metodavsnittet.

⁹ Närmare genomgång av marginella effekter presenteras i metodavsnittet.

har även andra forskare på fältet stöttat (se t.ex. Quintini & Manfredi 2009). Bland de första samhällsvetenskapliga studierna hade dessa visserligen redan tidigare analyserat karriärmönster (se t.ex. Halpin & Chan 1998) genom tillämpandet av OM-metoden men de första studierna hade däremot inte specifikt fokuserat på unga (McVicar & Anyadike-Danes 2002).

Med referens till hur beslutsfattare länge erkänt ett behov för tidiga socialpolitiska inbrytelser för att förebygga sociala problem lyfter McVicar och Anyadike-Danes (2002) fram nyttan i att med sekvensanalysmetoder identifiera en typologi över ungas övergångar från skola till arbete där dessa i sin tur, med hjälp av multinomial regression på bakgrund av typologierna, kan studeras i relation till individuella bakgrundskännetecken. De pekar på att genom denna ansats kan forskning erhålla en speciellt god potential att användas av beslutsfattare för att på ett mer effektivt sätt kunna föra en mer målinriktad ungdomspolitik.

I en studie av ungas övergångar på Nord- Irland följde de en kohort av unga (16 – 22 år) från och med året de avslutade obligatorisk utbildning år 1999 och sedan deras rörelser under 6 år framåt i tid. Några av huvudfynden var bland annat hur den vanligast förekommande livsförloppsbanan var den som var dominerad av yrkesanställning, och samtidigt att denna vägen var vanligare bland män, samt att kvinnor löpte större att vara utan arbete, något som diskuteras kunna hänga samman med att långtidsarbetslösa unga kvinnor tenderar att ”återgå till hemmet” framför att, som män, vara mer konsekventa i sitt arbetssökande över tid (McVicar & Anyadike-Danes 2002).

I en senare studie bygger Anyadike-Danes och McVicar (2003) vidare på sitt tidigare arbete genom en studie av ungas övergångar från skola till arbete i Storbritannien. Här tog de fram en typologi över övergångar med ett större åldersintervall på 16 – 29 år, som följdes från och med år 1998. Här låg fokuset på ett tidigt identifierande av individer i riskzonen för att följa missgynnande livsförloppsbanor, här kallade ”joblessness clusters”. För detta undersöktes hur personliga bakgrundskännetecken som kan observeras vid födelsetidspunkten, samt vid en ålder av 10 år respektive vid 16 års ålder, kan påverka sannolikheten att följa vissa livsförloppsbanor som potentiellt kan leda in i långtidsarbetslöshet. Dessutom tillämpade de här ett ännu mer uttalat genusperspektiv och delade in typologierna utifrån tillstånd där det skiljdes mellan ”feminina” respektive ”maskulina” aktiviteter.¹⁰ Här lyftes fram hur de

¹⁰ Typologierna delades in efter manliga aktiviteter som bestod av utbildning, praktik, hel/-deltidsanställning, helt eller delvis egen företagare, arbetslös eller annat och kvinnliga aktiviteter som bestod av utbildning, praktisk, hel/-deltidsanställning, helt eller delvis egen företagare, arbetslös, hemmavarande eller annat.

observerade olika typer av skillnader mellan män och kvinnor, vilka i sin tur kunde kopplas till socio-ekonomiska olikheter, där uppväxtvillkor som var observerbara vid födelsetidspunkt, och vid 10 år, och vid 16 års ålder kunde ses i samband med senare utfall. De konkluderar med att social klass, kön och utbildningsnivå är helt essentiella för att förstå övergången från skola till arbete.

Vid en genomgång av utländska studier som tillämpat sekvensanalys och OM-metoden vid studier av ungas övergångar bör även nämnas två nyare studier av Dorsett och Lucchino (2014a; 2014b) som, i tillägg till att som McVicar och Anyadike-Danes (2002) och Anyadike-Danes och McVicar (2003) vill understryka värdet i att se på individuella kännetecken med hjälp av marginella effekter för att mer effektivt kunna sätta in tidiga förebyggande åtgärder, går ett steg längre där de analyserar övergångar genom att simulera effekten av en rad hypotetiska åtgärdsprogram. Dessa program var inriktade på att ge unga arbetslivsenhet där de simulerar effekten av arbetsmarknadsåtgärder som varierar i längd och kriterium för berättigande. Ett av dessa var ett simulerat program i form av en 12-månaders arbetspraktik som skulle vara obligatoriskt att följa för personer som varit långtidsarbetslösa i mer än ett år. Ett av huvudfynden här var att de pekade på att ekonomiska konjunkturer troligt inte förklarar allt för att förstå vilka som inte klarar av att ta sig in på arbetsmarknaden. Utanförskap bland unga, trots goda villkor på arbetsmarknaden, kan även reflektera strukturella problem, vilket de menar deras resultat pekar på, där ekonomisk växt inte nödvändigtvis hjälper de mest sårbara grupperna av unga (Dorsett & Lucchino 2015).

Dorsett och Lucchino (2014a) utvecklade i en annan studie en typologi över ungas arbetsmarknadshistorier i Storbritannien, där de tog utgångspunkt i de fem påföljande åren efter avslutad obligatorisk skolgång (från och med 16 års ålder) vilka de beskriver som att representera de ”fem akademiska åren” och därmed befinner sig inom en ram av en ”socio-ekonomisk kalender”. Utifrån 16 typologier som togs fram delades dessa i sin tur in i tre huvudkategorier som de kallade ”express”, ”accumulating human capital” och ”possible cause for concern”. Express-banan, som de jämför med Quintini och Manfredis (2009) typologi¹¹ ”express” representeras här av 6 olika livsförloppsbanor bestående av olika varianter av mönster kännetecknade av framgångsrika arbetsmarknadsinträdanden. Kategorin ”Accumulating human capital” representerades här av unga som helt eller huvudsakligen befinner sig under utbildning under observationsperioden. De svagare och mer missgynnande

¹¹ Quintini och Manfredis (2009) typologier blir presenterade i nästa avsnitt över jämförande studier.

livsförloppsbanorna föll in under en kategori av övergångsmönster som de kallade ”possible cause for concern”.

När de studerade sannolikheten att följa en viss bana inkluderade de, förutom fasta kännetecken så som kön och social bakgrund, även personlighetsdrag så som självförtroende och motivation. De fann hur social bakgrund och kön fortfarande hade stark förklaringskraft, även efter att det kontrollerats för personlighetsdragen. Medan de fann skillnader i män och kvinnors sannolikhet att följa vissa banor menade de samtidigt att dessa i sin tur också ofta är kopplade till socio-ekonomisk status. Dessutom såg de hur den mindre andel unga som föll in under kategorin ”possible cause for concern”, följde denna bana trots att de observerades under en högkonjunktur, vilket de även här påpekade kan reflektera strukturella problem där dessa personer troligen inte hade kommit ut i arbete även om jobbtillfällena funnits där.

De konkluderar med att resultaten från studien är en påminnelse om att omfattningen av utstötning från arbetsmarknaden endast delvis kan förklaras av individuella val och kännetecken, där de pekade på att de statistiska analyserna i stort bekräftar social bakgrund som en stark prediktor av framtida arbetsmarknadsutfall, vilket i sin tur är förenligt med tidigare forskning som framhåvt den betydliga, och möjligtvis ökande, sociala polariseringen. Med detta framhävs hur åtgärder siktade till att hjälpa unga från mer missgynnande bakgrunder att ha framgångsrika övergångar skulle bidra till att gynna det bredare målet om en ökad social mobilitet generellt (Dorsett & Lucchino 2014a: 13).

Utgångspunkten för ovan nämnda forskningsstudier är fokuset på att utveckla och tillämpa metoder som siktar till att bättre kunna identifiera riskgrupper av unga i syfte att på ett mer adekvat vis utforma åtgärder som kan hjälpa missgynnande grupper att uppleva framgångsrika arbetsmarknadsinträdanden. För att studera övergångsmönstren har de tillämpat OM-metoder men också vinklat analyserna på olika sätt genom att exempelvis dela in tillstånd efter manliga och kvinnliga aktiviteter, kategorisera vissa typer av banor in i övergripande huvudkategorier samt utarbeta modeller som simulerar hypotetiska åtgärdsprogram. Genomgående har de alla även funnit hur, även om individuella karaktärsdrag också spelar in, social bakgrund är en stark prediktor för senare utfall, vilket pekar i riktning mot en socio-ekonomisk polarisering, vilket framhävs som att aktualisera viktigheten i att kunna utveckla goda välfärdsprogram för att förebygga ökad social ojämlikhet överlag. Medan detta avsnitt innebar att presentera några exempel på landspecifika studier kommer nästa avsnitt presentera centrala bidrag från jämförande studier.

4.2 Jämförande studier

I detta avsnitt kommer jämförande studier som tillämpar OM-metoden presenteras där tidigare forskning av Scherer (2001), Quintini och Manfredi (2009) och Brzinsky-Fay (2007) presenteras.

I en översikt av jämförande studier som studerat övergångsmönster bland unga med OM-metoden bör Scherer (2001) nämnas, som utförde en jämförelse av Tyskland och England i syfte att studera i vilken utsträckning övergångsprocesser formas av den institutionella kontexten de är inbäddade i. På bakgrund av den stora variationen i den institutionella kontexten i dessa två länder utgick studien från en förväntning om att finna betydliga variationer i ungas övergångar i Tyskland och England¹². Några av huvudfynden här var bland annat hur jobbdominerade övergångsmönster var det vanligaste i båda länderna. Vidare beskrevs hur genusjämligheter var mer utmärkande i Tyskland, där kvinnor såg ut att i högre grad befinna sig i riskzonen för ett utanförskap på arbetsmarknaden. Medan de mer mansdominerade livsförloppsbanorna dock minskade i de yngre kohorterna i båda länderna, sågs samtidigt högre förekomst av arbetslöshet bland män i England. Scherer (2001) konkluderar här med hur arbetsmarknadsstrukturer inte nödvändigtvis behöver ha implikationer för genussegregering på arbetsmarknaden, men att de likaväl ofta går hand i hand.

Brzinsky-Fay (2007) var den första att använda tillnärmningen med sekvensanalys och OM-metoden vid jämförelse av ungas övergångar i fler än två länder¹³. Här söktes efter att se om huruvida det går att se speciella typer av grupper bland de som hoppat av skolan, och om hur landspecifika dessa i så fall är, samt om de matchar konventionella landgrupperingar. Här följdes unga från och med det år när obligatorisk skolgång normalt fullförs. Han tog fram åtta typologier¹⁴ som korresponderar med de teoretiska sekvenserna som Sackman och Wingens (2003) presenterat, vilka han söker efter att testa empiriskt. Fördelningen av dessa typologier används sedan för att testa de klassifikationerna av länderna som delar upp länder efter två arbetsmarknadsstrukturer, ILM och OLM (se teorikapitlet). Studien pekade på att det inte

¹² Här studerades ungas inträdande under en femårsperiod efter avslutad obligatorisk skolgång. Kohorterna definierades efter hur tidigt de kom in på arbetsmarknaden där dessa delades upp efter "young-entry" som var inträdande mellan år 1985-1988 och "old-entry" som var inträdande mellan år 1989-1991.

¹³ Länderna som ingick i analysen var Storbritannien, Irland, Frankrike, Belgien, Spanien, Portugal, Grekland, Danmark och Tyskland (Brzinsky-Fay 2007).

¹⁴ Brzinsky-Fay (2007) kallade sina typologier för "link", "return", "failure", "detour", "dropout", "bridge", "break" och "express".

fanns entydiga olikheter mellan länder med olika typer av arbetsmarknadsstrukturer eller mellan olika landgrupper. Däremot sågs hur positiva utfall korresponderade med länder som har utvecklade lärlings – och praktikprogram. Medan den här studiens utgångspunkt vilade i att undersöka om det går att se landspecifika variationer samt huruvida de överensstämmer med tidigare etablerade landklassifikationer av övergångar, ingick det däremot inte i analysen att studera typologierna i förhållande till individuella bakgrundskännetecken. Detta avslutar Brzinsky-Fay (2007) också med genom att nämna att mer djupgående analyser borde inkludera.

En senare jämförande studie som bör få utrymme i den här genomgången, gjorde just detta genom att ta fram typologier över typiska mönster i Europa och USA, och i tillägg studera dessa i relation till socio-demografiska kännetecken, något som tidigare endast gjorts av Anyadike-Danes och McVicar (2003). Med andra ord var Quintini och Manfredi (2009) först ut med denna tillnärmning i en jämförande studie. Här studerades övergångar från skola till arbete bland unga från och med sista året av obligatorisk skolgång i Europa¹⁵ och USA under 1990-talet och 2000-talet.¹⁶

Här utvecklades totalt tolv typiska karriärmönster varav nio av dessa återfanns i den europeiska kontexten. Även om jag i min studie har en explorativ tillnärmning har det hämtats inspiration från hur tidigare studier valt att etikettera typologierna. Därför sammanfattas även dessa nio typologier kortfattat här som en bakgrund¹⁷: 1) *Express*, som domineras av yrkesanställda, där män hade störst sannolikhet att följa denna bana; 2) *In and out*, också dominerad av yrkeställda som tillbringar en signifikant andel av tiden i jobb, men som också upplever flera tillfällen av arbetslöshet eller inaktivitet; 3) *Gap year* som omfattar unga, här något vanligare bland kvinnor, som tillbringar en kort period som antingen anställda, eller som inaktiva för att sedan återvända till utbildning och sedan stanna där, företrädesvis för att avsluta en högre utbildning. 4) *Slow-leavers* kallades de som alternerar mellan utbildning, inaktivitet och yrkesanställning under de tre första åren efter avslutad utbildning. Därefter går de in på arbetsmarknaden, med olika grader av framgång; 5) *Link* banan omfattade unga som arbetar en kortare period, ungefär ett år, för att sedan återvända

¹⁵ De europeiska länderna var här: Österrike, Belgien, Tjeckien, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Grekland, Ungern, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Polen, Spanien, Sverige, Slovakien och Storbritannien.

¹⁶ Observationsperioderna var här 1997 – 2004 och 1979 – 1986 för USA och 1994 – 2001 för Europa.

¹⁷ När etiketteringen av mina egna typologier kommer presenteras i resultatdelen, kommer det för vissa av livsförloppsbanorna som presenteras, dras vissa paralleller till typologierna som Quintini och Manfredi (2009) beskriver.

till utbildning under en kortare period för att därefter återigen gå ut i arbete och stanna kvar där; 6) *Disconnected* banan inkluderade unga, och däribland fler män, som tillbringar runt 75 procent av tiden i inaktivitet och resten av tiden i korta perioder av anställning och/eller arbetslöshet; 7) *Failure* banan inkluderar unga som tillbringar över 80 procent i arbetslöshet; 8) *Discouraged* banan beskrevs som unga som startar genom att tillbringa en signifikant del av tiden i arbetslöshet, för att sedan slutligen helt lämna arbetsmarknaden och gå in i ett tillstånd av inaktivitet; 9) *Recovery* banan inkluderade vägar som innehåller ett betydligt antal unga som antingen startar som arbetslösa eller i inaktivitet för att sedan slutligen gå in i en stabil tillvaro som anställda.

Quintini och Manfredi (2009) fann stora likheter mellan länderna samtidigt med vissa variationer, där de exempelvis såg hur övergångar i USA kännetecknades av mer dynamik och mer frekventa jobbbyten samt lägre arbetslöshet jämfört med Europa. Bland de europeiska länderna sågs hur det i länder som har utbredda lärlingsprogram upplevdes fler framgångsrika övergångar. Här sågs, i likhet med Brzinsky-Fay (2007), hur de europeiska länder som inte har utbredda lärlingsprogram utgörs av fler unga som följer mer instabila övergångsmönster, jämfört både med USA, och med de europeiska länderna som har utbredda lärlingsprogram. Här såg de även hur individuella kännetecken så som etnicitet, kön, tidigt föräldraskap eller att ha hoppat av skolan spelade in för sannolikheten att följa en viss bana.

4.3 Nordisk forskning

Det nordiska samarbetet har beskrivits som en av världens mest omfattande regionala samarbetsformer där samarbetet omfattar Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland (Markussen 2010). Ett stort fokus i den nordiska forskningen har vigts åt avhoppare från gymnasiet vilket anses som ett stort problem bland samtliga nordiska länder. På uppdrag av Nordiska ministerrådet¹⁸ har ett flertal rapporter över ungdomsarbetslöshet i de Nordiska länderna uppmärksamats (Albæk m.fl. 2015). Vid nordiska jämförelser av ungas arbetsmarknadsvillkor generellt så har rapporter framhållt hur Island och Danmark ofta erbjuder goda villkor för unga medan Finland och Sverige har högre nivåer av ungdomsarbetslöshet. Norge har omtalats som att

¹⁸ Det nordiska ministerrådet är de nordiska regeringarnas officiella samarbetsorgan. Nordiska ministerrådet arbetar för gemensamma nordiska länder som ger synliga positiva effekter för alla som bor i Norden. För mer information se rådets hemsida: <http://www.norden.org>

hamna någonstans på mitten, dock med betydligt mer gynnsamma villkor än Finland och Sverige (Olofsson & Panican 2008).

Bland nordiska studier som tillämpat OM-metoden vid studier av ungas rörelser från skola till arbete kan en nyare studie, och till min kännedom hittills den enda publicerade nordiska studien av detta slag, av Albæk m.fl. (2015) nämnas. I den här studien jämförs övergången från skola till arbete bland unga (16 - 20) i Sverige, Danmark, Norge och Finland. Först tar de fram typologier av övergångsmönster över ungas utbildningsförlopp under gymnasietiden, och därefter använder de informationen om dessa för att studera i vilken utsträckning dessa kan relateras till senare arbetsmarknadssituation i vuxen ålder. Det vill säga att de använder typologierna av övergångsmönster bland unga som oberoende variabler, där de vid senare uppföljning av personerna som vuxna försöker se på kopplingen mellan att ha följt ett visst mönster som ung, med senare arbetsmarknadsutfall som vuxen.

Här pekar de på att genom att också inkludera kännetecknen så som social bakgrund kan testa för om huruvida tidigare upplevelser i direkt anknytning till avslutandet av obligatorisk skolgång (det vill säga det övergångsmönstret man följt när man var 16 – 20 år) har ett ”signalvärde” i sig själv när det kommer till risken att falla utanför. Med andra ord om det är så att, förutom social bakgrund, att mönstren som utspelas tidigt i sig självt har senare betydelse för arbetsmarknadsutfall i vuxen ålder. Albæk m.fl. (2015) jämförde tre kohorter som var 16 år i år 1993, 1998 och 2003, där samtliga följdes fram till år 2008. Först studerades typiska mönster i de olika länderna bland unga 16 – 20 år. Därefter länkas denna informationen med deras arbetsmarknadsutfall vid tre senare tillfällen i livet vid 21, 26 och 31 års ålder.

Huvudfynden var kort uppsummerat hur det förelåg stora variationer mellan länderna vad det gällde unga som saknar gymnasieexamen efter avslutad grundskola. Dessutom såg de hur, även om avsaknad av examen försämrar senare arbetsmarknadsutfall, sysselsättning och utbildning trots allt var den vanligaste aktiviteten helt upp till 30-års åldern vilket kan indikera att en person som inte uppnått gymnasienivå vid 21 års ålder inte nödvändigt bör ses som någon som hoppat av helt då många läser in studiekompetensen i efterhand.

Vidare såg de också hur de vägval som begås i ett tidigt skede av skoltiden, så som de val som begåtts av unga som vid 21 års ålder som inte hade uppnått grundskoleexamen, har en stark koppling i sig till senare arbetsmarknadsutfall, också kontrollerat efter familjebakgrund. Samtidigt som de understryker hur, även om de såg ett samband mellan tidig inaktivitet med

senare utfall, detta inte nödvändigtvis måste innebära en direkt kausal relation men att det starka samband som förelåg dock kan ses avspegla vissa kausala element. Med detta konkluderar de hur, oavsett underliggande orsak, så kan empiriskt framtagen information om ungas vägval som tenderar att leda till önskade utfall kan användas som ett viktigt bakgrundsmaterial när man strävar efter att föra en mer målinriktad ungdomspolitik (Albæk m.fl. 2015: 290).

4.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har ovan litteraturgenomgång av tidigare studier som tillämpat sekvensanalys och OM-metoden visat till olika sätt som metoderna kan tillämpas, samt vilka typer av fynd dessa kan landa i. Som tidigare nämnts finns ingen tidigare landspecifik norsk studie av ungas övergångar, vilket gör att min uppsats på så vis kan bidra med ny kunskap i form av att se vilka mönster som kan ses i direkt anslutning till den norska kontexten. Samtidigt har ingen av de tidigare studierna heller sträckt sig långt så fram i tid som min uppsats (fram till år 2014), vilket också blir en fördel då min studie kan ge information om norska ungas övergångar längre fram i tid, där även en period med anknytning till den senaste ekonomiska krisen fångas upp.

5 Studiens kontext – det norska välfärdssamhället i förändring

Det strategiska fokuset för forskning kring samhällelig förändring vilar i kontexten som banar väg för varje kohort (Ryder 1965). Som nämnt tidigare vill uppsatsen bygga utifrån ett livsförloppsperspektiv, och centralt i den här uppsatsen blir därmed att se på ungas rörelser i ljuset av den kontext som varit rådande. Eftersom en viktig målgrupp för uppsatsen är sårbara grupper av unga kommer detta kontextkapitel ha ett speciellt fokus på att presentera de välfärdsordningar som finns tillgängliga vid nedsatt arbetsförmåga, vilket är ett område där det skett flera förändringar de senaste åren. Först beskrivs arbetsmarknadsförändringar och kännetecknen vid det norska arbetslivet, efterföljt av förändringar i välfärdssystemet, därefter en kort översikt av unga bidragsmottagare i Norge, och till sist en kortfattad översikt av några centrala punkter hos det norska utbildningssystemet. På grund av uppsatsens begränsade omfattning kan jag inte gå in på djupet på alla områden, utan jag ämnar främst att presentera en kort översikt över de samhällsförhållanden som kan vara särskilt relevanta att inkludera för studiens ändamål.

5.1 Arbetsmarknadsförändringar

Vid starten av 1990-talet var arbetslivet präglad av kris och osäkra framtidsutsikter som en följd av hur 1980-talets ekonomiska svängningar resulterat i finans-, bostads- och bankkris, stora fall i industriproduktionen, rekordhög arbetslöshet och skyhöga räntor (Hippe & Berge 2013: 39). Som en konsekvens av krisen har förutsättningarna för ungas etablerande på arbetsmarknaden förändrats drastiskt. Utbildningsperioderna har förlängts och det dröjer allt längre innan unga lyckas träda in i mer stabila anställningar, där en större andel unga fastnar i ett långvarigt utanförskap på arbetsmarknaden (Olofson & Panican 2008: 13). Som Olofson och Panican (2008) dock understryker så kan inte 1990-talets kris förklara allt för att förstå ungas svårare förutsättningar på arbetsmarknaden, utan det handlar grundläggande om en mer långsiktig förändring vilken bottnar i både en utbildningsexpansion och arbetslivets förändrade villkor.

Tack vare reformer i institutioner som styr policys kring ekonomi, arbetsmarknaden och sociala förhållanden har de nordiska länderna kommit bättre ut av krisen än många andra europeiska länder även om arbetslösheten även här har stigit (Dølvik m.fl. 2014). Bland de nordiska länderna, som ofta beskrivs under det som kallas den nordiska modellen, har Norge också varit bland de nordiska länderna som klarat sig bättre och generellt haft en lägre

ungdomsarbetslöshet (Olofsson & Panican 2008). Norge har utmärkt sig på så vis att landet haft bättre arbetsmarknadsresultat jämfört med andra länder, trots att landet i lägst grad har följt internationella rekommendationer om deregulering. Under 1990-talet kom exempelvis OECD (1994) ut med rapporten ”Jobs for strategy”, vilken uppmuntrade till deregulering av villkor för provanställningar, regler för arbetstider och anställningstrygghet vilket anammades av flera länder. Norge har däremot, med vissa undantag, gått i motsatt riktning de sista två årtionden och istället infört strängare rättigheter för arbetstagare med en förstärkt arbetsmiljölag¹⁹(Hippe & Berge 2013).

Hippe och Berge (2014: 39 - 40) sammanfattar den norska arbetsmarknadsutvecklingen med tre stickord: konsolidering, stabilitet och turbulens. Konsolidering syftar till hur man på 1990-talet införde lönerregleringar för att komma till bukt med ökade löne – och prisgalopper som präglade 1980-talet. Därefter följde en period av stabilitet för att därefter präglas av ny turbulens som följd av invandring, kraftig växt i offshoreindustrin vilket ledde till att avtalssystemet utsatts för starkare press både i toppen och botten av inkomstskalan. Norges verksamhet innanför olja och gas är överlag något av det mest särnorska kännetecknet som gör att landet skiljer sig ut från övriga nordiga länder och vilken haft betydelsefulla implikationer för den ekonomiska utvecklingen i landet (Hippe & Berge 2014: 19).

Ett utmärkande kännetecken vid det norska arbetslivet är även ett speciellt starkt fokus på en aktiv arbetsmarknadspolitik. Ett exempel på detta är IA-avtalen²⁰ som infördes år 2001 vilket var ett avtal om inkluderande arbetsliv som ingicks mellan myndigheter och arbetslivets parter. Avtalet har omformulerats flera gånger även om den grundläggande målstrukturen varit lik hela vägen där avtalet siktar till att stärka arbetsmiljön, främja sysselsättningen, förebygga och reducera frånvaro samt hindra utstötning från arbetslivet. Det har dock framhävts hur den sviktande arbetsmarknaden kan göra det svårt att uppfylla IA-avtalets mål om att främja sysselsättning. Bland unga har man sett en nedgång i sysselsättningen sedan avtalet infördes vilket beskrivs bero på sammansatta faktorer så som att fler studerar, färre kombinerar utbildning med deltidjobb, samt att det råder en hög konkurrens om jobben som följd av ökad invandring (NOU 2016: 8). Speciellt sedan år 2004 när Norge gick med i EES-

¹⁹ Efter senaste regeringsskiftet har uppmjukningar i arbetslivsreguleringar införts genom en ny arbetsmiljölag från 1 juli 2015: <https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/innsikt/arbeidsmiljolooven/id447107/> (Regjeringen 2017)

²⁰ https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/inkluderende_arbeidsliv/ (Regjeringen 2017)

avtalet har invandringen ökat och mellan 2008 och 2013 Norge hade en av de kraftigaste ökningarna av utlandsfödda i hela OECD-området (NOU 2013: 13). Den stora andelen av inkommande arbetskraft från utlandet, och då speciellt från arbetsinvandrare, har framhävts som att kunna försvåra arbetet med att inkludera utsatta grupper i Norge så som bland annat de unga (NOU 2016: 8).

Dessutom kännetecknas det norska arbetslivet av en speciellt kunskapsintensiv arbetsmarknad där jobben utan kvalifikationskrav endast utgör 5 procent (OECD 2010). I och med den allt mer kunskapsintensiva arbetsmarknaden blir unga därmed en speciellt utsatt grupp på arbetsmarknaden, inte minst på grund av att arbetsmarknaden nu i större grad än för några årtionden sen efterfrågar formell kompetens och blivit mindre öppet för unga som inte har det (Norman 2007). Bland andra Frønes (2010: 37) har även pekat på hur det, bland lågutbildade grupper, idag är i synnerhet män som strävar med att komma ut på arbetsmarknaden i takt med att arbetslivet blir allt mer kunskapsintensivt.

En könssegregerad arbetsmarknad är även något som utmärker det norska arbetslivet. Norge har framhävts ha en av de mest könsdelade arbetsmarknaderna i världen (NOU 2008: 6), något som forskare har pekat på hänger samman med speciella kännetecken vid den nordiska välfärdsstatmodellen (se t.ex. Reisel & Teigen 2014). Komparativa studier har visat till att de skandinaviska länderna överlag har en speciellt starkt könssegregerad arbetsmarknad och att detta också i synnerhet gäller Norge. Som Teigen (2006) lyfter fram utgör kvinnor idag hälften av arbetsstyrkan i Norge men däremot går män och kvinnor in i betydligt olika riktningar både i utbildning och på arbetsmarknaden. Kvinnor dominerar inom hälsosektorn, undervisning och tjänsteyrken medan män typiskt dominerar innanför bygg och anlägg, olja och industri. Förklaringar som framhävts vilar både i arbetsmarknadsstrukturer i form av de olika typerna av arbetsvillkor som erbjuds i yrken i offentlig respektive privat sektor, och även könssegregerade utbildningsval har framhävts som en förklarande faktor till den rådande genusjämligheten.

5.2 Förändringar i välfärdssystemet

Den ekonomiska obalansen under 1980 – och 1990-talets krisperiod medförde också mer restriktiva tillnärmningar i utformandet av välfärdsordningar (Dølvik m.fl. 2015).

Välfärdsordningarna har blivit influerade av arbetsmarknadspolitiken där det nu läggs en ökad vikt vid aktivering i tråd med *arbetslinjen*, ett begrepp som introducerades in i den norska välfärdspolitiken i början av 1990-talet på bakgrund av den stora andelen

bidragstagare och nedgång i sysselsättningen 1980-talet. I ett led att stärka arbetslinjen var det närliggande att samtidigt se på incitamentella effekter av olika tillgängliga bidragsstöd. I tråd med aktiviseringsfokuset vilade även en enighet i att det inte skulle vara mer attraktivt att ta emot bidrag framför att arbete (Terum m.fl. 2012).

Bland de nordiska länderna har bidragsordningar sedan 1990-talet präglats av både nedskärningar i utbetalningar och strängare kriterier för beviljning och varaktighet, om än i varierande grad. Norge har beskrivits som att fortfarande ha den mest generösa välfärdsstaten jämfört med andra nordiska länder även om förändringar i välfärdsordningar också här präglats av instramningar (Dølvik m.fl. 2014: 91 – 94). I Norge blev bland annat villkoren för att vara berättigad arbetslöshetsersättning strängare²¹ i år 1997 (OECD 2010).

Som en övergripande beskrivning av hur välfärdssystemet har förändrat sig från 1990-talet och framåt beskriver Dølvik m.fl. (2015: 171) hur dessa kan sammanfattas som ny betoning genom slagordet ”*Gör din plikt och kräv din rätt*”. Medan fokuset under välfärdsstatens uppbyggnad tidigare låg starkare på rättigheter har dagens fokus allt mer vänts mot plikterna. Medborgare i de nordiska länderna har fortfarande många rättigheter men för att vara berättigad dessa behöver man idag uppfylla fler plikter än tidigare med bakgrund i det ökade fokuset på incitamentella effekter av bidragsåtgärder (Dølvik m.fl. 2014: 94).

I kölvattnet av det ökade fokuset på aktivisering såg flera europeiska länder på hur man bättre skulle kunna samordna samarbete mellan olika välfärdsinstanser där NAV-reformen i Norge som infördes från år 2006 utgjorde en av de mest radikala reformerna för samordning i hela Europa (Champion & Bonolo 2011). NAV-reformen infördes i Norge som ett led i en ambition att samla bidragspolitik, arbetsmarknadspolitik och socialpolitik genom en gemensam instans för att med detta bättre samverka mot målet att öka arbetsmöjligheterna för de med svagare anknytning till arbetsmarknaden och samtidigt minska andelen bidragstagare (Terum m.fl. 2012). Slagordet var ”*flere i arbeid – færre på trygd*” (Schreiner och Markussen 2014). NAV står för en förkortning av ”Ny arbeids – og velferdforvaltning”, vilken blev den nya benämningen för den instans som ersatte och slog ihop den norska försäkringskassan, arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Genom den här sammanslagningen önskade man komma till bukt med problemet med hur brukare ”faller mellan två stolar” i form av att slussas mellan de olika instanserna utan att få tillräcklig hjälp (NOU 2004: 13).

²¹ Detta innebar att kravet på tidigare arbetsinkomst för att berättigas arbetslöshetsersättning höjdes med 60 % (OECD 2010).

5.3 Bidragsstöd vid arbetslöshet och nedsatt arbetsförmåga

För att vara berättigad till arbetslöshetsersättning²² i Norge krävs att man har jobbat tidigare och ha haft en inkomst på 1,5 gånger grundbeloppet²³, eller minst 3 gånger grundbeloppet genom de tre senaste kalenderåren (NAV 2016). Med detta är många unga utan tillräckligt med arbetslivserfarenhet därmed ej berättigade denna typ av ersättning vid arbetslöshet. Medan det att få unga är registrerade som arbetslösa generellt är positivt, kan en problematisk sida vara att ett lågt antal registrerade arbetslösa snarare är en konsekvens av stränga krav för berättigande, vilket har framhävts kunna framkalla en så kallad förskjutningseffekt. Genom att göra kraven till arbetslöshetsersättning stränga, kan detta medföra att norska myndigheter har ”pushat” för en onormalt hög andel unga ut ur arbetsstyrkan, med den möjliga konsekvensen att fler därav går in i en status som inaktiva, där flera av dessa istället blir bidragsmottagare (OECD 2010: 110).

Forskare har visat till att instramningarna i liten grad har påverkat övergången från arbetslöshet till jobb, men att den däremot har haft betydlig effekt för benägenheten att registrera sig som arbetslös (ibid.). I 2003 infördes ytterligare en ny reform²⁴ vilken också syftade till att strama in kraven för arbetslöshetsersättning, något som Røed m.fl. (2011) fann att inte heller ha resulterat i en snabbare övergång från arbetslöshet till arbete, och även här snarare påverkat benägenheten att registrera sig som arbetslös.

Det har uttryckts bekymringar för att det i Norge finns en hög andel passiva unga som tar emot hälsorelaterade bidragsstöd samtidigt som ungdomsarbetslösheten är låg (OECD 2013). För att få en översikt över vilka typer av bidragsstöd som finns och har funnits tillgängliga för unga vill detta avsnitt presentera en kort genomgång av några av de viktigaste bidragsformerna samt för som är relevanta för studiens kontext, samt en överblick av några av de viktigaste förändringarna.

Genom folketrygden²⁵ är man i Norge berättigad inkomsttrygghet vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sviktande hälsa där bidragen som utbetalas skiljer sig åt genom olika tidsperspektiv, olika kompensationsnivåer och olika aktiveringskrav. Det typiska förloppet

²² Arbetslöshetsersättning är det svenska ordet för den norska motsvarigheten ”dagpenger” (egen översättning).

²³ Grundbeloppet justeras årligen och utgör i Norge per 1 maj 2016: NOK 92 576 (Skatteetaten 2017).

²⁴ Med denna reform ökades inkomstkravet från 1,25 till 1,5 gånger grundbeloppet (jmf. Røed m.fl. 2011).

²⁵ Folketrygden är ett obligatoriskt, nationellt och socialt försäkringssystem. Personer bosatta eller arbetstagare i Norge är pliktiga medlemmar (NAV 2016).

för en yrkesaktiv person är att man först tar emot sjukpenning²⁶ i ett år, därefter går man över på det som kallas *attføringsytelse*²⁷ för att slutligen eventuellt beviljas varaktig sjukpension (på norska *uførepensjon*) som ges vid permanent nedsatt arbetsförmåga. Personer som inte tidigare varit yrkesaktiva, som är tillfället för många unga bidragsmottagare, kan dock från givna kriterier beviljas rehabiliteringsstöd (Grødem m.fl. 2014).

När det kommer till de bidragen som följer efter det första året med sjukskrivning, det vill säga rehabiliteringsstöden, har det skett fler förändringar över tid. Tidigare fanns endast en form av bidragsordning som kallades *attføringspenger* vilket var ett bidrag för livsuppehälle för personer med behov för medicinsk eller yrkesinriktad rehabilitering. I samband med *Attføringsreformen* från 1994 blev ordningen med rehabiliteringspengar tvådelad som nu blev *rehabiliteringspenger* som skulle trygga inkomst under medicinsk behandling och *attføringspenger* som skulle säkra inkomst under yrkesriktad rehabilitering. Skillnaden blev med andra ord att medicinsk och yrkesriktad rehabilitering skulle behandlas separat (Grødem m.fl. 2014; Mandal m.fl. 2015).

Dessa förändringar trädde i kraft innan NAV-reformen och en av bakgrunden till den här uppdelningen var att ansvaret för medicinsk behandling under den här tiden vilade hos försäkringskassan²⁸, medan den yrkesrättade rehabiliteringen blev behandlad av arbetsförmedlingen (ibid.). I 2004 infördes också det som kallades *tidsbegrenset uførestønad*, en tidsbegränsad sjukpension som utbetalades vid nedsatt arbetsförmåga. Det som tidigare bestod av en bidragsform (*attføringspenger*) hade nu alltså blivit tredelad med rehabiliteringspengar, *attføringspenger* och tidsbegränsad sjukpension.

I 2010 slog man i hop *attføringspenger*, tidsbegränsad sjukpension och rehabiliteringspengar till en ordning som idag kallas *arbeidsavklaringspenger*²⁹ (AAP). Den nya bidragsformen byggde precis som NAV-reformen ut ifrån en ide om att stärka arbetslinjen. Kravet för att bli beviljad detta bidrag var att den skulle kombineras med en plan och villkor om aktivitet. AAP kan mottas i upp till fyra år och är avsett att vara mer direkt riktat mot arbete till skillnad från de tre tidigare bidragsformerna (Mandal m.fl. 2015). AAP riktas mot personer med

²⁶ Sjukpenning (på norska sjukpenger) utbetalas i upp till ett år och ersätter i de flesta tillfällen löneintäkten till 100 procent. Sjukpenningen infördes i Norge år 1978 och här har få förändringar skett med utantag för en reform i år 2004 som införde starkare krav på läkare att utvärdera arbetsförmågan och i högre grad nyttja gradvis sjukskrivning (Rikstrygdverket 2006).

²⁷ På svenska kallas detta för rehabiliteringsstöd (egen översättning).

²⁸ Försäkringskassan är den svenska benämningen för det norska ordet trygdekantor (egen översättning).

²⁹ Arbeidsavklaringspengar kan översättas till svenska som ett bidragsstöd som mottas under tiden som en bedömning om en persons arbetsförmåga pågår (egen översättning).

långvariga hälsorelaterade eller sociala problem som (ännu) inte kvalificerar för varaktig sjukpension. Detta innebar att personer som mottog antingen attföringspenger, rehabiliteringspenger eller tidsbegränsad sjukpension, blev överförda till AAP³⁰.

Syftet bakom införandet av ordningen var delvis att man ville skraddarsy åtgärder efter den enskildes behov. En anledning till att man ville ta bort den tidsbegränsade sjukpensionen var att man sett hur det efter att ordningen infördes skett en ökning av nya mottagare av sjukpension, inte färre som var förhoppningen med införandet av bidraget. Att ta bort den tidsbegränsade sjukpensionen trodde man kunde leda till att färre blev varaktigt sjukpensionerade (Bragstad m.fl. 2012).

Efter införandet av AAP har rapporter visat till att unga under 30 år har högre sannolikhet att motta AAP jämfört med de tidigare bidragen. Ökningen har framhävts vara mest framträdande hos kvinnor under 30 år som beskrivits ha 20 procent större sannolikhet att motta den nya bidragsformen mot en ökning på 12 procent för män under 30 år (Kann m.fl. 2016). Nyare utvärderingar av AAP-systemet har också pekat på att växten i andelen unga på AAP kan skyllas att sjukdom inte nödvändigtvis behöver vara den huvudsakliga orsaken till arbetsförmågan bedöms vara nedsatt utan att det egentligen är sociala problem och arbetslöshet som istället blir ”medikaliserade”, samt att dessa grupper har svaga ekonomiska incitament för att söka arbete eller utbildning. Detta har lett till ett ifrågasättande om huruvida överdiagnostiseras för att trygga dem tillgång till AAP (Mandal m.fl. 2015; Strand & Nielsen 2015).

Det är en utmanande uppgift för NAV att hantera unga AAP-mottagare då de är många i antal och flera har olika psykiska problem, låg utbildning och lite arbetslivserfarenhet (Bragstad & Brage 2011). Strand och Nielsen (2015) visade till hur 70 procent av nya AAP-mottagare har grundskola som högsta utbildningsnivå, eller okänd utbildning. I tidsrummet 2005 – 2012 sågs dock en ökning i andelen med låg utbildning i ungdomspopulationen som helhet. Detta i sig kan ha ökat sannolikheten för en större andel unga bidragsmottagare, som samtidigt har låg utbildning, vilket kan spegla en generell utbildningstrend bland unga där man sett att flera ej fullför gymnasieutbildningen. Med detta kan det alltså hävdas att den ökade tillströmningen till AAP bland unga med låg utbildning inte isolerat kan knytas an till

³⁰ För att vara berättigad AAP krävs att arbetsförmågan är nedsatt med minst 50 % (Mandal m.fl. 2015).

införandet av den nya bidragsordningen. Trots detta är det likaväl korrekt att säga att unga med låg utbildning är överrepresenterade bland unga AAP-mottagare (ibid.).

5.4 Ökande andel unga sjukpensionärer

En stark växt i antalet sjukpensionärer i Norge de senaste åren har medfört breda diskussioner knutna till utvecklingen i sjukpensionsystemet. Medan man sett en sjunkande andel äldre som mottar sjukpension har växten emellertid varit starkast bland kvinnor och de yngre åldersgrupperna. Två förklaringar har framhävts som de viktigaste: den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning³¹ och ökad nettoinvandring samt utfasandet av ordningen med tidsbegränsad sjukpension i förbindelse med införandet av AAP (Bragstad m.fl. 2012). Växten har framhävts varit speciellt kraftig från och med år 2009. Mätt som andel i befolkningen sågs det mellan 2004 och 2013 en ökning på 1,1 till 1,3 procent (Ellingsen m.fl. 2013).

Trots att de unga utgör en liten andel av alla sjukpensionerade har växten framhävts som betydlig, och är något som fått stor uppmärksamhet inom forskning (Berg & Thorbjørnsrud 2009). Speciellt utmärkande har växten beskrivits vara bland unga som får diagnoser kopplade till psykisk ohälsa. Orsakerna bakom ökningen beskrivs som komplex och sammansatt där flera faktorer kan tänkas spela in så som bland annat att fler får en diagnos, förändrade villkor i arbetslivet, mer krävande familjemönster, förändringar i ekonomiska incitament och förändringar i regelverket som gör att fler beviljas sjukpension. Även att fler för tidigt födda barn idag överlever har framhävts som en möjlig orsak till ökningen av unga sjukpensionärer (ibid.). Arbetslöshetsnivåer och konjunktursvängningar har Brage och Thune (2008) pekat på har liten betydelse för att förklara ökningen av unga sjukpensionärer. Medan mottagare utgörs av flest män i de yngre åldersgrupperna är kvinnor i övervikt bland sjukpensionärer över 26 år. Bland dessa har de flesta gymnasieutbildning men samtidigt har unga sjukpensionärer generellt lägre utbildning än befolkningen i övrigt (Blekesaune 2005).

³¹ Under efterkrigstiden och fram till starten av 1970-talet ökade antalet födselar för att sedan sjunka med över 20 procent på få år för att sedan återigen stiga under mitten av 1980-talet. Variationer i fertilitetsnivåer och befolkningens åldersammansättning har medfört en åldrande befolkning (jmf. Bragstad m.fl. 2012).

5.5 Unga socialhjälpstagare

Socialhjälp är ett bidrag avsett för personer som inte på andra sätt klarar av att tjäna sitt livsuppehälle. Detta bidrag är menat att vara en sista utväg när andra alternativa möjligheter till inkomst prövats men ej kunnat uppnås. Den ekonomiska socialhjälp är ett bidrag baserat på diskretion där handläggare har både rätt och plikt att göra individuella bedömningar³² för behovet av socialhjälp (Brage m.fl. 2013: 207).

Unga är överrepresenterade bland socialhjälpstagare där dessa i högst grad utgörs av män, lågutbildade och låginkomsttagare med svag anknytning till arbetsmarknaden, vilket medför att de ofta saknar möjligheten att beviljas andra typer av bidrag (Dahl 2007). Ungas konjunkturkänslighet har framhävts bli synlig när man ser på utvecklingen över unga socialhjälpstagare, vilken tenderar att variera med ekonomiska svängningar. Exempelvis sågs hur unga stod för 40 procent av växten i andelen socialhjälpstagare mellan år 2008 och 2009. Medan unga som regel mottar socialhjälp i kortare perioder tenderar längden på bidragsmottagandet öka i takt med stigande arbetslöshetsnivåer (Kann & Naper 2012).

Unga socialhjälpstagare beskrivs som en grupp med allvarliga och sammansatta problem med betydlig risk för marginalisering. Forskning har visat på systematiska samband mellan föräldrars inkomst under uppväxten och senare risk för socialhjälpstagande i vuxen ålder (Wiborg 2011; Hansen de Vibe 2005). Samtidigt har också forskning framhåvt hur socialhjälp har en stark tendens att gå i arv, där exempelvis en norsk studie av Lorentzen och Nielsen (2008) fann hur, under perioden mellan 2002 – 2006, risken för barn av socialhjälpstagare var fyra gånger så hög för att motta socialhjälp jämfört med de som inte har föräldrar som mottagit socialhjälp. En hög andel av socialhjälpstagare (oavsett åldersgrupp) utgörs även av första-generationens invandrare från icke-västliga länder, vilket kan hänga samman med att de ofta anländer som flyktingar och asylsökare (Dahl 2007). Man har även sett hur, medan det generellt är färre som tar emot socialhjälp idag jämfört med för tio år sedan, så har utvecklingen för ensamstående mammor gå i motsatt riktning där ökningen varit speciellt stor bland ensamstående mammor med invandrarbakgrund (Tønseth 2014).

³² Lagen ger dock ingen konkret vägledning om den faktiska nivån på utbetalningen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/pensjon-trygd-og-sosiale-tjenester/innsikt/sosiale-tjenester/okonomisk-sosialhjelp/id570200/> (Regjeringen 2017)

5.6 Utbildning i Norge

Utbildningssystemet i Norge, liksom i övriga nordiska länder, kännetecknas av att vara närmast helt avgiftsfri, tillgänglig och med rättigheter till ekonomiskt studiestöd (Harsløf & Malmberg-Heimonen 2013: 34). Det har även här sedan långt tillbaka vilat ett starkt fokus på utbildning och utbildningsdeltagande, vilket kan förstås i ljuset av en produktiv och kunskapsintensiv arbetsmarknad som därmed ökar efterfrågan för kompetent arbetskraft. I tillägg till att norsk utbildningspolitik dragit ut från en syn på att det är viktigt att satsa på utbildning, för att generera kompetent arbetskraft och bidra till ekonomisk växt, har även en bakgrund till utbildningsfokuset vilat i en syn på att utbildning även är viktig för att främja social jämlikhet (Hansen & Mastekaasa 2010). De senaste 25 åren har också kännetecknats av en kraftig ökning i andelen som tar högre utbildning och speciellt stor är ökningen bland kvinnor (Dølvik m.fl. 2014; Hippe & Berge 2013; Ekren 2014).

Trots det stora fokuset på utbildning har nordiska länder dock uppvisat allt sämre resultat i PISA³³ undersökningar, och andelen som hoppar av gymnasiet har även beskrivits som betydlig. Enligt en NOU-rapport (2013: 13) pekades det på att en femtedel av alla personer mellan 20 – 24 år inte befann sig varken under utbildning, och heller ej uppnått ett fullt gymnasiebetyg. Jämfört med andra länder ligger Norge i bottenkiktet vad det gäller fullförande av gymnasiet (OECD 2014). Andelen kvinnor som hoppar av beskrivs som jämförbar med andra länder medan andelen män som hoppar av är markant högre i Norge (NOU 2013: 13). Den största andelen som hoppar av ses hos de som följt yrkesinriktade gymnasieprogram, och generellt har störst risk att avsluta gymnasieutbildningen i förtid uppvisats bland icke-västliga invandrare (Ekren 2014). Dessutom har andra faktorer som geografiska variationer har också visat sig kunna spela in för sannolikheten att fullföra gymnasiet vilket förklarats med hur lokala arbetsmarknadsförhållanden kan ha stor påverkan för utbildningsval och därmed även senare arbetsmarknadsutfall (se t.ex. Bratberg m.fl. 2010). En studie om avhoppare av Støren m.fl. (2007) pekade exempelvis på hur variationer mellan län kan spela in för sannolikheten för att fullföra eller ej.³⁴

³³ PISA (The Programme for International Student Assessment), en treårig internationell surveyundersökning vilken syftar till att evaluera utbildningssystem världen över genom att kunskapstesta 15-åriga elever: <http://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/>

³⁴ Støren m.fl. (2007), i en studie av avhoppare i Norden visade till hur exempelvis tre av de mest nordliga länen i Norge skiljde sig ut i form av speciellt låg kompetensnivå i Finnmark. Med detta framhävde de här vikten av att se hur kontextuella villkor är väl så viktiga att uppmärksamma då kompetensuppnåelse inte uteslutande kan skyllas exempelvis bristfälliga skolprestationer.

5.6.1 Reform 94

År 1994 infördes Reform 94 vilket var en utbildningsreform som innebar en lagstiftad rätt till gymnasieutbildning för alla där ett viktigt mål var att få fler att uppnå formalkompetens genom en gymnasieexamen (Halvorsen m.fl. 2012: 52). Reformen har beskrivits som ett politiskt svar till nedgången i antalet sysselsättningstillfällen, genom att utvidga tillgången till gymnasiet. En rad åtgärder infördes i samband med detta varav ett av de viktigaste var att integrera lärlingsprogrammet i gymnasieutbildningen som ett led i att säkra smidiga och effektiva övergångar till arbetsmarknaden (Høst & Michelsen 2010: 175). Även om den norska skolan genomgått flera omfattande reformer både före och efter, har reform 94 framhävts som den mest centrala reformen eftersom den utformade hur den norska gymnasieskolan ser ut idag (Markussen 2010).

Medan målet om att få fler att genomföra utbildning förvisso uppfylldes efter reformen, som medförde en ökning i antalet studenter som fullförde gymnasieutbildning, fick reformen samtidigt kritik där det pekades på att en konsekvens av att fler unga fullförde gymnasieutbildning var att det blev svårare för unga utan gymnasieutbildning att träda in på arbetsmarknaden. Kritiker hävdade att reformen medföre ökade sociala klyftor, och att förändringarna som denna innebar inte bidrog till att hjälpa unga som redan från tidigare var marginaliserade (Norman 2007). Hansen och Mastekaasa (2010) pekade även på att reformen snarare hänger samman med en högre andel som hoppar av gymnasiet. Efter reformen valde fler att följa yrkesinriktade program, vilket också är de program där flest hoppar av, vilket medförde att den totala andelen avhoppare ökade. Samtidigt, eftersom elever från lägre social bakgrund oftare väljer yrkesprogram, där även fler hoppar av, argumenterar Hansen och Mastekaasa (ibid.) för att syftet med reform 94, som också handlade om att minska sociala ojämlikheter i utbildning, därför inte har fungerat.

5.6.1 Social ojämlikhet i utbildning

Det finns överlag en mängd litteratur som stöttar hur framgång i skolan – och därmed senare arbetsmarknadsutfall – kan knytas till social bakgrund (se t.ex. Opheim 2004; Caspersen m.fl. 2012). Sociala klyftor kopplade till utbildningssystemet är något som även framhävts som ett speciellt framträdande drag i Norge där man sett en stark länk mellan social bakgrund och senare utfall. Detta har omtalats som en paradox, med bakgrund i att man i Norge, trots hög social mobilitet med goda möjligheter för god inkomst också för de utan utbildning, fortfarande ser mycket stora sociala ojämlikheter i utbildning: «*Fremdeles har barns sosiale bakgrunn relativt lite å si for deres inntektsutsikter som voksne i Norge, her er den sosiale mobiliteten høy. Men det paradoksale er at det ikke stemmer for utdannelse*» (Salvanes 2017b). Det paradoxala i detta beskriver Salvanes (2017a: 72-74) genom att påpeka att, trots att föräldrars inkomst har liten betydelse för barnens senare inkomstnivå i Norge, så har förälders utbildningsnivå nästan lika stor betydelse för barns utbildning i Norge som i USA³⁵.

Uppgifter från Statistisk Sentralbyrå (Ekren 2014) visade exempelvis till att bland personer i åldern 19 – 24 som har högutbildade föräldrar var 59 procent själva under utbildning från högskola eller universitet medan bara 16 procent av de med lågutbildade föräldrar själva studerar. Salvanes (2017a) pekar på att en förklaring kan vila i bland annat hur små löneskillnader i Norge kan göra incitamenten att investera i högre utbildning lägre. Dessutom har man sett hur personer med lågutbildade föräldrar kan ha en högre tröskel för att ta upp studielån (jmf. St. Meld. (2006 - 2007)). En studie om studenters inkomst, ekonomi och boutgifter visade även till att studenter med lågutbildade föräldrar har klart högre inkomst än studenter med högt utbildade föräldrar (Barstad m.fl. 2012). Det ser alltså ut som att studenter med lågutbildade föräldrar jobbar mer, vilket kan vara en bidragande orsak till att dessa studenter faller ut och därmed inte uppnår en grad. Forskning har dessutom även visat till hur det råder stor ojämlikhet i Norge vad det gäller män och kvinnor från lägre social bakgrund där kvinnor med föräldrar med låg utbildning i betydligt högre grad fullför en högre utbildning jämfört med män som har lågutbildade föräldrar (Ekren 2014: 24).

En nyare studie av Markussen (2016) visade även på skillnader mellan män och kvinnors position på arbetsmarknaden bland de som har uppnått gymnasiekompetens mot de som inte

³⁵ USA har en generellt betydligt lägre social mobilitet överlag än Norge, där social ojämlikhet i utbildning är stor, men det paradoxala här enligt Salvanes (2017) är hur denna typen av ojämlikhet också utspelar sig i Norge, trots förhållandevis låg social ojämlikhet i samhället i övrigt.

har det. Studien siktade till att undersöka hur stor betydelse utbildning har för unga i Norge med gymnasienivå eller lägre som högsta utbildning. Han såg hur de utan gymnasieexamen generellt har en svagare position på arbetsmarknaden, men när det kom till unga med gymnasiekompetens sågs skillnader mellan män och kvinnors position på arbetsmarknaden. Här visades till hur män utan högre utbildning står starkare jämfört med unga kvinnor utan högre utbildning, vilket förklaras kunna hänga samman med den starkt könssegregerade arbetsmarknaden.

Vidare är etnicitet en faktor som har beskrivits kunna knytas till framgång på utbildningsområdet där det ofta visats till att det går sämre bland invandrarungdom (Ekren 2014; Markussen 2010), men samtidigt har man också sett hur invandrarungdom i högre grad väljer högre utbildningar. Støren (2011) har pekat på hur det kan vara ansett som speciellt viktigt bland invandrarfamiljer, som saknar andra former av socialt och ekonomiskt kapital, att välja högre utbildningar. Andra förklaringar som Støren (ibid.) diskuterat för varför invandrarungdom i högre grad väljer långa utbildningar är exempelvis hur diskriminering på arbetsmarknaden skapar ett behov för att välja utbildningsinriktningar som leder till välbetalda jobb samt att täta familjeband kan vara en bidragande faktor, där icke-västlig invandrarungdom i högre grad upplever påtryckningar från föräldrar vid utbildningsval jämfört med norska ungdomar. Överlag har Støren (2010) pekat på att man kan se en större polarisering i kompetensnivån bland ungdomar med invandringsbakgrund jämfört med unga utan invandringsbakgrund.

5.7 Sammanfattning

Syftet med detta kapitel var att ge en översikt över kännetecknen vid den norska arbetsmarknaden och välfärdssystemet som en kontextuell bakgrund. I kölvattnet av den ekonomiska krisen efter 1990-talet har den norska arbetsmarknadspolitiken i allt högre grad lutat mot aktiva villkor där målet om att främja hög sysselsättning arbetas för genom ett fokus på arbetslinjen där flest möjliga ska vara i arbete och så få som möjliga som bidragsberoende. Norges arbetsmarknad kännetecknas av förhållandevis hög sysselsättning och stark löneväxt vilket hänger ihop med olja – och gasverksamheten, som också är ett säregent kännetecken som utmärker den norska arbetsmarknaden mot övriga nordiska länder. Som ett led i att stärka arbetslinjen har en omfattande reform införts som slog ihop den tidigare försäkringskassan, arbetsförmedlingen och socialtjänsten till en myndighet som nu kallas NAV. Sammanslagningen av olika typer av bidragsstöd till den nuvarande AAP-ordningen

var likaså ett led i fokuset på att stärka arbetslinjen där dock utvärderingar visat på varierande resultat varav ordningen på flera håll kritiserats för att inte få personer ut i jobb utan att de snarare tenderar att stagnera i systemet.

Norge har en speciellt starkt kunskapsintensiv arbetsmarknad där Reform 94 infördes som ett steg i att bemöta arbetsmarknadens allt högre krav på kompetens där reformen ville stärka yrkesutbildningen i syfte att få fler att fullföra gymnasiet och samtidigt minska sociala klyftor. Kritiker har dock pekat på att Reform 94 verkat mot sin hänsikt i form av att denna gjort gymnasieexamen till en norm där de som inte har gymnasieutbildning får det ännu tuffare att komma in på arbetsmarknaden. Dessutom har den kritiserats för att närmast öka social ojämlikhet då man ser hur de som väljer yrkesutbildning är också de som i lägst grad fullför gymnasieutbildningen vilket indikerar att reformen, som ville minska andelen som hoppar av gymnasiet, snarare lett till ännu fler hoppar av.

I detta avsnitt har det även visats till hur forskning framhåvt hur social bakgrund, också i Norge som ett land med generellt hög social mobilitet, även här spelar en viktig roll i hur väl unga lyckas med sina utbildningsförlopp och därmed även senare arbetsmarknadsutfall. Både bidragsmottagande och utbildningskvalifikationer är ofta nära kopplade till social bakgrund och här föreligger också skillnader bland män och kvinnor överlag, samt mellan män och kvinnor med olik social bakgrund.

6 Data och metod

Detta kapitel har byggts upp genom att först beskriva studiens ansats och datamaterialet som använts. Därefter blir det redogjort för de metoder som har tillämpats, det vill säga sekvens – och klusteranalys och multinomial regression.

6.1 Ansats

För att ta fram det empiriska underlaget har jag använt mig av en kvantitativ metod med en explorativ ansats. Detta innebär att studien inte utgår från några hypoteser och söker därmed inte vare sig bekräftelse eller förkastande av den presumptiva hypotes att exempelvis livsförloppsmönster har förändrats. Syftet blir här istället att beskriva fram för att söka efter kausala samband. I beskrivande studier blir syftet att avtäcka och belysa faktiska förhållanden eller samhällsfenomen som kan uppmärksammas vad avser strukturer, processer eller utvecklingstendenser (Grønmo 2004: 356).

För att beskriva livsförloppsbanorna har här sekvensanalysmetoder använts där processen kan beskrivas som indelad efter tre steg: 1) kategorisering av sekvenser till ett statusalfabet; 2) beräkna avstånd mellan sekvenser med Optimal Matching, och 3) utveckla typologier med hjälp av klusteranalys. Därefter har också ett fjärde steg inkluderats i form av att multinomial regression använts i deskriptivt syfte för att se på vad som kännetecknar de som följer en viss livsförloppsbanan utifrån vissa individuella kännetecken.

6.2 Datamaterialet

Dataunderlaget har hämtats från den norska flödesdatabasen FD-Trygd vilken erbjuder registerdata med ett anonymiserat slumpmässigt urval på 20 procent som täcker befolkningen från och med år 1992. Data hämtas här in från flera offentliga register, däribland NAV för bidragsrelaterade administrativa data, demografi – och utbildningsupplysningar från Statistisk Sentralbyrå (SSB) samt upplysningar om inkomst och förmögenhet från Skatteetaten³⁶. Detta begränsade och anonymiserade urval av data gör det enklare att få tillgång till data för bland annat studenter i och med att ansökningsprocessen blir kortare än den hade varit om studien hade krävt exempelvis många variabler, stort urval eller detaljerade värden som skulle kräva godkännande från berörda myndigheter.³⁷ Detta datamaterial var ett lämpligt val då det är gratis, lättillgängligt och passade studiens syfte. I datauppsättningen uppdateras variabler som

³⁶ Den norska skatteförvaltningen.

³⁷ <http://www.nsd.uib.no/velferd/trygdedata/fd-trygd-20pst.html>

ändras fortlöpande (tidsvarierande variabler) varje år den 1/1, så som exempelvis egen utbildningsnivå, medan variabler såsom sjukfrånvaro och arbetslöshet fås som dagsvis uppdaterade.

6.2.1 Styrkor och svagheter med registerdata

FD-Trygd erbjuder information om individers rörelser över tid vilket är fördelaktigt för uppsatsens ändamål. Något som kan tala för att använda offentlig statistik vid studier av sociala fenomen, är att detta faller in under det som har omtalats som ”icke påträngande metoder”. Med detta menas att ett sådant tillnärmande reducerar risken för reaktivitet, det vill säga när folk som är medvetna om att de deltar i studier ofta blir påverkade av det faktum att de vet om att de blir observerade, vilket kan resultera till att de beter sig eller uttalar sig på ett sätt som inte är typiskt för dem (Bryman 2012: 325). När man använder registerdata hämtad från offentlig statistik ger detta med andra ord en fördel på så vis att man undviker problemet med självrapportering och även andra problematiska sidor som exempelvis bristande respons, vilket kan förekomma när data samlats in genom intervjuer eller frågeformulär (ibid.: 321). En nackdel med att använda registerdata baserad på offentliga register, som är en form av sekundärdata, kan vara att underlaget blir begränsat, exempelvis i form av att datamaterialet riskerar att inte kunna erbjuda information som täcker samtliga för forskaren aktuella intresseområden (Blaikie 2010: 161).

6.2.2 Urvalet

Uppsatsens urval utgörs av totalt 4010³⁸ personer i tre kohorter födda år 1974, 1982 och 1988 där dessa följs från och med året de fyller 19 år och fram till året de fyller 26 år. De korresponderade observationsperioderna blir därmed 1993 – 2000 och 2001 – 2008 samt 2007 – 2014.

³⁸ 1974-kohorten består av 1322 personer, 1982-kohorten av 1261 personer och 1988-kohorten av 1427 personer.

6.3 Sekvensanalys

Sekvensanalys är en explorativ framför en hypotestestande metod, vilken har kommit att bli en central metod för livsförlopps forskning, där den används för att förstå exempelvis viktiga övergångar så som övergången från skola till arbete (Gauthier m.fl. 2014; Brzinsky-Fay 2014). Eftersom unga ofta växlar mellan utbildning, inaktivitet, arbetslöshet och arbete innan ett mer stabilt inträdande på arbetsmarknaden har sekvens – och klusteranalys ofta framhävts som den bäst lämpade metoden för att studera övergången från skola till arbete (Brzinsky-Fay 2007). En stor fördel med att använda metoden i sociologisk livsförlopps forskning är den unika förmågan att kategorisera och jämföra individuella livsförlopp till flera distinkta typologier (Albæk m.fl. 2015). För studiens ändamål har jag valt den här metoden eftersom den ger en unik möjlighet att fånga in typiska mönster i övergångar vilket är uppsatsens utgångspunkt.

6.3.1 Statusalfabetet

Ett första steg efter mottagandet av datamaterialet var att rangordna statusarna och sortera över dessa till ett så kallat statusalfabet. En sekvensbaserad lista av element kan rankas på bakgrund av tid, rum, preferenser, hierarki eller andra typer av kriterier (Cornwell 2015: 59 – 60). I det här arbetet, när sekvenserna tagits fram utifrån ett statusalfabet, kan man här tala om en hierarkisk lista av element. Statusalfabetet har rangordnats som månadsvisa statusar så att den viktigaste gruppen rankas högst och den minst viktiga lägst. Då uppsatsen ämnar rikta ett speciellt fokus på svaga grupper av unga, blir den grupp som kan kallas mest ”sårbar” här viktigast, medan den starkaste gruppen, här definierad som yrkesaktiv, istället återfinns längst ned i denna statusordning.

Statusalfabetet består av sju, månadsvis uppdaterade, huvudstatusar enligt följande rangordning: 1) Sjukpensionärer; 2) Tillfälliga hälsorelaterade bidrag³⁹; 3) Sjukpengar; 4) Socialhjälpstagare; 5) Arbetslös; 6) Student, och 7) Yrkesaktiv. Dessa kategorier är ömsesidigt uteslutande, vilket innebär att den ”viktigaste” statusen överstyr den andra. Exempelvis om en person är både yrkesaktiv och student samtidigt så blir denna registrerad som student då status som student överstyr status som yrkesaktiv. Dessutom inkluderas också en sista, åttonde kategori, kallad ”annat”, i vilken samtliga av dem som av olika orsaker inte

³⁹ För att göra bidragen jämförbara över tid har de olika bidragsformerna så som tidsbegränsad sjukpension, rehabiliteringspengar och AAP (arbetsavklaringspengar) samlats under en och samma status som tillfälliga hälsorelaterade bidrag.

faller in under något av de sju huvudsakliga tillstånden hamnar. Detta kan exempelvis handla om oregistrerat arbetslösa, personer som har rest eller flyttat utomlands, är hemmavarande med barn eller av annan anledning blir familjeförsörjda utan att vara registrerade i NAV-systemet exempelvis.

6.4 Optimal Matching

För att kategorisera sekvenser har verktyget ”Optimal matching”⁴⁰(OM) använts vilken, som tidigare nämnt, är en explorativ form av sekvensanalys ursprungligen utvecklad av molekylärbioologer i syfte att finna liknande mönster vid studier av DNA-kedjor (Halpin och Chan 1998). Optimal Matching har fått en allt ökad användning vid studier av livsförlopp – och karriärmönster både generellt (se t.ex. Halpin & Chan 1998; Martin m.fl. 2008; Pollock m.fl. 2002) och mer specifikt vid studier av unga (Scherer 2001; Scherer 2005; McVicar & Anyadike Danes 2002; Anyadike-Danes & McVicar 2003; Brzinsky-Fay 2007; Quintini & Manfredi 2009; Dorsett & Lucchino 2014a; 2014b). Metoden är ett speciellt nyttigt verktyg som kan sammanfoga stor mängd information från komplexa strukturer av sekvenser in till relativt homogena grupper. Eftersom få unga följer identiska banor är OM-metoden speciellt lämplig då den möjliggör att kvantifiera den grad av likhet som föreligger på ett sådant sätt att personer med, i bred benämning, jämförbara trajektorier kan identifieras⁴¹ (Dorsett & Lucchino 2014a: 12).

Att identifiera livsförloppsbanor med Optimal Matching kan ge betydligt mer information jämfört med mer traditionella sätt att mäta övergångar. Framför att fokusera på en specifik tidpunkt, eller en enskild aktivitet, kan livsförloppsbanor erhålla information om aktiviteter som följs av unga över en övergångsperiod i form av att se till både ordning och ihärdigheten i dessa. Som ett resultat av detta, erbjuder livsförloppsbanor information inte bara om hur lätt eller svårt det är för unga att få jobb, eller när unga går in på arbetsmarknaden, de kan också tala om hur stabil deras anställningshistorik är. Att betrakta livsförloppsbanor på detta sätt kan bidra till att göra bedömningar av huruvida exempelvis arbetslöshet är något tillfälligt eller en möjlig signal om ett senare utanförskap (Quintini & Manfredi 2009: 45).

En begränsning med OM-metoden som framhävts har varit bland annat att den främst kunnat användas vid studier av enskilda dimensioner av övergångar där det varit desto svårare att

⁴⁰ Författare bakom funktionen i TraMineR är Mathias Studer, Alexis Gabadinho och Nicholas Müller (med Gilbert Ritschard för hjälpavsnittet). För fler detaljer se t.ex. Gabadinho, Ritschard, Müller och Studer (2011a).

⁴¹ Även om det finns andra metoder för sekvensplacering än OM är detta den mest utbredda vid livsförloppstudier och jag hade därmed ingen särskild grund att överväga en annan metod.

tillämpa metoden vid analyser av flera övergångsdomäner parallellt så som övergången mellan skola och arbete å andra sidan och familjebildande å andra sidan (Brzinsky-Fay 2014: 225).

OM-metoden kan beskrivas som en form av sekvensplacering som innebär att besluta hur mycket som krävs för att en sekvens ska gå över till en annan. Sekvensernas olikhet består av ett kvantitativt mått på hur andel stor förändring som krävs för att kunna placera två sekvenser i helt rät linje. Avståndet mellan två sekvenser är med andra ord det antal steg som man måste utföra för att kunna göra båda sekvenserna likvärdiga (Brzinsky-Fay 2007).

För den här typen av uppställning finns tre möjliga operationer vilka består i att en punkt antingen kan ersättas, adderas eller raderas. De två senare operationerna kallas för *indelkostnader*. Eftersom det finns mer än en lösning så beräknar OM algoritmen alltid det minsta avståndet mellan två sekvenser. Fastställandet av kostnaderna är upp till forskaren att bedöma, och bör begründas teoretiskt, vilket också är något som beskrivits som den största begränsningen med OM-metoden i och med detta subjektiva element som valet om kostnaden innebär (Levine 2000).

På samma sätt som tidigare studier av övergångar mellan skola och arbete (se t.ex. Brzinsky-Fay 2007; Quintini & Manfredi 2009) har här indelkostnaderna satts till 1 där ersättningskostnaderna satts till 2⁴². En generell ide här är att man sätter höga kostnader när förändringar från ett tillstånd till ett annat är sällsynta medan lägre kostnader sätts när man kan förvänta sig mer frekventa tillståndsförändringar (Gabadinho m.fl. 2011a). Med andra ord är detta också en grund till att det här blir lämpligt att sätta just låga indelkostnader eftersom ungas livsförloppsbanor ofta typiskt kännetecknas i form av dessa av frekventa tillståndsförändringar.

6.4.1 Klusteranalys

Genom att kategorisera sekvenserna med hjälp av OM har typologierna över livsförloppsbanorna sedan tagits fram genom klusteranalys vilket är en explorativ analysmetod som syftar till att finna homogena grupper eller kluster av data (Cornwell 2015; Gabadinho m.fl. 2011a). Vid livsförloppstudier har metoden typiskt använts i kombination

⁴² Andra kombinationer av indel - och ersättningskostnader testades men skillnaderna blev endast marginella. Vid motiverande av fastställandet av kostnader refererar också Quintini & Manfredi (2009) till tidigare studier (Brzinsky-Fay 2007; Schoon m.fl. 2001; Anyadike-Danes & McVicar 2003) där det också experimenterats med olika varianter av ersättnings – och indelkostnader men där resultaten även där visade på endast små skillnader.

med just OM-distanser för att kunna identifiera distinkta grupper, det vill säga typologier, av sekvenser med liknande mönster (Gabadinho m.fl. 2011a). Vid användande av klusteranalys är en vanligt förekommande metod det som kallas en hierarkisk gruppering vilket också är den mest utbredda (Cornwell 2015). Den här metoden har också beskrivits som bäst lämpad att tillgå vid små urval vilket också medför att detta tillnärmande har varit ett naturligt val i den här uppsatsen⁴³.

6.4.2 Bedömning av antal kluster

En av de viktigaste kriterierna för att landa i en viss lösning för klusterfördelning, är att denna frambringar ett meningsfullt antal kluster. Hela poängen med klusteranalys är att reducera ett omfattande och komplext datamaterial ned till empiriskt hanterbara grupperingar (Cornwell 2015: 133). Konventionella statistiska tester är ej tillämpningsbara vid sekvensdata, varav kontextuella förhållanden ofta är nödvändiga för att kunna definiera det lämpliga antalet kluster (Brzinsky-Fay 2007: 413). Medan för få kluster kan ”överförenkla” fördelningen, kan lösningar som inkluderar ett större antal kluster innefatta grupperna med en liten befolkningsandel. Det finns ingen vedtagen tumregel som kan guida valet av antalet kluster, delvis eftersom det inte finns en direkt nollhypotes att utgå från när det kommer till hur många kluster som bör existera i en studie (Dubes & Jain 1980). I samhällsvetenskap är det dock vanligt att välja mellan tre och tolv kluster (Cornwell 2015: 134).

För att bedöma hur många kluster finns bland annat olika visuella verktyg så som bland annat dendrogram och silhouettediagram vilka var de statistiska verktyg som jag, tillsammans med en teoretisk övervägning, använde för att bedöma antalet kluster. I följande avsnitt blir det redogjort för hur silhouettediagram och dendrogram användes som verktyg vid beslutet om antalet kluster samt till sist en sammanfattning för varför det slutgiltiga beslutet blev att välja en lösning med nio typologier.

6.4.3 Silhouetter

För att definiera hur stark klusterstrukturen är, dvs. hur homogena dessa är finns en rad hjälpmedel varav ett av dessa är ett grafiskt hjälpmedel som kallas silhouetter. Med detta avses att varje kluster representeras av en så kallad silhuett som är baserad på jämförelsen av dess snävhet och separation (Rousseeuw 1986). Silhouettkoefficienten kvantifierar kvalitén hos det valda antalet kluster där man helst bör välja det antal kluster som maximerar

⁴³ Klusteranalys utfördes i programvaran R.

silhouettkoefficienten. En hög silhouettbredd (Average Silhouette Width) innebär att klustren är homogena (alla observationer är nära klustrets center), och att de är väl separerade. Enligt Kaufmann och Rousseuw (1990) är en tumregel att ett värde mellan 0 och 0.25 kan innebära att datamaterialet inte är strukturerat. Mellan 0.25 och 0.5 kan datamaterialet vara strukturerat, men det kan också vara konstlat. Ideellt sett bör ASW helst vara minst 0.5 men det ska även hållas i åtanke att dessa värden är indikatorer och bör inte användas som en absolut hållpunkt för beslutstaganden. Dessa värden är inte teoretiskt definierade (ej baserade på ett p-värde), utan baserade på författarnas erfarenheter (Rousseaw 1986).

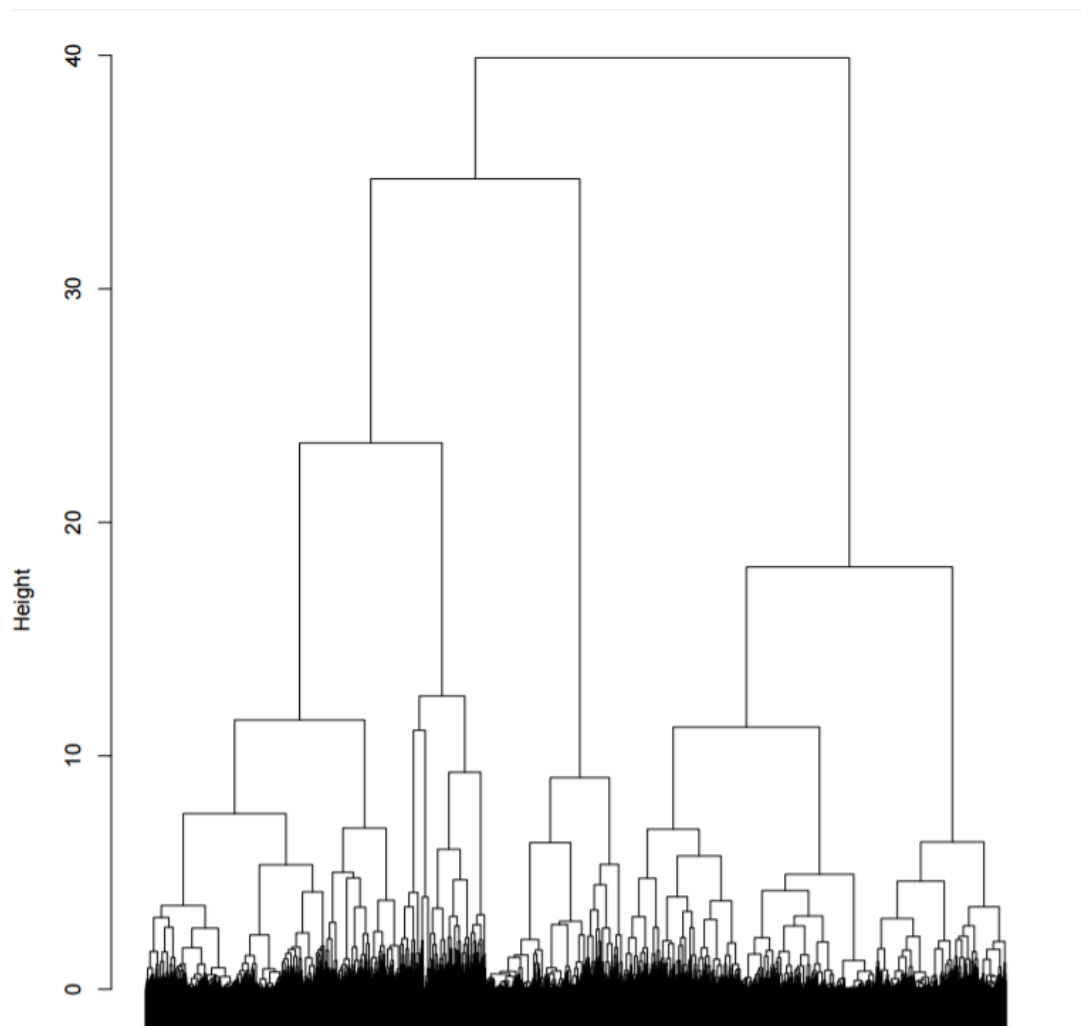
Silhouettdiagrammet (se figur 2) visade till hur kluster 1, 4 och 9 är de starkast definierade. Näst starkast är kluster 5, 3 och 6 och de svagast är kluster nummer 2, 7 och 8.

Som bland andra Albæk m.fl. (2015: 22) formulerat är det en viktig utmaning när man vill undersöka ungas arbetsmarknadsutfall att ungdomspopulationen är långt från homogen. Detta kan klusterstrukturen här också reflektera där inte alla livsförloppsbanorna här är lika starkt definierade men som ovan nämnt är silhouettkoefficienten endast indikativ och denna klusterstrukturen valdes på bakgrund av att lösningen med nio kluster var den som gav den starkaste strukturen i tillägg till att en teoretisk utvärdering med hänsyn till kontext gjorde att denna ansågs mest lämpad för studiens syfte.

6.4.4 Dendrogram

Vanliga verktyg för att bedöma ett lämpligt antal kluster är genom förtolkande metoder som involverar visuell inspektion av diagram. Detta har jag också använt mig av i tillägg till silhouettbredden för att ta beslutet om hur många typologier analysen ska utgå från. Ett sätt att göra detta är att utforska det som kallas dendrogram vilket fås fram genom hierarkisk klusteranalys (jmf. Cornwell 2015). Genom den hierarkiska grupperingen får man fram en uppsättning av sammanfogade kluster som kan representeras som en form av ”träd” (se bifogad figur 1 nedan). Dendrogrammet beskriver hur algoritmen som härleds från den hierarkiska grupperingen avgör vilka kluster som sammanfogas mot progressivt större antal kluster (Cornwell 2015: 132).

Figur 1. Dendrogram

Dendrogrammet bör läsas nedifrån och upp där klustren representeras som vertikala linjer (jmf. Cornwell 2015: 132). Om man ”skär” dendrogrammet ungefär på mitten kan man räkna sig fram till exempelvis fem eller nio kluster (här valdes nio). Valet av antalet klusters gjordes sammanfattningsvis på bakgrund av en metodisk och teoretisk övervägning dels på bakgrund av det resulterande dendrogrammet från den hierarkiska grupperingen och silhuettbredden som indikerade att en lösning med nio kluster gav bland de starkast definierade klustren.

Statistiska verktyg i sig kan brista när det kommer till sociologiskt meningsinnehåll vilket gör det viktigt att också ta kontextuella förhållanden i anspråk för att landa i en lämplig lösning (jmf. Dorsett & Lucchino 2014: 3). Den starkast definierade gruppen återfanns dessutom vid en lösning med nio kluster där den sista gruppen, som också var starkast definierad, utgjordes

av till störst del unga sjukpensionärer, ca 1 procent av urvalet, vilket också stämmer in ganska bra med annan offentlig statistik över andelen unga sjukpensionärer i befolkningen⁴⁴. Unga sjukpensionärer var också högst upp i hierarkin i statusalfabetet och därmed var det här intressant att ha med ett kluster som kan representera den här gruppen.

En av den starkaste klusterstrukturen återfanns även hos lösning med fem kluster vilket hade kunnat vara en alternativ lösning om man hade velat ha färre kategorier men det valdes här att ta utgångspunkt i nio kluster då denna hade den starkaste klusterstrukturen och även för att inte gå miste om värdefull information som är relevant för studiens syfte.

6.4.5 Representativa sekvenser

För att sätta etiketter på typologierna kan diagram över representativa sekvenser användas vilket jag också gjort i den här uppsatsen. Att sammanfatta kategoriska sekvenser är en viktig del för att kunna analysera dessa. Ett sätt att göra detta är att försöka finna uppsättningar av representationer. I detta tillfälle har programpaketet ”TraMineR” använts som erbjuder en funktion för att dra ut sådana uppsättningar av representationer⁴⁵ (Gabadinho och Ritschard 2013). Den representativa uppsättningen fås fram genom att successivt dra ut och sortera sekvenserna utifrån dess representativitetspoäng som inte är överflödiga i förhållande till sedan tidigare redan representerade sekvenser. Urvalet upphör antingen när den önskade täckningen eller det önskade antalet representationer har uppnåtts (jmf. Gabadinho m.fl. 2011a: 30 – 31).

Sekvenserna sorteras antingen genom att dess värden erhålls som ett poängargument eller genom att specificera ett kriterium som händelsefrekvens, grannskapets täthet, genomsnittlig tillståndsfrekvens samt centralitet eller sekvenssannolikhet (ibid.). Här är det grannskapets täthet som använts, vilket innebär det antal sekvenser som råder i sekvensens grannskap. Tabellen nedan illustrerar täckningsgrad och det krävda antalet representationer. Här ser man också hur de starkast definierade klustren har högst täckningsgrad i de kluster som hade en hög silhuettbredd samt att dessa har ett lägre antal krav på hur många representationer som krävs för att uppnå minsta förväntade täckningsgrad (minst 25 procent som är standardvärdet) och därmed hamna i samma grannskap.

⁴⁴ Till jämförelse har uppgifter från NAV exempelvis visat till hur andelen sjukpensionärer i åldern 18 – 24 sett i förhållande till befolkningen i samma ålder utgjordes av 1 % i år 2011, mot 0, 8 procent i 2001 (Bragstad m.fl. 2012)

⁴⁵ Författare bakom denna funktion i TraMineR är Alexis Gabadinho (med Gilbert Ritschard). För fler detaljer, se Gabadinho och Ritschard (2013) och Gabadinho m.fl. (2011b).

Tabell 1. Representativa sekvenser. Täckningsgrad och minsta antal krävda representationer för att uppnå täckningsgrad på minst 25 procent. Procent.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Täckningsgrad	33.4	25.6	25.8	30.6	28.9	26	25.1	25.1	51.2
Min. antal representationer	2	24	2	1	1	19	39	65	1

När man fått fram de representativa sekvenserna kan man därefter få fram det diagram som sedan kan användas för att studera hur klustren ser ut och utifrån från det namnge typologierna.

Ett annat diagram som även kan studeras för att etikettera typologierna är ett som visar tvärgående tillstånd vilket erbjuder en grafisk presentation av det generella mönstret för hela uppsättningar av banorna (Gabadinho m.fl. 2011a). Det är dock främst diagrammet över representativa sekvenser som här läggs till grund för hur typologierna namnges även om båda kommer att visas i resultatdelen. Presentation av båda diagrammen tillsammans med förklaring på hur typologierna namngetts följer i resultatdelen.

6.4.6 Mått på fördelning och variationer i tillstånd

Något som också är intressant för studiens syfte är att även studera variationer i tillstånd i de olika typologierna. För att se på detta finns en rad mått för att mäta fördelning och variationer i tillstånd där två av dessa som här använts kallas turbulens (Elzinga och Liefbroer 2007) och entropi⁴⁶. Entropi kan förstås som ett mått på diversiteten av tillstånd som observeras i den aktuella perioden. Även turbulens är ett mått på hur många distinkta tillstånd och tillståndsändringar som en sekvens har. Ju högre turbulens, ju fler distinkta tillstånd och tillståndsändringar har sekvensen (Cuong & Müller-Birn 2016). En skillnad mellan dessa två mått är hur entropin till störst del tar hänsyn till sekvenseringen av tillstånd medan turbulensmättet beskrivs som ett sammansatt mått som tar hänsyn till både sekvensering och varaktighet av tillstånd samtidigt (Gabadinho m.fl. 2011a). Turbulensen är hög när det står en stor variation mellan på varandra följande tillstånd och tiden som tillbringats i varje tillstånd. Turbulensmättet kan användas när man vill mäta sekvensers heterogenitet (Viry & Kaufmann 2015). Turbulens – och entropimåtten har använts bland annat för att undersöka de-

⁴⁶ Syftar här till Shannon's entropi, även känt som entropi-indexet (se t.ex. Gabadinho m.fl. 2011a: 20).

standardiseringen av händelsesekvenser, vilket exempelvis Elzinga och Liefbroer (2007) gjorde i en studie där de gick in för att undersöka hypoteser om de-standardisering av ungas trajektorier med hänsyn till familjebildande, genom en jämförande studie av länder från olika typer av välfärdsregimer. Hur dessa mått kan bidra till att belysa studiens problemställning blir närmare presenterat i resultatdelen.

6.5 Multinomial regression

Efter att beslutet om antal typologier gjorts och dessa fått etiketter blev det sista steget i analysen att studera hur vissa kännetecken samvarierar med sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan. Detta gjordes med multinomial regression där man med hjälp av det som kallas predicerade sannolikheter kan få fram en genomsnittlig sannolikhet att följa en viss bana, givet att allt annat är likt⁴⁷.

Multinomial logistisk regression är en logistisk regressionsanalys där den beroende variabeln har fler än två kategorier (Skog 2004). Istället för att räkna ut sannolikheten för att en viss händelse inträffar så räknar man ut sannolikheten för att flera olika händelser inträffar var för sig, relativt till en referensgrupp⁴⁸. Med andra ord kan multinomial regression förstås som en förlängning av den vanliga logistiska regressionen genom att göra simultana jämförelser av mer än en kontrast (Tuft 2000).

Medan logistisk regression är en vanligt förekommande metod att tillämpa bland sociologer när man är intresserad av att studera utfall som naturligt representeras av binära utfall, så har samtidigt problematiska sidor med denna tillnärmning framhävts (Long 2009). Som Mood (2010) pekar på kan residualvariansen kunna påverka estimaten från logistisk regression, vilket kan göra jämförande av koefficienter på tvärs av olika urval problematiskt. Ett ändamålsenligt sätt att undvika detta på är genom att beräkna predicerade sannolikheter eftersom dessa är opåverkade av residualvarians och heller inte kräver samma antagande om regressionskoefficienters likhet hos vissa variabler (Long 2009).

Vid icke-linjära metoder kan inte omfattningen av effekten av en given variabel läsas direkt från den estimerade koefficienten utan behöver istället beräknas som en given uppsättning av värdena av förklaringsvariabeln. Det blir då möjligt att uppskatta den procentuella

⁴⁷ Multinomial regression blev utförd i programvaran STATA.

⁴⁸ Referensgruppen var här kluster nummer 4.

förändringen i sannolikheten för att en individ med en given egenskap ska följa en viss bana. Genomsnittliga marginella effekter ger ett genomsnitt av dessa uppskattningar för alla individer i urvalet (jmf. Dorsett & Lucchino 2014: 8). I denna studie har dessa effekter använts vilka i programvaran STATA fås fram genom kommandot ”margins”.

Medan multinomial regression tar hänsyn till effekten av förklaringsvariablernas för utfallet, ger predicerade sannolikheter ett estimat av utfallen vid givna nivåer av förklaringsvariabler, men säger med andra ord ingenting direkt om effekten av förklaringsvariablerna för utfallen (Tufté 2000). Det är heller inte avsikten i denna uppsats då syftet inte är att ta fram en fullt utvecklad kausalförklarande modell. Här var avsikten att använda predicerade sannolikheter i ett rent deskriptivt syfte för att illustrera hur olika kännetecken fördelar sig per kluster.

6.5.1 Variabelspecifikationer

Nedan presenteras deskriptiv statistik över variablerna som ingår i modellen, där det först redogörs för den beroende variabeln (klustertillhörighet), och därefter de oberoende variablerna kön, social bakgrund, landbakgrund, boendeort, kohorttillhörighet och egen utbildningsnivå.

6.5.2 Beroende variabel: vilken livsförloppsbanan som följs

Den beroende variabeln för den multinominala modellen, vilken är tillhörighet till en viss livsförloppsbanan, är definierad som följande:

$Y_i = 0$, om personen faller in under kluster 4 (akademisk)

$Y_i = 1$, om personen faller in under kluster 1 (operativ)

$Y_i = 2$, om personen faller in under kluster 2 (effektiv)

$Y_i = 3$, om personen faller in under kluster 3 (växelvis)

$Y_i = 4$, om personen faller in under kluster 5 (alternativ)

$Y_i = 5$, om personen faller in under kluster 6 (stagnation)

$Y_i = 6$, om personen faller in under kluster 7 (avbrott)

$Y_i = 7$, om personen faller in under kluster 8 (bristfällig)

$Y_i = 8$, om personen faller in under kluster 9 (utanförskap)

6.5.3 Oberoende variabler

Det har här valts att avgränsa analysen till bakgrundskännetecken som är snarare föranledande, det vill säga fasta kännetecken som inte uppstår efter utfallet. Kön, social bakgrund, etniskt ursprung och boendeort är generella karaktäristiker som inte uppstår varken förr eller senare, och vilka kan användas här när syftet är göra en del generella betraktelser kring vilka grupper av unga som har benägenhet att falla in i de olika livsförloppsbanorna.

Egen utbildningsnivå har också inkluderats som oberoende variabel även om denna inte faller in under samma typ av föranledande bakgrundskännetecken och på så vis ”bryter” med logiken i att endast inkludera fasta kännetecken. Denna variabel är dock intressant genom att den kan bidra till att illustrera vilka typer av unga som följer de olika banorna. Exempelvis har forskning på utbildningsområdet visat till hur ungas studiemässiga framgångar ofta hänger ihop med socio-ekonomisk status och därmed också förälders utbildningsnivå (jmf. Lundqvist 2010). Med detta kan egen utbildningsnivå med andra ord här vara nyttig att ta med för att få en bild över vilka grupper av unga som faller in i de respektive klustren.

Boendeort som oberoende variabel har tagits med på bakgrund av att var i landet man bor och huruvida man bor på en större eller mindre ort kan tänkas ha något att säga för vilken typ av livskurs man följer. Vidare har man exempelvis även sett regionala skillnader vad det gäller andelen unga som avbryter gymnasieutbildningen vilket beskrivits kunna hänga samman med hur olika lokala arbetsmarknadsstrukturer guidar utbildningsval och därmed även både fullförande och senare arbetsmarknadsutfall (se t.ex. Markussen 2010; Støren 2011).

Att inkludera kohort som en oberoende variabel är speciellt intressant för att belysa studiens frågeställning genom att se på vad som eventuellt skiljer de olika övergångarna kohorterna emellan vilket kan avspegla samhällsutvecklingen. Denna variabel blir också den viktigaste för att belysa uppsatsens andra forskningsfråga, vilken är att se om huruvida de livsförloppsmönstren som kan ses har förändrat sig över tid.

Något som generallt är viktigt att ta hänsyn till när man vill studera förändringar över kohorter är att ta hänsyn till variationer i kohorters storlek. När man vill se på procentuella ändringar i exempelvis mottagande av bidragsordningar bland unga är det viktigt att bemärka sig att detta handlar om relativt få personer i antal och att även små ökning i antal kan ge relativt stora procentuella utslag i ökning. Med detta är det med andra ord viktigt att korrigera för detta när man jämför kohorter över tid (jmf. Grødem m.fl. 2014: 31 – 32). Med detta tagit i betraktning blir det särskilt lämpligt att använda kohort som oberoende variabel och tolka

med hjälp av predicerade sannolikheter vilket gör att detta kan bidra till att belysa var, förutsatt att allt annat är likt, i vilka kluster eventuella skillnader över kohorter kan identifieras. Med andra ord kontrollerar man samtidigt för sammansättningseffekter när man använder predicerade sannolikheter och därmed visar resultaten med kohort som oberoende variabel sannolikheten för personer födda 1974, 1982 eller 1988 att följa en viss livsförloppsbanan under förutsättning att allt annat är likt.

Tabell 2. Deskriptiv statistik oberoende variabler (fördelning i procent).

Kön	Man	Kvinna			
	51.8	48.2			
Social bakgrund	Saknas/låg	Gymnasium	Högre utb.		
	14	51.1	34.9		
Landbakgrund	Norge	Norden	Västeuropa	Östeuropa	Afr./As./m.fl.
	72.1	7.7	5.6	4.8	8.8
Kohort	1974	1982	1988		
	32.9	31.4	35.6		
Egen utb.nivå*	Saknas/låg	Gymnasium	Högre utb.		
	21.3	42.6	36.1		
<i>N = 4010*</i>					

*För variabeln egen utbildningsnivå har det första klustret 7 tillfällen av missing, kluster nummer 5 har 244 missing, kluster nummer 7 har 19 missing och kluster 8 och 9 har 1 respektive 2 tillfällen av värden med missing. För variabeln social bakgrund finns tillfällen av missing värden i alla kluster utom i kluster nummer 6. Speciellt höga värden återfinns i kluster nummer 5 som har 434 tillfällen av missing.

Vid regressionen blir de oberoende variablerna omkodade till dummyvariabler. Nedan följer en kortfattad beskrivning av dessa.

Kön

Kön är en dikotom variabel kodad som 0 för män och 1 för kvinna.

Social bakgrund

Variabeln social bakgrund definieras i FD-Trygd urvalet efter förälders utbildningsnivå när personen var 16 år. Vid utlämningen av datasetet bestod variabel ursprungligen av fem kategorier: icke angiven utbildningsnivå, grundskola, gymnasium, kort högre utbildning och lång högre utbildning. Dessa slogs samman till tre kategorier: 1) saknas/grundskola; 2) gymnasium och 3) högre utbildningsnivå.

Etnisk bakgrund

För att inkludera etnisk bakgrund har variabeln landbakgrund använts vilken visar egen landbakgrund samt eventuellt mors och eventuellt fars landbakgrund. Denna är indelad efter fem världsregioner: 1) Norge; 2) Norden i övrigt; 3) Väst-europa i övrigt, Nord-Amerika och Oceanien; 4) Öst-europa och 5) Asien, Afrika, Syd – och Mellanamerika, Turkiet.

Boendeort

Boendeort, det vill säga om man bor i tätbygd eller glesbygd, hämtas från variabeln centralitet. Denna har inte delats in i färre kategorier om utan står som den var vid mottagandet av datamaterialet med fyra kategorier: 1) Minst centrala; 2) Mindre centrala; 3) Något centrala, och 4) Centrala.

Egen utbildningsnivå vid 26 års ålder

Ursprungligen kodad efter NUS2000 (Norsk standard för utbildningsgruppering) vilken av hänsyn till personvärn aggregeras till en femdelad indelning i FD-Trygd urvalet. Vid utlämnandet bestod variabeln av de fem kategorierna: icke- angiven utbildningsnivå, grundskola, gymnasium, kort högre utbildning och lång högre utbildning. Denna kodades här om till tre kategorier: 1) Saknas/grundskola; 2) Gymnasium, och 3) Högre utbildning.

Kohorttillhörighet

Kohorterna utgörs av unga födda 1974, 1982 och 1988 som är 19 – 26 år i tidsperioderna 1993-2000, 2001-2008 respektive 2007-2014.

7 Resultat

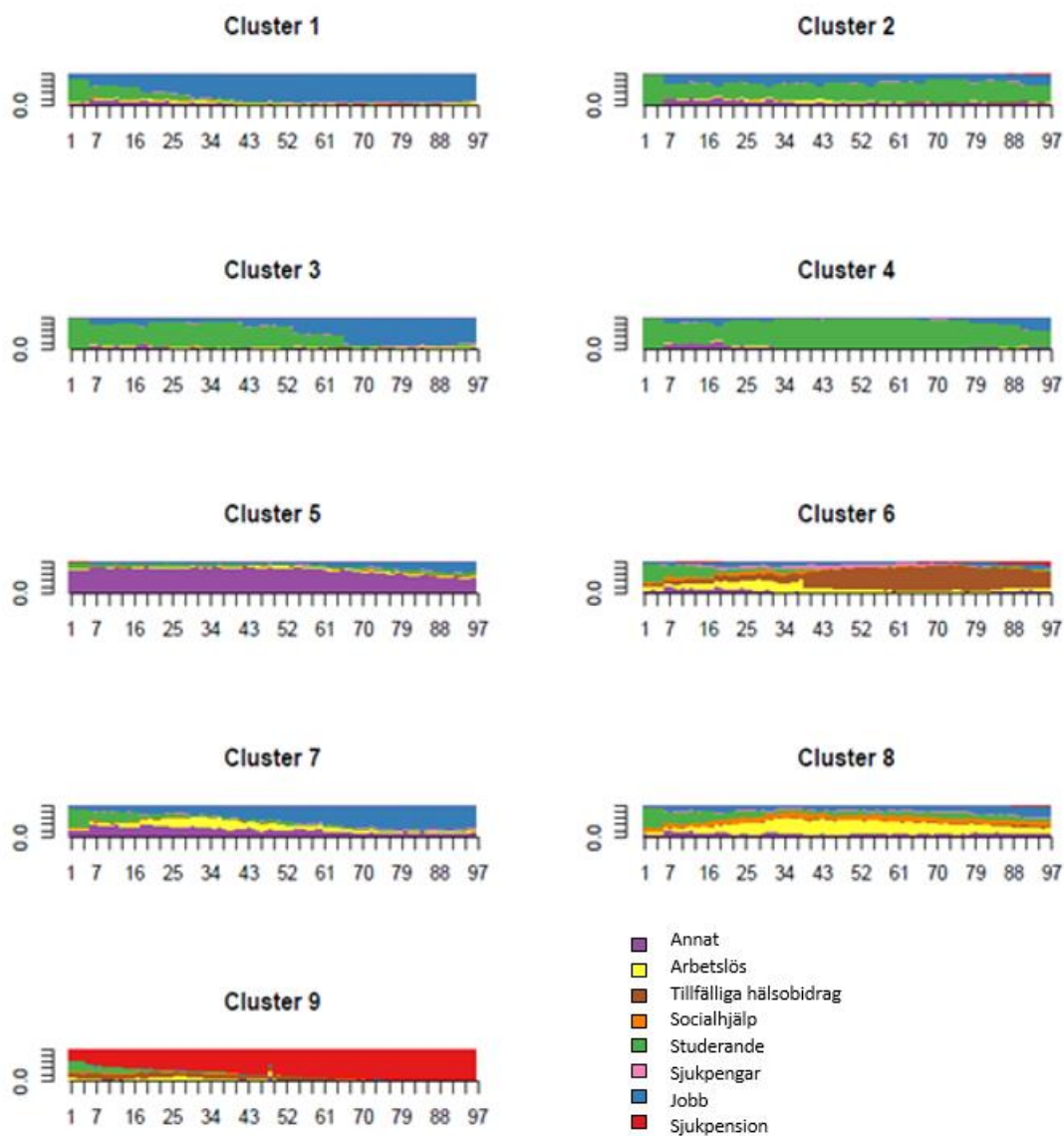
Här presenteras resultaten från klusteranalysen genom att presentera typologierna, först genom att visa till de visuella diagram som använts för att sätta etiketter på typologierna. Därefter presenterar deskriptiv statistik med fördelning per livsförloppsbanor och genomsnittlig tid tillbringad i varje tillstånd. Resultaten från måtten som mäter variation och diversiteten i tillstånd och per kohort, turbulens och entropi blir därefter redovisade. Steg två i denna resultatdel blir att visa till vad som kännetecknar de olika livsförloppsbanorna genom att studera de predicerade sannolikheterna, vilka som tidigare nämnt beskriver sannolikheten att följa en viss bana, givet att allt annat är likt. Avslutningsvis följer en sammanfattning.

7.1 Visuellt presentation av livsförloppsbanorna

För att kunna etikettera klustren kan diagrammen i figur 3 och 4 användas som verktyg för att tolka och namnge dessa. I tillägg till att de kan användas för att förklara hur dessa namnges visar också denna typ av visuell presentation av sekvenserna till komplexiteten i övergången mellan skola och arbete (jmf. Brzinsky-Fay 2007). I figur 3, på nästa sida, visas ett diagram över fördelningen av tvärgående tillstånd medan figur 4 visar de representativa sekvenserna per livsförloppsbanor⁴⁹. Eftersom plotten här blir ganska små har jag även lagt ut något förstörade versioner av varje enskild livsförloppsbanor i appendixet, se figur A1-A9.

⁴⁹ Antal personer per livsförloppsbanor är: 1 (n=835), 2(n=546), 3 (n=612), 4(n=624), 5 (n=644), 6(n=92), 7 (n=351), 8 (n=236) och 9 (n=43).

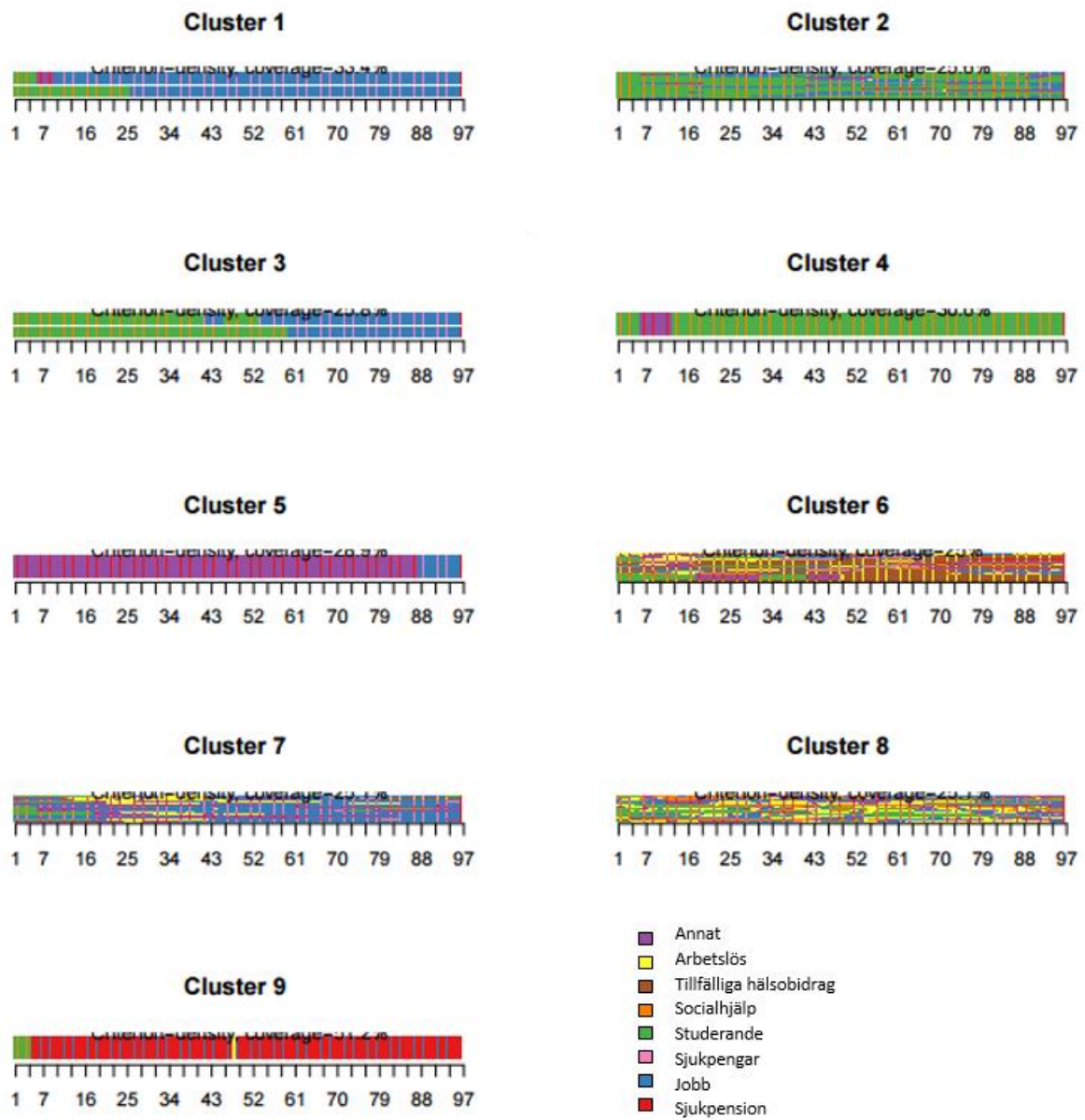
Figur 3. Tvärgående tillstånd

Ovan diagram av tvärgående tillstånd ger, som tidigare nämnts, en grafisk presentation av det generella mönstret för hela uppsättningar av banorna. När man tolkar denna typ av diagram är det viktigt att komma ihåg att dessa inte återger individuella sekvenser eller uppföljningar utan de erbjuder en aggregerad syn av successiva delar som vardera representerar tvärgående tillstånd (Gabadinho m.fl. 2011a: 19).

I figur 4 nedan visas diagrammet med representativa sekvenser:

Figur 4. **Representativa sekvenser**

7.2 Etikettering av typologier

Som jag förklarade i teoridelen har det till en viss del hämtats inspiration från tidigare utvecklade typologier när jag namngett klustren i min egen studie. Det bör dock understrykas att dessa typologier inte utgörs av exakt samma statusstillstånd som i denna uppsats och inte kan översättas direkt till de kluster som fåtts fram i den här studien. Typologierna har mer använts som ett hjälpmedel genom att hämta inspiration från hur forskare har resonerat när de redovisat typologierna. Uppsatsen ansats är explorativ där jag inte söker efter att göra direkta jämförelser med sedan tidigare etablerade teoretiska typologier. Genom att studera ovan presenterade diagram med representativa sekvenser och tvärgående tillstånd har jag valt att beskriva och namnge typologierna som följande:

Kluster 1. Det första klustret är främst orienterade mot ett tidigt intågande på arbetsmarknaden med en inledande kort utbildningsperiod. Några går ut i jobb direkt efter gymnasiet medan andra fortsätter i studier i runt 1 - 2 år vilket är den utbildningslängd som ofta yrkesinriktade utbildningar består av. Det här klustret väljs här att kalla den *operativa* då den tycks visa den typiska vägen ut i ett arbete som förmodligen inte kräver en längre akademisk utbildning. Eftersom den här gruppen tillbringar den största delen av tiden i arbete kan denna karriärvägen jämföras med Quintini och Manfredis (2009) typologi som omtalades som ”express”.

Kluster 2. Det andra klustret utgörs av både arbete och studier med inslag av växlingar mellan studier och arbete för senare återvända till studier och så tillbaka i jobb. Detta kluster blir härmed omtalat som *växelvis*. Detta kan i någon grad jämföras med Sackmann och Wingens (2003) typologi omtalad som ”return”. Eftersom det här ses unga som växlar mellan arbete och jobb kan man i någon mån se likheter med den karriärvägen som Quintini och Manfredi (2009) omtalar som ”in-and-out” men istället i form av växlingar mellan arbete och studier, och inte mellan anställning och arbetslöshet eller inaktivitet.

Kluster 3. Det tredje klustret domineras av en genomsnittlig studieperiod på runt tre år vilket troligen kan jämföras med en lägre högre akademisk utbildning eller motsvarande. Avslutad utbildning efterföljs av ett inträdande på arbetsmarknaden. Detta kluster väljs här att kallas *effektiv* då den tycks illustrera en effektiv väg med studier som regel direkt efter gymnasiet för att sedan gå direkt ut i arbetslivet och sedan stanna kvar på arbetsmarknaden.

Kluster 4. I det fjärde klustret ses i huvudsak en längre studieperiod där majoriteten befinner sig i studier över hela perioden, motsvarande en längre akademisk utbildning vilket gör att

den här gruppen här får etiketten *akademisk*. Den här banan kan jämföras med kategorin som Dorsett och Lucchino (2014b) valde att kalla ”accumulating human capital” som representerades där av de unga som helt eller huvudsakligen befinner sig under utbildning under observationsperioden.

Kluster 5. I det femte klustret dominerar främst kategorin ”annat” och det ses även en kombination av tre olika statusar; annat, arbetslös och anställd. Den här gruppen kan till en viss grad jämföras med Sackmann och Wingens (2003) typologi ”change” som de beskriver utgörs av en blandning av tre olika statusar. Mot slutet av perioden går några ut i perioden för att slutligen mynna ut i att ca hälften går ut i arbete, några mot arbetslöshet och runt hälften kvarstår i kategorin annat. Det här klustret har här fått etiketten *alternativ* då den huvudsakligen visar till en alternativ bana som inte faller in under något av de andra tillstånden. Andra tillstånd som inte faller in under något av de andra tillstånden kan som tidigare nämnt vara exempelvis oregistrerat arbetslösa (som nämnt i kontextkapitlet kan unga utan tidigare arbetslivserfarenhet låta bli att registrera sig som arbetslösa eftersom de ändå inte är berättigade arbetslöshetsersättning). Det kan även tänkas att detta omfattar personer som flyttat utomlands, är föräldralediga, eller av annan anledning hemmavarande (eventuellt blir familjeförsörjda) utan att motta någon form av bidrag. Denna livsförloppsbanan kan dessutom även tänkas innefatta personer som är i arbete genom kortvariga arbetskontrakt som inte hunnit bli registrerade i sysselsättningsregistret.⁵⁰

Kluster 6. Det sjätte klustret visar en ganska brokig kombination av en liten andel i jobb, en viss andel som startas som mottagare av socialhjälp för att sedan gå över till att vara bidragsmottagare av hälsorelaterade ordningar. En viss andel startar i en kortare studieperiod för att sedan gå över till en status som bidragsmottagare. Det ses också en grupp av arbetslösa som senare övergår till att vara bidragsmottagare. Slutligen en mindre andel som startar perioden med annat, sedan över till arbetslöshet för att sedan gå över till att vara bidragsmottagare. Gemensamt för gruppen är att perioden slutligen mynnar ut i bidragsmottagande men vägen dit varierar. Endast en liten andel går ut i arbete efter en period av bidragsmottagande där de flesta tycks stagnera genom att ”fastna” i status som bidragsmottagare genom hela perioden. Den här gruppen väljs därmed här att kallas *stagnation*. Då denna gruppen är till störst del omfattad av unga utanför arbetsmarknaden kan den i en viss grad jämföras med Quintini och Manfredis (2009) typologi ”Failure” och även

⁵⁰ Denna poäng har jag hämtat från Støren (2013: 52) som lyfter fram detta som en möjlig orsak till varför personer hamnar under ”annat” vid studier av arbetsmarknadsstatusar.

med typologin som omtalades som "Discouraged" där man såg hur unga anslöt till sist till en tillvaro som inaktiva. Eftersom den här gruppen utgjordes av unga som stagnerar i en tillvaro av bidragsmottagande kan detta troligen jämföras med beskrivningen av unga som inaktiva.

Kluster 7. Kluster nummer sju kännetecknas av en kombination av fyra tillstånd: studerande, anställda, annat och arbetslöshet (samt en liten andel mottagare av sjukpengar). Några är i arbete hela perioden, andra startar med ett kortare studieförlopp efterföljt av en period med arbetslöshet, med varierande varighet, för att sedan gå ut i arbete. En viss andel befinner sig i "annat", antingen hela perioden eller med ett uppehåll där de faller in under statusen arbetslös. Det här klustret har namngetts som *avbrott* eftersom det kan skönjas en tendens att uppleva en period av arbetslöshet innan de flesta dock senare träder in på arbetsmarknaden. Med andra ord ser de flesta här ut att komma ut i arbete även om en viss andel strävar aning mer med att komma ut i jobb jämfört med de tre första klustren som var dominerade av jobb.

Kluster 8. Det åttonde klustret utgörs av en kombination utifrån fem av tillstånden: jobb, sjukpengar, socialhjälp, arbetslös och annat. En liten andel är i jobb hela perioden. Några få mottar sjukpengar i kortare perioder. Några få studerar hela perioden men de flesta som studerar gör detta i en kortare period för att sedan gå över till socialhjälp, under en kortare eller längre period, eller arbetslöshet. Bland socialhjälpsmottagare befinner sig några här hela perioden och vissa går tillbaka ut i studier. Bland arbetslösa och socialhjälpsmottagare går närmast ingen ut i jobb under perioden. Slutligen finns en liten andel under annat, med eller utan kortare avbrott som arbetslösa. Den här gruppen blir härmed kallad *bristfällig* då den ser ut att domineras av svagare grupper av unga som möjligtvis kan vara bland de som strävar mest med att komma ut i arbetslivet. De kännetecknas med andra ord av en bristfällig förmåga komma ut i en mer stabil arbetsmarknadssituation.

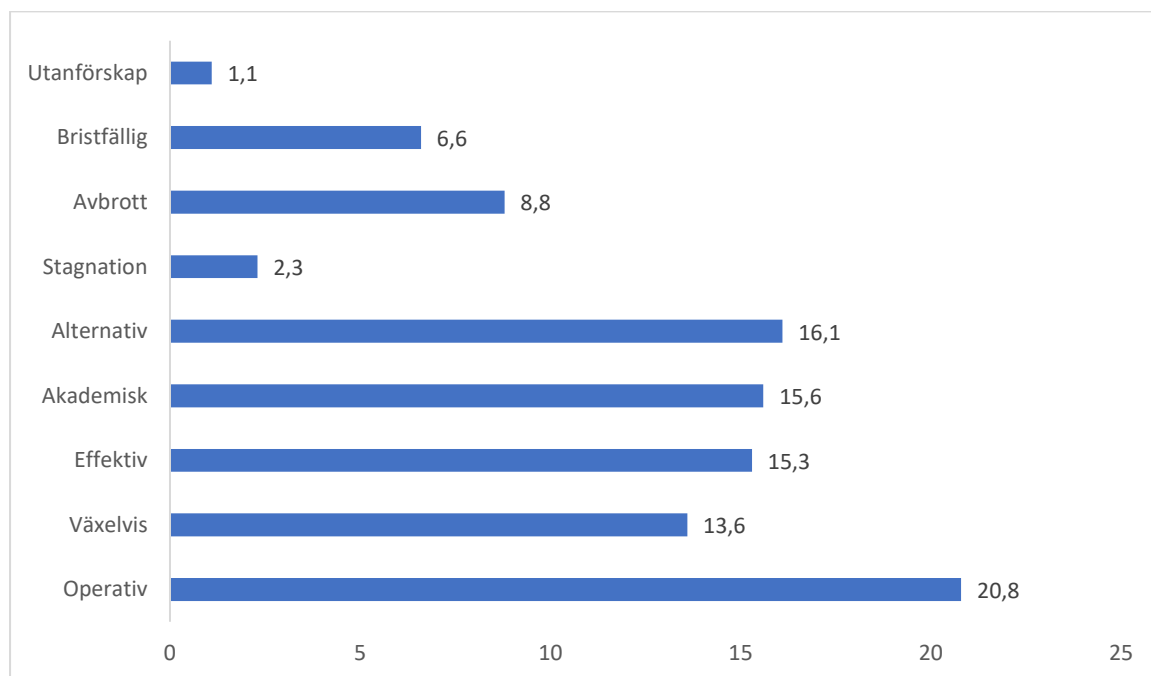
Kluster 9. Slutligen är det den sista (och minsta gruppen) som i huvudsak domineras av de unga sjukpensionärerna. Detta kluster var det som var starkast definierat, dvs. med den starkaste klusterstrukturen. Här ses en viss andel som är sjukpensionerade hela perioden medan andra startar i en kortare period antingen i utbildning, som bidragsmottagare eller arbetslösa. Eftersom sjukpension är ett varaktigt tillstånd där man står helt utanför arbetsmarknaden får detta kluster därmed etiketten *utanförskap*.

7.3 Deskriptiv statistik: fördelning per livsförloppsbanan

Nedan resultat redovisar deskriptiv statistik i form av fördelning mellan klustren och den genomsnittliga tiden tillbringad per kluster per kohort. Därefter redovisas turbulens – och entropimått efterföljt av en kort uppsummering av resultaten så långt. Därefter följer nästa avsnitt som presenterar det sista steget i analysen vilket var multinominal regression, med klustertillhörighet som beroende variabel.

Figur 5. Fördelning andel medlemmar per livsförloppsbanan

Nedan visas fördelningen per livsförloppsbanan. Fördelning per livsförloppsbanan, per kohort, finns i bifogad tabell 7.

Ovan diagram visar fördelning per livsförloppsbanan för hela urvalet och som man här ser är det operativa klustret det största, efterföljt av de andra klustren som utgörs av jobb och/eller studier samt livsförloppsbanan som utgörs av okända aktiviteter (alternativ). Nästa avsnitt presenterar den genomsnittliga tiden tillbringad per tillstånd, per kohort.

7.3.1 Deskriptiv statistik: Genomsnittlig tid per tillstånd

Ett första steg i att ta fram deskriptiv statistik för att beskriva sekvenserna är att se på ett genomsnitt – som inte nödvändigtvis presenteras i följd – av tidsbruk i de olika tillstånden; det vill säga det genomsnittliga antalet gånger varje tillstånd observeras i en sekvens. Detta kännetecknar därmed alltså den övergripande fördelningen av tillstånd (jmf. Gabadinho m.fl. 2011a). I bifogad figur 13 och figur 14 visas diagrammen över den genomsnittliga tiden per tillstånd, per livsförloppsbanan och per kohort. I tabellen nedan redovisas talen i tabellform.

Tabell 3. **Genomsnittlig tid i varje tillstånd. Antal månader.**

Genomsnittlig tid per tillstånd	Kohort 1	Kohort 2	Kohort 3
	1993-2000	2001-2008	2007-2014
Sjukpension	0.78	0.65	0.95
Hälsorelaterade bidrag	1.47	0.61	2.48
Socialhjälp	1.95	1.77	1.35
Sjukpengar	1.60	1.90	1.53
Arbetslös	7.80	4.95	5.33
Annat	17.68	17.13	23.16
Studerande	31.63	33.44	33.24
Yrkesaktiv	33.10	35.54	27.96

Den genomsnittliga tiden som tillbringats i tillståndet sjukpension varierar inte så mycket mellan kohorterna även om den ökar något i den yngsta kohorten, vilket kan reflektera det som rapporterats i form av en ökning av sjukpensionärer och då speciellt sedan år 2009 (jmf. Ellingsen m.fl. 2013). Den genomsnittliga tiden i tillståndet hälsorelaterade bidragsordningar är drygt fyra gånger så lång i 1988-kohorten jämfört med 1982-kohorten vilket kan ses i ljuset av det som tidigare rapporterats i form av en ökning av unga mottagare av hälsorelaterade bidragsstöd de senaste 15 – 20 åren (se t.ex. Grødem m.fl. 2014). Den äldsta kohorten har en genomsnittlig tid i samma tillstånd som är närmare 2.5 gånger så lång jämfört med 1982-kohorten. Den yngsta kohorten har en genomsnittlig längd på närmare 1.7 gånger så lång jämfört med den 1974-kohorten.

Den genomsnittliga längden av socialhjälp mottagande sjunker något för varje kohort, och mest i den yngsta kohorten, vilket också är något som kan ses i ljuset av det som tidigare

påpekats i form av en minskad andel socialhjälpstagare de senaste åren (jmf. Tønseth 2014). Rapporter som evaluerat AAP (se t.ex. Mandal m.fl. 2015) har också pekat på hur en minskning i andelen socialhjälpstagare de senaste åren kan knytas till att fler som tidigare gått på socialhjälp istället går över på AAP (vilket detta, sett i relation till den samtidiga ökningen i den genomsnittliga längden i hälsorelaterade bidrag i den yngsta kohorten, här möjligen reflekterar).

Sjukpengar är, som tidigare nämnts, ett bidrag där få förändringar har skett. Samtidigt är sjukpengar också ett bidrag som man är berättigad till om man tidigare har arbetat (se kontextkapitlet). Det att den genomsnittliga tiden är längst i 1982-kohorten och kortast i 1988-kohorten kan reflektera att fler har arbetat i 1982-kohorten och därför varit berättigade sjukpengar (medan färre är berättigade i den yngsta kohorten), vilket kommer till uttryck i det genomsnittliga tidsbruket.

För tillståndet studerande är den genomsnittliga längden kortast i 1974-kohorten och närmast lika lång i 1982 – och 1988-kohorten. Till jämförelse kan här också ses på fördelningen mellan de olika banorna per kohort (jmf. Tabell 7), som visade hur banorna effektiv och växelvis, som också utgjordes av kortare eller medellånga studieförlopp, minskade i den yngsta kohorten medan den akademiska banan, kännetecknad av längre studieförlopp, blev mer framträdande.

Den genomsnittliga längden för tillståndet arbetslös är betydligt längre i 1974-kohorten jämfört med 1982 – och 1988-kohorten. Den genomsnittliga längden är nästan 1.6 gånger så lång i 1974-kohorten jämfört med 1982-kohorten och nästan 1.5 gånger så lång jämfört med 1988-kohorten. Som nämnts i kontextkapitlet genomfördes en kraftig instramning i arbetslöshetsersättningen år 1997, vilket forskare pekat på kan ha minskat benägenheten att registrera sig som arbetslös (jmf. Røed m.fl. 2011). Det kan tänkas att detta reflekteras i resultaten här. Samtidigt ökar den genomsnittliga längden för att ta emot hälsorelaterade bidrag i den yngsta kohorten, där även tiden tillbringad i arbetslöshet är kortare än i 1974-kohorten, vilket kan ses i ljuset av det som tidigare rapporterats i form av en möjlig ”förskjutningseffekt”, där fler går på bidrag och färre registrerar sig som arbetslösa (OECD 2010).

För kategorin annat skiljer sig inte genomsnittslängden markant mellan 1974 – och 1982-kohorten men däremot ökar denna betydligt i den yngsta kohorten där genomsnittslängden ökar med över 5 månader. Även om detta tillstånd utgörs av okända aktiviteter, kan det

tänkas att en del av de som faller in under annat utgörs av icke-registrerat arbetslösa, och där med andra ord ökningen i den genomsnittliga längden i annat kan reflektera ökade svårigheter bland unga att etablera sig på arbetsmarknaden.

I tillståndet sysselsatt återfinns en del variationer där den genomsnittliga längden ökar något från den äldsta till den näst äldsta kohorten för att sedan minska betydligt i den yngsta kohorten vilket också reflekterar det som fördelningen per livsförloppsbanan per kohort visade där jobbdominerade kluster var minst framträdande samlat sett i den yngsta kohorten. Den längsta genomsnittliga längden för att vara sysselsatt ses i 1982 – kohorten med 35.5 månader i genomsnitt, närmare tre år, för att i den yngsta kohorten vara drygt 7,5 månader kortare.

7.4 Turbulens och entropi

I tabell 4 och 5 nedan visas turbulensen per kluster och per kohort. Entropidiagrammet återfinns i bifogad figur nr 12.

Tabell 4. Turbulens per kluster	
Kluster	Turbulens
Operativ	9.81
Växelvis	10.62
Effektiv	9.61
Akademisk	6.18
Alternativ	7.44
Stagnation	11.62
Avbrott	13.69
Bristfällig	16.04
Utanförskap	5.98

Tabell 5. Turbulens per kohort	
Kohort	Turbulens
1974	10.82
1982	8.72
1988	9.38

Turbulensen är som högst i 1974-kohorten med 10.82, som lägst i 1982-kohorten med 8.72 och näst högst i den yngsta kohorten med 9.38. Den högsta turbulensen återfinns i kluster nummer åtta (bristfällig) och den lägsta i kluster nummer nio (utanförskap). Detta överensstämmer med vad som presenteras i övriga mått där diversiteten är som mest brokig i klustret med unga med mer bristfälliga "karriärer". Entropimåttet för den bristfälliga banan visade till en ganska jämnt hög diversitet hela perioden vilket också överensstämmer med det som tidigare mått utvisat där denna gruppen utgörs av unga med en brokig bana av flera olika tillstånd parallellt.

Livsförloppsbanan utanförskap, som i högst grad utgörs av sjukpensioner, har lägre turbulens där variationerna i antalet tillstånd och tidsbruket i dessa naturligt blir färre och därmed också mer homogena än övriga kluster. Det nionde klustret var också det som hade den starkaste klusterstrukturen – sammanfattningsvis kan man se detta som att det finns flera mått som indikerar att klustret utanförskap är den av dessa nio grupper av unga som utgörs av den mest homogena livsförloppsbanan. Detta ses också utifrån entropimåttet där diversiteten är större i starten för att sedan sjunka succesivt utöver tidsperioden. Mot slutet av perioden är diversiteten närmare noll vilket också reflekterar hur denna gruppen främst utgörs av sjukpensionärer som sällan eller aldrig går ut av detta tillstånd när de väl har inträtt detta.

Näst lägst turbulens framkommer i den akademiska banan vilket heller inte överraskar i och med att denna kategori utgjordes till störst del av unga som studerar stort sett hela perioden där variationen mellan antal tillstånd och tid i varje tillstånd heller inte blir lika stor som i flera av de övriga klustren.

Förutom kluster nummer 8 med den högsta turbulensen är det också banorna stagnation och avbrott som har de högsta värdena, vilket heller inte överraskar om man ser till övriga mått där dessa kluster består av mer variationer i både antal tillstånd och längd jämfört klustren som utgörs av främst studier och/eller arbete. Utifrån entropimåttet ses hur diversiteten i stagnation är relativt hög i starten, ca de tre första åren, sjunker sedan gradvis för att återigen öka mot slutet. Även om denna bana kännetecknas av de som stagnerar i ett bidragsmottagande sågs samtidigt variationer av flera tillstånd vilket kan förklara att entropin inte var så låg som i exempelvis klustret utanförskap där homogeniteten var ännu tydligare.

Övergångstypen ”avbrott” visade också på högre variationer i antal tillstånd på samma gång, för att sedan stiga och befinna sig på någorlunda lik nivå, efterföljt av en succesivt minskad variation mot slutet. Detta är också i tråd med tidigare mått där detta övergångsmönster typiskt kännetecknades av en blandning av tillstånd i starten av annat, arbetslöshet, studier och jobb, med en viss dominans av arbetslöshet i mitten av perioden, för att därefter se hur fler och fler succesivt går ut i arbete mot periodens slut.

De tre första livsförloppsbanorna, operativ, växelvis och effektiv som kännetecknas av olika kombinationer av jobb och studier faller ganska lika ut i förhållande till variationer i antal tillstånd, och något högre i klustret växelvis (10.61) vilket är i tråd med vad man kan förvänta utifrån detta klusters karaktär i form av växlingar mellan tillstånd. Turbulensmått är ganska lika för klustret operativ och effektiv med 9.81 respektive 9.61.

Att turbulensmättet ger ett lågt värde för klustret ”alternativ” kan troligen ses i ljuset av att dessa mönster blir behandlade som relativt homogena eftersom de helt enkelt faller in under ”annat” som en samlad kategori då de inte passar in under något av övriga tillstånd. Dock ses hur entropin ökar här vilket också reflekterar det som ses från andra mått som visar till en ökad variation i typer av tillstånd där det mot slutet i den här livsförloppsbanan också ses en blandning av jobb och studier i tillägg till annat.

7.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har klusteranalysen resulterat i nio typologier vilka har fått etiketterna *operativ, växelvis, effektiv, akademisk, alternativ, stagnation, avbrott, bristfällig* och *utanförskap*. Dessa har presenterats genom att först förklara hur livsförloppsbanorna namngetts, efterföljt av presentation över deskriptiv statistik. Kort uppsummerat avspeglas de variationer i arbetsmarknadsförutsättningar och välfärdsordningar som varit rådande under de respektive observationsperioderna i resultaten från den beskrivande statistiken.

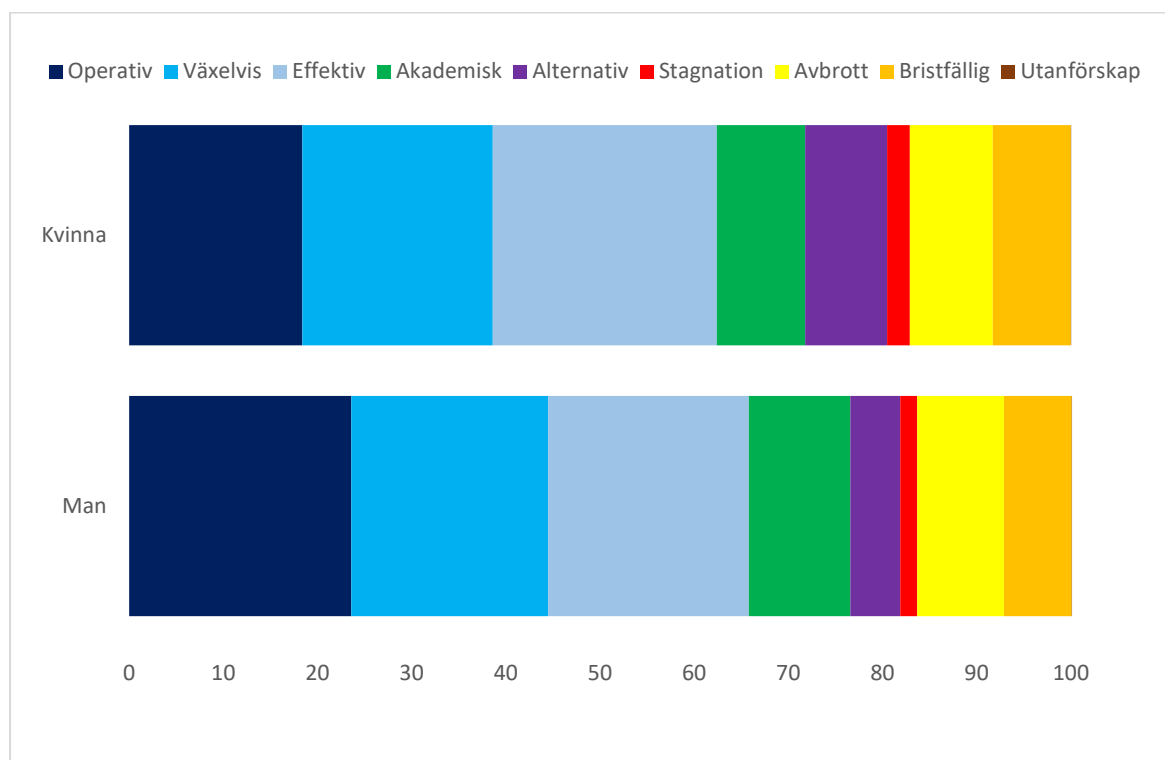
Den genomsnittliga tiden tillbringad per tillstånd visade exempelvis på variationer mellan kohorterna där tidspannet i tillfälliga hälsorelaterade bidrag var längre både i den äldsta och den yngsta kohorten, men allra längst i den yngsta kohorten. Samtidigt sågs hur tidspannet i tillståndet arbetslös var betydligt längre i 1974-kohorten vilket, i ljuset av den förlängda tiden i tillståndet hälsorelaterade bidrag, kan diskuteras om huruvida detta reflekterar den förskjutningseffekt som vissa forskare pekat på (se kontextkapitlet). Den fördelning som visats här kan illustrera hur en del av de förändringar i ungas rörelser mellan de olika tillstånden som ses, utifrån dessa mått, snarare reflekterar arbetsmarknadsförändringar och nya bidragsvillkor, framför att ungas typiska livsförlopp egentligen har förändrats speciellt mycket.

7.6 Resultat multinomial regression

Nedan avsnitt presenterar den genomsnittliga sannolikheten, att givet att allt annat är likt, att följa en viss livsförlopps bana utifrån de valda bakgrundskännetecknen. Dessa värden som presenteras här används som tidigare nämnt i ett rent deskriptivt syfte för att kunna göra några mer generella betraktelser över vilka kännetecknen som samvarierar med att följa en viss livsförlopps bana.

7.6.1 Livsförlopps bana efter kön. Predicerade sannolikheter.

Figur 6. Livsförlopps bana efter kön.

Det som ses här är hur män tenderar att ha större sannolikhet att följa de yrkesdominerade banorna, och då speciellt den operativa banan kännetecknad av kort utbildning efterföljt av ett inträdande på arbetsmarknaden. Detta överensstämmer med vad som kan förväntas och samsvarar också med som tidigare studier sett både i Norge och i andra länder (se t.ex. Scherer 2001; Quintini & Manfredi 2009; Albæk m.fl. 2015). Här ses hur sannolikheten att följa den operativa banan är 23.6 procent för män mot 18.4 procent för kvinnor och denna bana är därmed den som uppvisar störst ojämlikhet i fördelningen mellan könen.

Här ses också hur sannolikheten att följa det akademiska klustret mellan män och kvinnor är ganska jämn om än något större sannolikt att följas av män (10.8 procent för män mot 9.4

procent för kvinnor), givet att allt annat är likt. Dock fångas inte här förändringar i könsfördelningen bland studerande över tid upp här. Som tidigare nämnts har andelen studenter ökat kraftigt de senaste åren och speciellt bland kvinnor vilket gör att man om man jämfört könsfördelningen över tid kanske hade kunnat förvänta en annan bild. Samtidigt som Ekren (2014) påpekade har man också sett hur, även om fler kvinnor än män tar högre utbildning, så ses samtidigt fler män på de högsta utbildningsnivåerna. Dessutom ses en större sannolikhet bland kvinnor (23.8 procent) att följa det effektiva klustret, kännetecknad av en medellång utbildning och sedan ut i arbete, jämfört med män (21.3 procent).

Den alternativa livsförloppsbanan är, efter den operativa, det övergångsmönstret där störst skillnader mellan män och kvinnor uppvisas. Detta mönster visar till hur, givet att allt annat är likt, har 8.7 procent sannolikhet att följas av kvinnor mot 5.3 procent sannolikhet för män. Detta är kan jämföras med exempelvis fynden från Albæk m.fl. (2015) som, när de presenterade fynden från de norska klustren, såg hur det klustret som bestod av okänd aktivitet, var dominerat av kvinnor⁵¹. Att fler kvinnor faller in under annat kan även möjligtvis skyllas en viss andel som är hemma med små barn⁵² vilket i så fall inte fångas upp här då föräldrarelaterade bidrag inte ingår i analysen.

Den växelvisa livsförloppsbanan uppvisar inga stora variationer mellan könen med 20.9 procent sannolikhet bland män och 20.2 procent sannolikhet bland kvinnor. Det kan här också hållas i åtanke att det växelvisa klustret var bland de allra svagast definierade (låg silhouettkoefficient).

Bland de mer missgynnande livsförloppsbanorna, stagnation och bristfällig, ses här hur kvinnor har större sannolikhet att följa dessa banorna. Kvinnor har 2.4 procent sannolikhet att hamna i klustret stagnation mot 1.8 procent för män. Den bristfälliga banan har 8.3 procent sannolikhet att följas av kvinnor mot 7.2 procent för män.

Livsförloppsbanan som typiskt kännetecknades av en period i arbetslöshet för inträdanden på arbetsmarknaden, ”avbrott”, visar här på att ha en något större sannolikhet att följas av män med 9.2 procent mot 8.8 procent för kvinnor.

⁵¹ Albæk m.fl. (2015) såg på de som tog sabbatsår ett år före gymnasiet, där de såg att de som hade ett års uppehåll bestående av annat (okända aktiviteter) var vanligare för kvinnor.

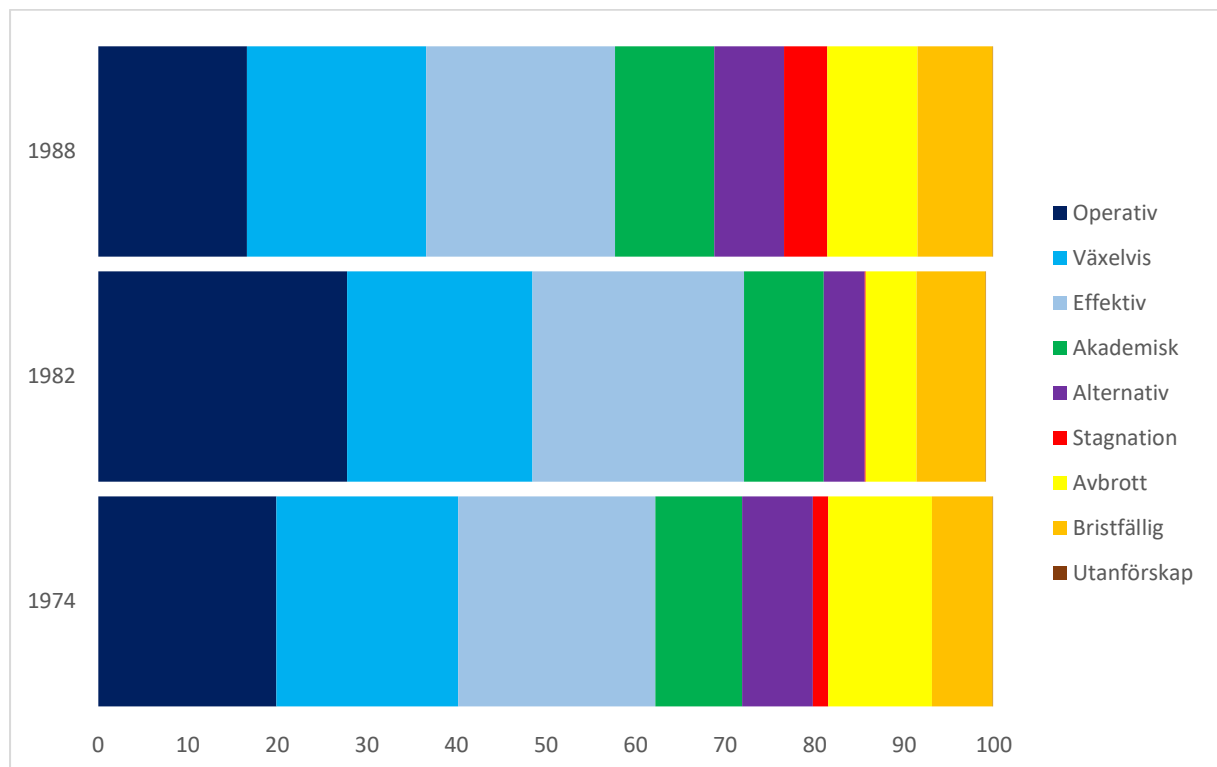
⁵² Till jämförelse kan nämnas att genomsnittsåldern för förstfödande mammor i Norge var 27,3 år i år 2000 och 28,7 år i år 2014 (SSB 2016).

Vad det gäller livsförloppsbanan utanförskap, vilken utgörs av de minsta urvalt med totalt 43 medlemmar, blir värdena så låga att de knappt blir synligt med blotta ögat i diagrammet då sannolikheten, givet att alla andra variabler befinner sig vid sitt genomsnitt, för att falla in i denna kategorin är 0.002 procent för kvinnor och 0.003 procent för män.

7.6.2 Livsförloppsbanan per kohort. Predicerade sannolikheter.

Här presenteras sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan, givet att allt annat är likt, utifrån vilken kohort man tillhör. Utifrån studiens första forskningsfråga som var om huruvida livsförloppsbanorna har förändrats över tid blir resultaten härifrån bland de mest intressanta för att belysa denna.

Figur 7. Livsförloppsbanan efter kohorttillhörighet.

Vad det gäller sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan utifrån när man är född ses här hur det både ses tydligt visuellt observerbara variationer över fördelningen av övergångsmönstern över kohorter, om än inte alla är lika markanta, samtidigt som skillnaderna, även om de finns fortfarande kan ses som relativt små, vilket kan indikera att sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan inte har ändrat sig så mycket vilket överensstämmer med det som Albæk m.fl. (2015) också pekade på i sin studie av ungas

övergångar i Norden. Bara genom att betrakta plotten ovan visuellt ser man dock en tendens mot att de trajektorier som domineras av arbete är mer sannolika att följa i 1982-kohorten samt att de banorna som kan förstås kännetecknas av mer missgynnande vägar är mer framträdande i 1974 – och 1988-kohorten.

Sannolikheten att följa en livsförloppsbanan som domineras av att vara i jobb är vanligast i samtliga kohorter men störst i 1982-kohorten och minst sannolik i 1988-kohorten.

Sannolikheten att följa den operativa livsförloppsbanan, vilken kan jämföras med exempelvis övergångsmönstret som Qunitini & Manfredi (2009) och Brzinsky-Fay (2007) omtalat som ”express”, är dock klart minst sannolik i 1988-kohorten. Detta tillsammans med att sannolikheten att följa den akademiska livsförloppsbanan är störst i 1988-kohorten och minst i 1982-kohorten kan ses i ljuset av både förändringar i form av en allt mer kunskapsintensiv arbetsmarknad tillsammans med den utbildningsexplosion som föregått de senaste decennierna. Som Norman (2007) också påpekat kan det också vara fler som studerar i nedgångstider vilket i någon grad kan reflekteras här i form av den ökade sannolikheten att följa den akademiska livsförloppsbanan i både 1974-kohorten, som upplevde den ekonomiska krisen under början på 1990-talet, och 1988-kohorten, som upplevde den ekonomiska krisen från 2008.

Vi ser också här hur sannolikheten att följa en av de mer missgynnande livsförloppsbanorna så som ”stagnation” och ”bristfällig” är större för de födda 1974 och 1988 jämfört med 1982. Givet att alla andra värden för övriga oberoende variabler befinner sig vid dess genomsnitt, är sannolikheten för att falla in under klustret stagnation här på 1.7 procent för 1974-kohorten, 0.9 för 1982-kohorten och 4.8 för 1988-kohorten vilket kan anses som en ganska betydlig ökad sannolikhet. Här kan det också hållas i åtanke att från och med år 2010 utgörs de unga som faller in under livsförloppsbanan ”stagnation” av AAP-mottagare. Som nämnt i kontextkapitlet har något av den kritiken som riktats mot AAP varit att unga inte kommer sig ut i jobb vilket resultaten här kan stötta – de som går in i en tillvaro som mottare av tillfälliga hälsorelaterade bidrag ser ut att stanna där resten av observationsperioden⁵³.

Livsförloppsbanan bristfällig, där den största andel av socialhjälpsmottagarna återfinns, kan också diskuteras i ljuset av det som den deskriptiva statistiken från klusteranalysen visade. Skillnaden över fördelningen i andelen som följer denna bana var ganska liten och även om

⁵³ Till jämförelse kan nämnas att även Albæk m.fl. (2015) såg i sin forskning hur inaktivitet vid 26 års ålder var ökande över kohorterna i samtliga nordiska länder (förutom i Finland).

vi sett vissa variationer i form av att den genomsnittliga längden tillbringad i tillståndet socialhjälp minskat något per kohort så ser det ut till att sannolikheten att följa den här banan har hållit sig ganska jämn genom hela observationsperioden vilket kan tyda på att detta är en grupp av unga som strävar att komma in på arbetsmarknaden oavsett om arbetsmarknadsförhållandena är gynnsamma eller ej. Som exempelvis Dorsett och Lucchino (2014a; 2014b) pekade på kan identifierandet av en grupp unga som strävar med att komma in på arbetsmarknaden reflektera strukturella problem där arbetslöshet med andra ord inte endast kan skyllas ekonomiska konjunkturer. Fördelen med sekvensanalys blir här just hur denna metod möjliggör ett identifierande av sådana typer av övergångsmönster, och jämföra hur dessa fördelar sig över tid, vilket kan bidra med ny kunskap av hur olika grupper av ungas rörelser genom arbetsliv och välfärdssystem fördelar sig.

För klustret avbrott ses också variationer över kohorterna som är intressanta att bemärka. Här ses hur, givet att alla andra värden för övriga oberoende variabler befinner sig vid dess genomsnitt, är sannolikheten för att falla in här på 11.6 respektive 10.1 procent för 1974 – och 1988-kohorten medan det i 1982-kohorten är på endast 5.7 procent. Även om denna typiskt kännetecknades av en period av arbetslöshet i början eller mitten av perioden kommer de flesta sig ut i arbete till slut vilket gör att det kan se ut att den här gruppen strävar mer med att träda in på arbetsmarknaden utan att dock att löpa lika stor ”risk”⁵⁴ för socialt utanförskap så som i klustren stagnation och bristfällig.

Utifrån arbetsmarknadens karaktär under de respektive observationsperioderna är det likaväl intressant att bemärka sig att sannolikheten tycks lägre att följa klustret avbrott för personer födda år 1982 vilket kan reflektera att ungdomsarbetsmarknaden var mer gynnsam under den här perioden där ”kön” till att få ett jobb inte var lika lång. Klustret avbrott kännetecknades även av unga som antingen inte studerar alls, eller följer kortare utbildningsförlopp, där det i sig att denna grupp ökar i den yngsta kohorten även kan reflektera att det blivit tuffare för unga med låg utbildning att få en fot in i arbetslivet. Detta kan stötta fynden presenterade av Markussen (2016) som visade till hur unga med låg utbildning generellt står svagare på arbetsmarknaden.

Den alternativa banan, som omfattar de som inte faller in under några av de övriga tillstånden, är minst sannolik att följa i 1982-kohorten (4.6 procent) och ungefär lika sannolik

⁵⁴ Ska dock här tilläggas att detta underlag inte predikerar senare utanförskap och att dessa betraktelser endast gäller fram till 26 års ålder. Det kan tänkas att ett större åldersintervall hade gett andra utfall.

att följa för 1974- och 1988-kohorten (7.9 procent respektive 7.8 procent). Även om det inte kan fastslås säkert vad dessa personer gör så är det likaväl en intressant betraktning i sig att sannolikheten minskar i 1982-kohorten, som kännetecknas av större sannolikhet att följa ett yrkesdominerat övergångsmönster, och med mindre sannolikhet att följa de mer missgynnande övergångarna. Kort sagt så ser det alltså här ut som att den alternativa livsförloppsbanan är mer trolig att följas under de observationsperioderna som kännetecknats av en trängre arbetsmarknad, vilket kan reflektera att unga tar alternativa val under nedgångstider.

Sannolikheten att följa klustret utanförskap blir, då det är få i antal som följer detta kluster, liten där sannolikheten visar på 0.003 procent för 1974 – och 1988-kohorten och 0.002 för 1982-kohorten. Med andra ord kan det skönjas en aningen större sannolikhet att följa denna bana i den äldsta och yngsta kohorten vilket också överensstämmer med tidigare offentlig statistik över andelen sjukpensionärer (se kontextkapitlet). På nästa sida följer presentationen av predicerade sannolikheter per livsförloppsbanan efter social bakgrund.

7.6.3 Livsförloppsbanor efter social bakgrund. Predicerade sannolikheter.

Figur 8. Livsförloppsbanor efter social bakgrund

Betydelsen av social bakgrund, och då speciellt föräldrars utbildningsnivå som här används för att definiera social bakgrund, har som tidigare nämnts ofta framhävts som en viktig faktor för senare utfall bland unga (jmf. Opheim 2004; Caspersen m.fl. 2012). Diagrammet ovan illustrerar detta på flera sätt där man ser hur sannolikheten att följa en av de mer missgynnande livsförloppsbanorna ökar bland de med lågutbildade föräldrar vilket är i tråd med vad man kunde förvänta. Sannolikheten att följa livsförloppsbanan stagnation är 2.5 procent bland de med lägst social bakgrund och 1.6 procent för de med högutbildade föräldrar. Detta är i linje med det som tidigare forskning också pekat på när det gäller unga mottagare av tillfälliga hälsorelaterade bidrag i form av att generellt ofta har lägre socioekonomisk status (jmf. Grødem m.fl. 2014; Strand & Nielsen 2015).

Vidare ses också hur sannolikheten att följa bristfälliga livsförloppsbanan också tycks bli betydligt större bland de från lägre social bakgrund vilket även är i tråd med vad man skulle kunna förvänta. Denna livsförloppsbanan hade den största andel socialhjälpstottagare och här

stöttar resultaten redan existerande bevis i form av att socialhjälpstagare oftare har både låg utbildning och lägre social bakgrund, och där socialhjälp även tenderar att gå i arv (Dahl 2007; Lorentzen & Nielsen 2008). Även om det inte framkommer här om huruvida de som följer den bristfälliga banan har just föräldrar som också är socialhjälpstagare, men däremot ses att de har föräldrar låg utbildning, vilket i sin tur socialhjälpstagare ofta har.

Den starka länken mellan förälders utbildningsnivå och sannolikheten att själv studera kan också observeras här där sannolikheten att följa den akademiska livsförloppsbanan är betydligt större bland de som har högutbildade föräldrar. För en person med högutbildade föräldrar sannolikheten att följa denna vägen, givet att allt annat är likt, 16.7 procent mot endast 5.7 procent bland de som har lågutbildade föräldrar. Resultaten stöttar därmed likaså här existerande bevis om en betydlig grad av social ojämlikhet i utbildning i Norge (se t.ex. Salvanes 2017).

För livsförloppsbanan kännetecknad av en viss period som arbetslös (avbrott) visar de predicerade sannolikheterna på en sannolikhet för klustertillhörighet på 10.9 procent om förälder har låg eller ingen utbildning, 9.6 om förälder har gymnasieutbildning och 7.2 för de med högutbildade föräldrar.

Den alternativa livsförloppsbanan förefaller att vara mer sannolikt att följa om man här om man har högutbildade föräldrar. Som tidigare nämnt fanns här dock en stor andel missing vilket skulle kunna ha samband med att en viss andel här utgörs av personer med föräldrars vars utbildning inte finns registrerad i Norge faller in här. Som exempelvis uppgifter från SSB (2015) visar till finns det bland invandrare en relativt stor andel som har okänd utbildning, eller ingen norsk utbildning medan andelen med okänd utbildning i befolkning för övrigt är mycket liten. Sammanfattningsvis kan alltså samvariationen mellan social bakgrund och sannolikheten att följa den alternativa livsförloppsbanan här behöver tolkas med ännu större försiktighet än de övriga.

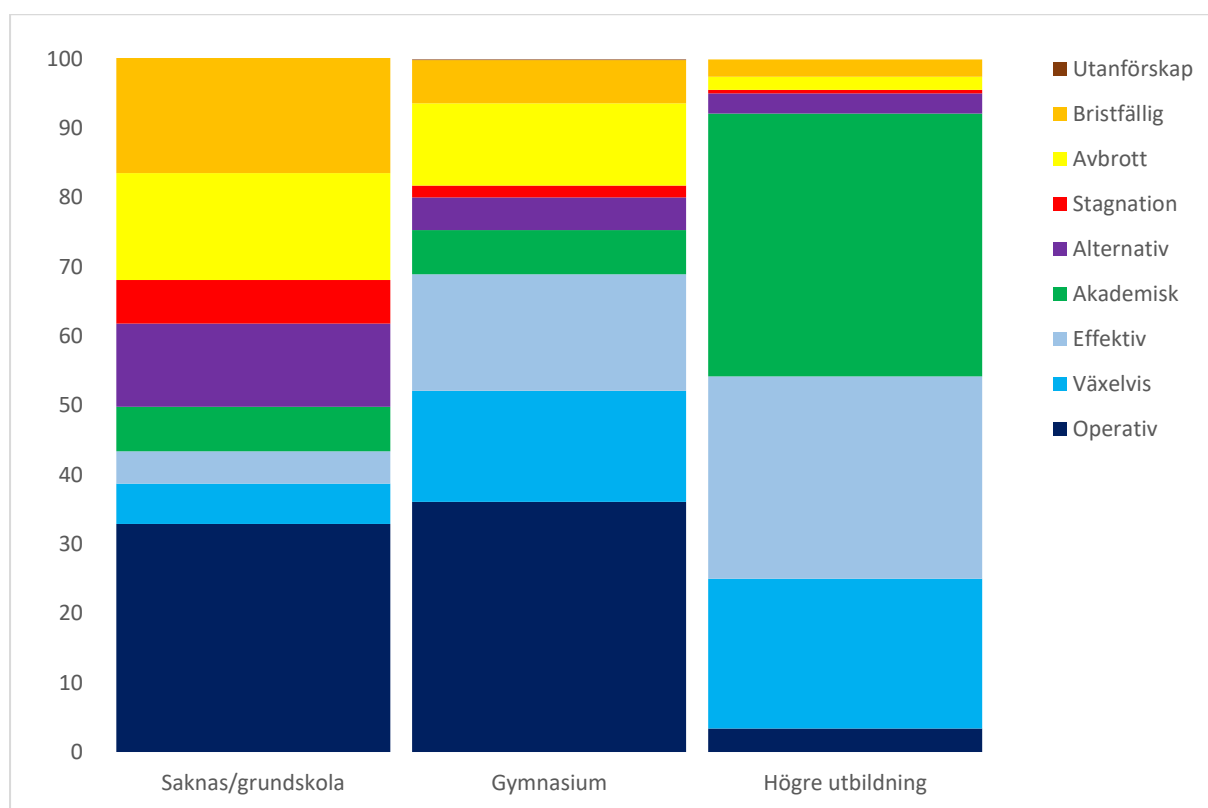
För det operativa klustret ses hur sannolikheten att en person med högutbildade föräldrar ska falla in här är mindre än när förälder har låg utbildning eller utbildning på gymnasienivå. För klustren effektiv förefaller det vara störst sannolikhet att falla in här om förälder har utbildning på gymnasienivå och under växelvis hur det är störst sannolikhet om man har högutbildade föräldrar. Även här kan med andra ord den starka länken mellan förälders utbildningsnivå och senare utfall förstås reflekteras här. Den effektiva och växelvisa livsförloppsbanan kännetecknades av medellångt studieförlopp och växlingar mellan studier

och arbete där det med andra ord inte överaskar att de som faller in under dessa övergångsmönster även själva har föräldrar med högre utbildning.

Vad det gäller livsförloppsbanan utanförskap ses inga stora skillnader mellan personer med olika social bakgrund med en sannolikhet på 0.002 procent för de med föräldrar med låg eller ingen utbildning samt 0.003 procent sannolikhet för de med högutbildade föräldrar. Återigen är dock urvalet mycket litet för denna kategori (43 personer) och resultaten bör inte övertolkas.

7.6.4 Livsförloppsbanan efter utbildningsnivå vid 26 års ålder. Predicerade sannolikheter.

Figur 9. Livsförloppsbanan efter egen utbildningsnivå vid 26 års ålder.

Här ses stora variationer i sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan utifrån egen högsta utbildningsnivå. Sannolikheten att ha högre utbildning vid 26 års ålder om man följer både den akademiska banan såväl som effektiv och växelvis kan här bidra till att underbygga beskrivningen av vilka grupper som följer dessa banor. När de som faller in under klustren effektiv och växelvis har stor sannolikhet att senare ha högre utbildning så bidrar detta till att illustrera hur de som följer dessa banor tar högre utbildning (vilket inte framkommer genom

att endast se på vilka tillstånd de befinner sig, eftersom statusalfabetet inte skiljer mellan olika typer av studier).

Sannolikheten för att följa den akademiska livsförloppsbanan är betydligt mindre men finns ändå med också bland personer med låg/ingen eller gymnasienivå som högsta utbildning. På likt vis visas också en viss, men liten, sannolikhet att ha fullfört högre utbildning vid 26 års ålder om man följer några av de kluster där man inte skulle förvänta detta. Detta kan verka motsägningsfullt, men som tidigare nämnt är dessa typologier inte fullständigt heterogena utan exempelvis bestod den akademiska livsförloppsbanan *huvudsakligen* av personer som följde ett långt studieförlopp, men en liten andel av andra tillstånd ingick också i detta kluster så som en del sysselsatta. Dessutom skiljs det, som ovan nämnt, inte här mellan olika typer av studier. Det kan inte uteslutas att de som följer den akademiska livsförloppsbanan, trots att de har låg eller ingen utbildning vid 26 års ålder, exempelvis tar upp studier i efterhand på grund olika orsaker som förhindrat skolgång tidigare⁵⁵. Den generella tendensen som ses här visar dock på en tydlig uppdelning mellan vilka som följer en viss livsförloppsbanan bland de som har fullfört högre utbildning vid 26 års ålder och de som inte har det.

För den alternativa livsförloppsbanan ses hur sannolikheten ha ingen eller låg utbildning hamnar på 12 procent, 4.7 procent för gymnasium som högsta utbildningsnivå, och för högre utbildning på 2.9 procent. Som tidigare nämnts utgjordes detta kluster av en hög andel missingvärden för förälders utbildningsnivå vilket eventuellt kan innebära att en viss andel av dessa utgörs av invandrare. Denna övergångstypen kan också bestå av en viss andel kvinnor som är hemma med barn, som inte har studerat alls, eller inte studerat så länge att de hunnit uppnå en grad. Den här gruppen kan också, som tidigare nämnts, utgöras av unga som flyttat utomlands för att studera eller jobba.

För de mer missgynnade livsförloppsbanorna som kännetecknades av arbetslöshet, socialhjälpstaggande och mottagande av hälsorelaterade bidrag ses hur sannolikheten att ha uppnått högre utbildning vid 26 års ålder är liten. Detta är också i tråd med tidigare forskning som pekat på att unga som faller utanför ofta har låg utbildning (jmf. Quintini & Martin 2006).

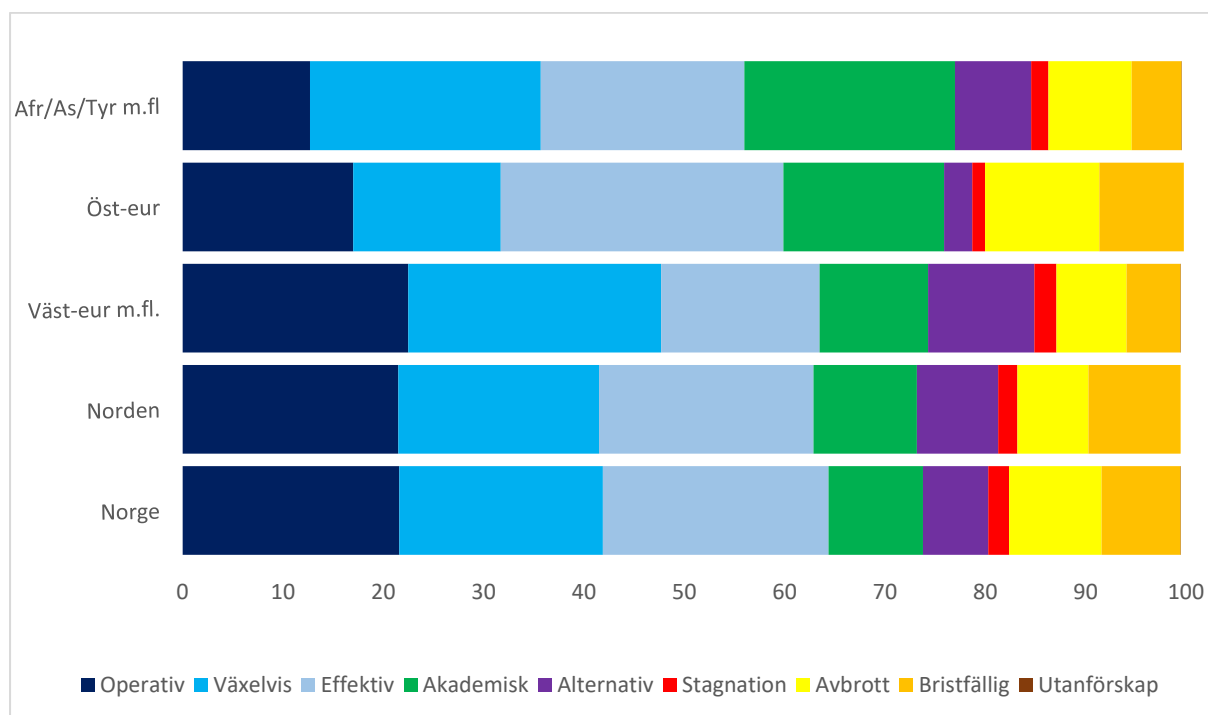
Sammanfattningsvis kunde det att se på högsta uppnådda utbildningsnivå vid 26 års ålder bidra till att ytterligare belysa vad som generellt kännetecknar de som följer de olika

⁵⁵ Liknande fynd visade Anyadike-Danes och McVicar till (2003: 20) där de såg hur det, paradoxalt nog, fanns en stark positiv länk mellan att sakna kvalifikationer helt och samtidigt följa en livsförloppsbanan med lång utbildning efterföljt av yrkesarbete. De konkluderar på likt vis med att detta kan hänga samman med att medlemmar i denna kategori studerar i form av att ta upp tidigare ofullständiga gymnasiebetyg.

livsförloppsbanorna. De som följer de mer missgynnande livsförloppsbanorna har generellt liten sannolikhet att ha fullfört högre utbildning vid observationsperiodens slut. Genom att man ser hur det akademiska klustret ger en större sannolikhet att ha uppnått högre utbildning vid 26 års ålder kan detta belysa hur de flesta som följer akademiska klustret också studerar vid högskolor eller universitet, det vill säga utbildningsformer leder till en grad av högre nivå.

7.6.5 Livsförloppsbanor efter landbakgrund. Predicerade sannolikheter.

Figur 10. Livsförloppsbanor efter landbakgrund.

Att etnicitet generellt kan spela in när kommer det till senare utfall överlag har, som redan nämnts, tidigare forskning pekat på exempelvis i form av att man sett hur barn med invandrabakgrund generellt presterar sämre på skolan och löper större risk att inte fullföra skolgång (se t.ex. Markussen 2010). Samtidigt har man också sett hur invandrarungdom i högre grad väljer prestigetunga utbildningar (Støren 2011) vilket reflekteras här i form av att för en person med landbakgrund från Afrika/Asien med fler har, givet att allt annat är likt, relativt stor sannolikhet (21 procent) att följa den akademiska livsförloppsbanan.

Överlag är de mest intressanta betraktelserna som kan göras här, är hur sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanor, givet allt annat likt, är mer lika för personer med norsk, nordisk eller västeuropeisk bakgrund där sannolikheten jämfört med de som har landbakgrund från Afrika/Asien m.fl., där istället sannolikheten att följa den akademiska livsförloppsbanan är

större och sannolikheten att följa och samtidigt lägre för att följa den operativa livsförloppsbanan. Det som forskning framhåvt i form av att polariseringen i kompetensnivå bland invandrare är större än bland ungdomar utan invandringsbakgrund (Støren 2010), kan också ses i ljuset av hur övergångsmönstren här fördelar sig där en större skevhet ses speciellt hos personer med landbakgrund från Afrika/Asien m.fl. samt Östeuropa.

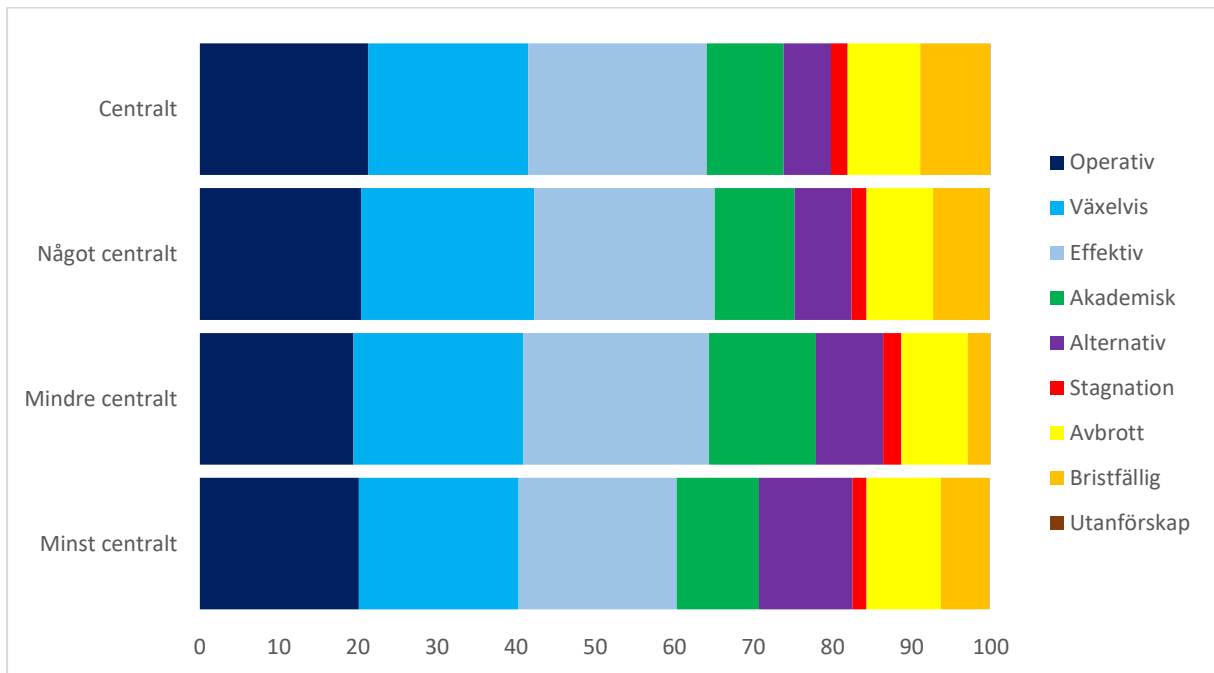
Bland norska personer ser man hur sannolikheten att följa den alternativa livsförloppsbanan är förhållandevis liten vilket möjligen kan underbygga det som redan diskuteras, om huruvida det kan tänkas att denna livsförloppsbanan utgörs av en del invandrare⁵⁶.

Variationerna så som de framkommer här är inte väldigt markanta men vi kan åtminstone nöja oss med att se hur det kan observeras skillnader framför allt mellan de som har invandrarbakgrund jämfört med de som inte har det, vilket också stöttar det som tidigare forskning framhåvt i form av att etnicitet har betydelse när studerar ungas rörelser genom utbildning och arbetsliv. På nästa sida följer presentationen av predicerade sannolikheter per livsförloppsbanan efter boendeort.

⁵⁶ Med tanke på de höga missingvärdena på utbildningsvariablerna för detta kluster (jmf. tabell 2).

7.6.6 Livsförloppsbanor efter boendeort. Predicerade sannolikheter.

Figur 11. Livsförloppsbanor efter boendeort.

Centralitet visar på en ganska jämn fördelning vad det gäller sannolikhet för klustertillhörighet beroende på typ av boendeort. Sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanor verkar inte, utifrån detta, variera mycket i relation till boendeort i sig⁵⁷. Variabeln var likaväl nyttig att inkludera då det finns flera faktorer som gör det intressant att inkludera boendeort när man vill studera personers rörelse genom arbetsliv och välfärdssystem. Som tidigare nämnt kan lokala arbetsmarknadsförhållanden spela in för möjligheterna att komma ut i arbetslivet, och likaså hur exempelvis risken att avsluta skolgången i förtid kan variera i olika delar i landet (jmf. Støren 2007). Sammanfattningsvis visar variabeln centralitet att chansen att följa ett visst mönster här ser ut att vara ganska lik oavsett typ av boendeort, givet att allt annat är likt. Möjligtvis hade det varit ännu mer nyttigt att se på fylkesvisa variationer vilket dock inte har funnits utrymme eller underlag för att göra i denna studie.

⁵⁷ Det blev också testat att dela in centralitetsvariabeln i färre kategorier men skillnaderna var marginella.

7.7 Sammanfattning

Vid resultaten från klusteranalysen sågs det vid fördelningen per livsförloppsbanor hur den operativa livsförloppsbanan överlag var mest framträdande. När man sedan utifrån de predicerade sannolikheterna ser på variationerna mellan de tre kohorterna så ses hur den operativa fortfarande är vanligast bland alla kohorter, men minskar mest i den yngsta kohorten. Överlag är sannolikheten att följa ett av de jobbdominerade klustren störst i 1982-kohorten, och att sannolikheten att falla in under en av de mer missgynnade livsförloppsbanorna är större i både 1974 – och 1988-kohorten. I 1988-kohorten var också något av det mest utmärkande hur sannolikheten är lägst att följa ett av de jobbdominerade klustren medan sannolikheten att följa den akademiska banan är större. Likaså var den ökade sannolikheten att följa livsförloppsbanan stagnation och alternativ i den yngsta kohorten något av det som var bland det mest utmärkande i relation till kohortvariationer.

När det kommer till de kluster som reflekterar en svagare arbetsmarknadsförankring sågs skillnader mellan män och kvinnor som är intressanta att notera. Exempelvis klustret avbrott, kännetecknad av personer med lägre utbildning, där vissa upplever en period av arbetslöshet innan de går ut i jobb, var mest sannolikt att följas av män. Samtidigt sågs hur klustren stagnation och bristfällig, kännetecknade av en ännu svagare arbetsmarknadsförankring, som också utgörs övervägande av lågutbildade personer, var mer sannolika att följas av kvinnor.

Vid sannolikheten att följa viss bana utifrån social bakgrund och egen utbildningsnivå sågs betydliga samvariationer där det exempelvis är markant större sannolikhet att följa den akademiska livsförloppsbanan om man har högre social bakgrund, och omvänt mycket låg samvariation med att ha högutbildade föräldrar om man exempelvis följer livsförloppsbanan operativ, stagnation eller bristfällig.

Att studera boendeort i relation till sannolikheten att följa en viss bana visade inga stora variationer och kommer därmed inte i någon högre grad följa vidare i diskussionen. Etnisk bakgrund visade till skillnader mellan personer med invandrarbakgrund respektive utan invandrarbakgrund. Den operativa livsförloppsbanan var betydligt mindre vanlig bland unga med bakgrund från Afrika/Asien m.fl., samtidigt som den akademiska livsförloppsbanan hade ganska hög sannolikhet att följas av denna grupp. Här blev det diskuterat om den något mer skeva fördelningen i livsförloppsbanor bland personer med invandrarbakgrund speglar det som tidigare forskning pekat på i form av en större polarisering bland invandrarungdom jämfört med de som inte har invandrarbakgrund (jmf. Støren 2010).

8 Diskussion

Denna uppsats utgick från tre övergripande problemställningar: 1) Vilka typiska mönster av livsförloppsbanor kan ses bland unga vuxna i Norge? 2) Har dessa övergångsmönster förändrats över tid? och 3) Hur samvarierar individuella kännetecknen med att följa en viss livsförloppsban? För att belysa problemställningarna har jag tagit fram typologier av typiska övergångsmönster, jämfört hur dessa fördelar sig mellan tre kohorter födda 1974, 1982 och 1988, och därefter sett på hur individuella kännetecknen samvarierar med att följa vissa typer av övergångar. I detta kapitel kommer jag diskutera fynden som presenterats i föregående kapitel där dessa kommer knytas an till kontext, tidigare forskning och teori som visats till tidigare. Först följer en uppsummering av typologierna, efterföljt av en diskussion om de kohortvariationer som setts, och om huruvida dessa kan förstås som att skildra förändringar i övergångsmönster. Vidare följer en diskussion om de individuella kännetecknen som visat sig samvariera med att följa en viss bana där det här tilläggs störst vikt vid social bakgrund och genuskillnader. Avslutningsvis följer en konklusion och förslag till vidare forskning.

8.1 Första forskningsfrågan: *Vilka typiska mönster av livsförloppsbanor kan ses bland unga vuxna i Norge?*

Det viktigaste bidraget min uppsats har varit att visa till hur typologier av norska ungas övergångar kan tas fram genom tillämpande av sekvensanalysmetoder, vilket var något som inte gjorts tidigare. Ett första huvudfynd var hur de trajektorier som tagits fram här i stort överensstämmer med tidigare utvecklade typologier. Min utgångspunkt var som tidigare nämnt inte att gå in för att jämföra övergångsmönstren med tidigare utvecklade typologier, men likaväl är ett av de mest framträdande fynden just hur flera av dessa samsvarar med det som tidigare studier med samma ansats visat till. Både McVicar och Anyadike-Danes (2002), Brzinsky-Fay (200), Quintini och Manfredi (2009), Dorsett och Lucchino (2014a; 2014b) och Albæk m.fl. (2015) har identifierat typologier som har många likheter med de mönster som återfinns i denna uppsats.

8.1.1 Övergången från skola till arbete – nio typologier

Jag har presenterat nio typologier av typiska övergångsmönster vilka visade hur de som kännetecknades av att vara i jobb var mest framträdande, och då speciellt den *operativa*, kännetecknad av en kortare utbildningsperiod efterföljt av ett vällyckat inträdande på arbetsmarknaden. Detta samsvarar med det som bland andra McVicar och Anyadike-Danes

(2002), Brzinsky-Fay (2007), Quintini och Manfredi (2009) och Dorsett och Lucchino (2014b) fann i form av att banan, vilken ofta kallats ”express” var den vanligaste. De tidigare studierna fann överlag att klustren dominerade av jobb och studier var vanligast, vilket även stämmer här.

De andra två jobbdominerade livsförloppsbanorna i min uppsats kallades här *växelvis* och *effektiv*, den första kännetecknad av växlingar mellan studier och arbete, och den andra av en medellång utbildning efterföljt av ett vällyckat inträdande på arbetsmarknaden. I likhet med exempelvis Brzinsky-Fay (2007), som fann hur högre utbildning nästan alltid leder till anställning, sågs det även i klustren *växelvis* och *effektiv* hur arbete som regel var den status som efterföljde ett utbildningsförlopp. Dessa kluster kallade Brzinsky-Fay (2007) för ”link cluster”, och även här kunde klustren *växelvis* och *effektiv* på likt vis illustrera hur högre utbildning som regel sörjer som länkar för att komma ut i arbete.

Efter de jobbdominerade klustren var livsförloppsbanan *akademisk* också bland de största. Den akademiska livsförloppsbanan kunde jämföras med exempelvis Dorsett och Lucchinos kategori ”accumulating human capital”, bestående av personer som befinner sig i utbildning i stort sett hela perioden. Samtidigt som det sågs hur en liten andel av de som följer detta kluster även utgörs av personer med låg utbildning, utgjordes det dock huvudsakligen av personer som själva hade hög utbildning vid 26 års ålder, vilket indikerar att denna bana huvudsakligen utgörs av studenter på högre nivå.

Utöver de jobbdominerade klustren och den akademiska livsförloppsbanan var också den *alternativa* livsförloppsbanan bland den största. I motsättning till tidigare studier var denna övergångstyp här mer framträdande, vilket kan hänga samman med hur statusalfabetet blev definierat. Denna bana består av okända aktiviteter, men som redan diskuterats i resultatkapitlet finns det flera observationer som likaväl gör denna bana intressant, framförallt genom att den ökade markant i den yngsta kohorten och även att den var vanligare att följas av kvinnor. Dessutom har det diskuterats om huruvida detta kluster utgörs av icke registrerat arbetslösa samt en del invandrare och/eller personer som flyttar utomlands. Detta eftersom detta kluster utgjordes av en betydligt högre andel som hade okänd utbildningsnivå både när det gällde egen och förälders utbildningsnivå (personer med norsk landbakgrund har sällan okänd utbildning, som visat till i resultatkapitlet), samt att de predicerade sannolikheterna visade till att detta klustret var ett av de med lägre sannolikhet att följas av personer med landbakgrund från Norge.

Det mest intressanta klustret utifrån studiens kontext var det som kallades *stagnation*, en livsförloppsbanan vilken kännetecknas av unga, och däribland fler kvinnor, som stagnerar i en tillvaro som mottagare av tillfälliga hälsorelaterade bidrag. Speciellt detta livsförloppsmönster är intressant att se på i ljuset av arbetsmarknadsförändringar och förändringar i bidragsstöd. Som redan nämnts i kontext – och resultatkapitlet underbygger denna bana det som exempelvis kritiker mot AAP-ordningen pekat på i form av att ordningen ofta inte fungerar utan att mottagare av denna ordning ”fastnar” utan att i högre grad komma sig ut i arbete.

Livsförloppsbanan *bristfällig* är också intressant i förhållande till studiens kontext, vilken kännetecknades av unga, också här fler kvinnor, med bristfällig förmåga att inträda arbetsmarknaden där långtidsarbetslöshet och socialhjälpsmottagande var de mest framträdande tillstånden.

Både *stagnation* och *bristfällig* har likheter med de kategorier som Dorsett och Lucchino (2014a) kallade ”possible cause for concern”, och McVicar och Anyadike-Danes motsvarande mönster, ”joblessness clusters”, vilka de även såg tenderade att ha större sannolikhet att följas av kvinnor. Likaså såg Albæk m.fl. (2015), hur de kluster kännetecknade av bidragsmottagare hade en viss ökande risk att följas av kvinnor, vilket också beskrevs som utmärkande för Norge jämfört med övriga nordiska länder.

Ett av klustren som kallades *avbrott*, kännetecknades av blandade tillstånd varav arbetslöshet under en period var relativt framträdande, men där de flesta av de som upplever arbetslöshet kommer sig ut i arbete till slut. Denna var även vanligare att följas av män och var jämförbar med banan ”disconnected” (Quintini och Manfredi 2009), vilken också var vanligare att följas av män.

Den sista livsförloppsbanan, som var den minsta men också den starkast definierade, var den som utgjordes av unga sjukpensionärer, vilken här fick etiketten *utanförskap*. Även om klustrets storlek överensstämmer ganska väl med den andel unga sjukpensionärer som återfinns bland unga, runt 1 % (se t.ex. Terum & Hatland 2014), var urvalet i antal här så pass litet att det knyts en viss osäkerhet till hur meningsfulla analyserna blir. Det att denna gruppen är så liten är dock intressant i sig, trots att denna gruppen är den allra minst framträdande är det samtidigt den här gruppen som är en av de som tenderar att få allra mest uppmärksamhet.

Medan mina resultat underbygger tidigare forskning har samtidigt sättet som resultaten tagits fram genom kunnat presentera mönster på ett mer dynamiskt sätt jämfört med om studien tagit för sig de olika tillstånden enskilt. Som tidigare nämnts är fördelen med Optimal matching att den inte bara fångar in exempelvis när unga kommer in på arbetsmarknaden, eller vilka som strävar med att komma in på arbetsmarknaden. Metoden med att utveckla typologier kan även visa till varaktighet och hur ungas anställningshistorik ser ut över tid, vilket här kunnat visas till i form av att se vilka mönster som tenderar att leda till ett mer permanent utanförskap exempelvis. Speciellt nyttig har den här typologiska ansatsen även varit i form av att den kunnat fånga in dynamiken i övergångar så som i form av samspelet mellan kön och social bakgrund, vilka jag kommer diskutera närmare i efterföljande avsnitt.

8.2 Andra forskningsfrågan: *Livsförloppsförändringar bland unga i Norge?*

Efter att ha tagit fram de nio typologierna i syfte att illustrera vilka livsförloppsbanor som kan ses bland unga i Norge, var den andra forskningsfrågan om huruvida dessa har förändrats över tid. Det huvudsakliga fyndet är att livsförloppsbanorna kan beskrivas som att präglas av både förändring och kontinuitet parallellt.

8.2.1 Kohort och social förändring i den norska kontexten

Ryder (1965) formulerade hur kohorter inte orsakar men tillåter förändringar där, om förändringar föreligger så, differentierar denna kohorter av individer och att jämföra deras livsförloppsbanor blir ett sätt att studera samhällslig förändring. Omvälvande samhällsförändringar tar sig speciellt till uttryck under turbulenta tider (Elder & Shanahan 1997). Även om ålderskillnaderna inte är så stora i de tre kohorterna som här studerats, det skiljer 14 år mellan den äldsta och den yngsta kohorten, där man därmed med andra ord inte kan hävda att dessa varit unga vuxna under totalt olika historiska perioder, men däremot har de varit i den fasen de ska träda in på arbetsmarknaden under perioder som präglats av stora omvälvningar i form av bland andra varierande grader av upp – och nedkonjunkturer samt omfattande reformer och förändringar i välfärdssystemet.

De mönster av rörelser som tog sig till uttryck kan här ses i ljuset av den kontext som varit gällande när dessa tre grupper av unga skulle gå in på arbetsmarknaden. De arbetsdominerade livsförloppsbanorna var mest framträdande, vilket är ganska självklart, hos den mellersta kohorten som inte upplevt lika turbulenta ekonomiska svängningar så som den yngsta och den äldsta kohorten. Utbildningsexplosionen avspeglas genom att den akademiska livsförloppsbanan var mer framträdande i den yngsta kohorten. Tidigare forskning som

framhåvt tillväxten av unga bidragsmottagare bland norska unga de senaste åren speglades även här i form av att exempelvis livsförloppsbanan stagnation var mer framträdande i den yngsta kohorten.

Förekomsten av den bristfälliga livsförloppsbanan höll sig dock ganska stabilt genom hela perioden vilket, som redan tidigare påpekats, kan indikera att den här gruppen av unga strävar oavsett yttre förutsättningar. Med andra ord stötts det som också noterats av andra forskare vilka framhåvt just det hur vissa grupper av unga inte kommer ut i arbete även om jobbtillfällena finns där, vilket kan indikera att även strukturella problem föreligger (se t.ex. Dorsett & Lucchino 2014a). Som framkom från kontextkapitlet har likaså norsk forskning pekat på hur unga socialhjälpsmottagare är en grupp av sammansatta problem där det påvisats samband mellan uppväxtvillkor och senare socialhjälpsmottagande (Wiborg 2011; Hansen de Vibe 2005), samt att starka inslag av socialt arv föreligger (Lorentzen & Nielsen 2008). I och med att klustret bristfällig förhållit sig närmast stabilt genom de tre kohorterna kan denna bana sägas fånga upp ett övergångsmönster som inte lika lätt låter sig förklaras genom ekonomiska konjunkturer. Samtidigt sågs förvisso en, om än liten, ökning i sannolikheten att följa det bristfälliga klustret i yngsta kohorten vilket samtidigt underbygger det som bland andra Kann och Naper (2012) visat till i form av att ungas konjunktursensitivitet tar sig till uttryck genom fler socialhjälpsmottagare under nedgångstider.

Som tidigare nämnts är en grundläggande tankegång vid livsförloppsperspektivet att människor söker efter kontroll genom sina livsvägar och i olik grad uppnår detta. Alla sociala omvälvningar medför en viss risk att förlora personlig kontroll, och om så sker är detta betingat av vilken livsfas människor befinner sig i (Elder & Shanahan 1997). Här vill jag diskutera hur synen på den ”ignorerade medelmåttan” kan appliceras till detta genom att se på kritiken om den glömda medelgruppen i ljuset av hur typologierna som uppsatsen presenterat avspeglar norska ungas övergångar från skola till arbete.

En kritik av teoretiseringen av övergången mellan skola till arbete var hur den ”medelmåttiga” gruppen ignorerats av sociologer (Roberts 2012; MacDonald 2011). Tre av typologierna⁵⁸ från min undersökning kännetecknades av kort eller mellanlång utbildning kombinerat med jobb, vilka kan sägas falla in under det som kallas ”medelmåttan”, det vill säga mer genomsnittliga, eftersom denna vägen kan ses som en slags medelväg där de som faller in här varken hör till de mest sårbara grupperna, men heller inte är de som når längst

⁵⁸ Här syftas till livsförloppsbanorna effektiv, växelvis och operativ.

fram (här menat som högre utbildning). Som framkom från analyserna⁵⁹ sågs här hur förekomsten av dessa mer genomsnittliga grupper var vanligare i både den äldre och den mellersta kohorten medan det kunde observeras en lägre sannolikhet att följa en av dessa banor i den yngsta kohorten (samtidigt som den akademiska banan ökade).

Som MacDonald (2011) uttryckte det behöver genomsnittgruppen antingen försöka röra sig uppåt och exempelvis studera längre eller riskera att sjunka ned, med den ultimata risken av socialt utanförskap. Norge har, som tidigare nämnts, en speciellt kunskapsintensiv arbetsmarknad (OECD 2010) där utvecklingen spås fortsätta i samma takt med ännu högre kompetenskrav. Även i Norge ställs det högre krav på unga att utbilda sig men även här ses samtidigt sociala ojämlikheter i utbildning där skolprestationer och därmed senare arbetsmarknadsutfall ofta kan hänga samman med social bakgrund (se kontextkapitlet). Samtidigt som kraven på utbildning ökar, och därmed gör att fler unga tar högre utbildning, kan man se hur olika grupper av unga i olik grad lyckas med detta. Medan utvecklingen på arbetsmarknaden de senaste åren kan förstås som en samhällelig omvälvning, med risk att förlora personlig kontroll, kan också graden av kontroll knytas till social bakgrund. Här kan tänkas att de som inte ”hängar med i utvecklingen”, i takt med den mer kunskapsintensiva arbetsmarknaden, därmed blir de som kan komma att förlora personlig kontroll.

Som vi minns från litteraturgenomgången där tidigare studiers olika beskrivningar av typologier presenterades var en av dessa Dorsett och Lucchinos (2014b) kategorisering av mönster uppdelade i tre kategorier: ”express”, ”accumulating human capital” och ”possible cause for concern”. Den ”mellersta” gruppen här kan utifrån dessa beskrivas som att idag främst falla in under den som kallades ”express” men där, i takt med ökade krav om utbildning gör att dessa i högre grad behöver välja en av de banorna som faller in under ”accumulating human capital”. Om de inte gör det kan de, om man drar ut från det som Roberts (2012) diskuterade, tänka sig hur vissa personer inom den här gruppen, kan riskera att falla nedåt mot ett möjligt utanförskap, och potentiellt då ultimata riskera att falla in under en kategori som hör hemma under ”possible cause for concern”. Med detta skulle man kunna placera den potentiellt utsatta medelgruppen in i en fjärde kategori: ”also possible cause for concern”. Det vill säga en grupp som potentiellt kan vara grund att också bekymra sig för, vilka kan få det tuffare att komma ut på arbetsmarknaden om de inte kan, eller vill, röra sig uppåt exempelvis. Med andra ord att de begränsade möjlighetsstrukturerna (jmf. Roberts

⁵⁹ Jämför tabell 7 och figur 7.

2009) gör att, i takt med en allt mer pressad arbetsmarknad, både de som haft en hög – och de som haft en viss risk för socialt utanförskap kan komma att förenas i en mer liknande erfarenhet när arbetstillfällena blir färre (jmf MacDonald 2011).

Mitt syfte var dock inte här att peka ut medelgruppen som en potentiell riskgrupp, men det min studie här har visat till är däremot hur, genom att utveckla typologier, det går att identifiera mönster av övergångar som följs av unga och genom att undersöka dessa över tid gör det möjligt att observera dessa utvecklingstendenser. De utvecklingstendenser som ses genom att studera övergångsmönstren från min studie är alltså hur genomsnittsgrupperna minskar, samtidigt som den akademiska gruppen ökar, och samtidigt som de mer sårbara grupperna ökar. Sammantaget illustrerar dessa mönster hur ungdomsarbetsmarknaden, också i Norge, präglas av en ”polariseringsprocess”.

8.2.2 Förändring och kontinuitet sida vid sida

Som tidigare nämnts har det varit en bred konsensus bland forskare om att ungas övergångar blivit mer oförutsägbara, individualiserade och fragmenterade. De olika begreppen som fångar in den här synen har ofta dragit ut från individualiseringsperspektivet oavsett om forskare anammar eller tar avstånd från detta. Mer kritiska på fältet till den här synen har exempelvis påpekat att det vid studier av unga fokuseras på för mycket på förändring och för lite på kontinuitet (se t.ex. MacDonald 2011). En annan invändning mot synen på fragmenterade övergångsmönster har också, som tidigare nämnts, varit hur förändringar i ungas rörelser i själva verket snarare kan tillskrivas konjunktursvängningar framför individualiserade livsval (Büchner & Mayer 2005). Kritik mot begreppet om de-standardisering har också handlat om att det okritiskt appliceras till olika typer av livsförloppsförändringar, där exempelvis begreppet om de-standardisering beskrivits som att snarare fångar in förändringar i familjemönster, framför förändringar i övergången mellan skola och arbete (ibid.).

Som nämnts i teorikapitlet ville jag se på om huruvida de samhällsförändringar som begreppen individualisering – och de-standardiseringen skisserar tar sig till uttryck genom förändringar i ungas livsförloppsmönster i Norge. Efter att ha jämfört övergångsmönstren som uppsatsen tagit fram, så ses tecken på både förändring och kontinuitet sida om sida. De olika måtten som använts har kunnat illustrera hur de förändringar i övergångsmönster som observerats kan kopplas till förändringar på arbetsmarknaden och välfärdssystemet, vilket

kan stötta exempelvis Brückner och Mayers (2005) syn på hur övergången från skola till arbete i själva verket fortfarande i stort struktureras av den institutionella kontexten.

Det som talar för en fortsatt kontinuitet i övergångsmönster är bland annat hur klustren dominerade av jobb och/eller studier var vanligast i samtliga kohorter, samt att de variationerna mellan förekomst av jobb – och arbetslöshet eller inaktivitet kunde ses i ljuset av de rådande arbetsmarknadsvillkoren. Dessutom fanns även mönster så som den bristfälliga banan, vilken förhöll sig stabilt genom observationsperioderna, vilket likaså kan tala mot förändring. Det som talar för förändring är speciellt den polariseringsprocess som avspeglades i fördelningen över livsförloppsbanorna över tid, vilken blev tydligast i den yngsta kohorten. Dessutom var den alternativa livsförloppsbanan mer framträdande i både den yngsta och den äldsta kohorten, vilket kan tala för att övergångsmönster inte förändrats så mycket utan snarare styrs av den institutionella kontexten (om vi utgår från att ökningen av den alternativa banan kan kopplas till exempelvis de gällande arbetsmarknadsvillkoren för de olika kohorterna). Ökningen i den alternativa banan kan dock också tänkas tala för förändring i övergången mellan skola och arbete på så vis att den ökade markant i den yngsta kohorten, där detta kan tänkas avspegla en ökad fragmentering i livsförloppsmönster där unga idag är mer benägna att följa alternativa vägar.

Överlag kan det att studera övergången mellan skola och arbete som processer, som denna uppsats har gjort, bidra till att visa hur tendenser till förändring och kontinuitet avspeglas på olika sätt för olika typer av övergångsmönster. Att studera övergångar som processer på detta sätt blir ett nyttigt verktyg för att se vilka typiska mönster som präglas av högre eller lägre grad av förändring och/eller kontinuitet. Sedan bör det här understrykas hur denna uppsats är för begränsad i omfattning till att dra några absoluta slutsatser kring förändringarna i livsförloppsmönster. Som ovan nämnt hänger begreppet de-standardisering även ofta ihop med förändringar i familjemönster. För en mer djupgående analys förändringar i ungas övergångar hade det varit nödvändigt att inkludera fler variabler som med fördel kunnat inkludera fler livsdomäner så som den som berör familjebildande.

8.3 Tredje forskningsfrågan: *Hur samvarierar individuella kännetecken med vilken livsförloppsbanan som följs?*

Uppsatsens tredje forskningsfråga var att belysa om vissa individuella socio-demografiska kännetecken samvarierar med att följa en viss livsförloppsbanan. Det huvudsakliga fyndet här var hur framför allt social bakgrund tydligt samvarierar med sannolikheten att följa en viss livsförloppsbanan, vilket stöttar redan existerande bevis om att social bakgrund har en viktig betydelse vid ungas övergångar från skola till arbete. Då det överlag var framförallt social bakgrund, utbildningsnivå och kön som hade de mest framträdande kopplingarna till att följa vissa banor, blir det dessa som tilläggs störst vikt här. Först diskuteras relationen mellan social bakgrund och övergångsmönster, efterföljt av genusskillnader i livsförloppsmönster.

8.3.1 Social bakgrund och kontextbetingade val

I livsförloppsperspektivet vilar ett erkännande av att livsval gärna begås innanför specifika sociala kontexter. Den historiska utvecklingen influerar livsförloppsbanorna, men inte direkt, och på olika sätt för olika grupper och individer (Elder och Shanahan 1997). Som ovan nämnt kunde utvecklingen i hur typologierna över hur livsförloppsmönster fördelade sig över kohorterna illustrera en polariseringsprocess, genom att medelgrupperna minskar samtidigt som både den akademiska vägen och de mer missgynnande livsförloppsbanorna ökar.

Samtidigt förefaller det heller inte vara tillfälligt vem som följer vilken bana, där detta ofta kan knytas till social bakgrund. I tillägg till att se en polariseringsprocess utifrån studerandet av fördelningen av livsförloppsbanorna över tid, kan även resultaten som framkom efter att ha sett på hur individuella kännetecken samvarierar med livsförloppsmönster, stötta synen om den *sociala* polariseringen i övergångar som redan en mängd litteratur påpekar (se t.ex. Caspersen 2012). Detta kan diskuteras i ljuset av synen på hur ungas val idag blir allt mer individualiserade. Som beskrivits i teorikapitlet vilar det i synen på fragmenterade övergångar också en syn på hur dessa springer ut från individuella val, som är pålagda som ett resultat av att misslyckas i att tillämpa logiken från standardbiografier (traditionella val), till de fortlevande "gamla" ojämlikheterna, grundade i social bakgrund, utbildning, kön och etnicitet (Furlong & Cartmel 1997). Trots ojämlik tillgång till resurser och möjligheter är unga med andra ord i allt högre grad konfronterade med situationer där de måste fatta egna beslut.

I takt med den allt mer kunskapsintensiva arbetsmarknaden, något som är speciellt gällande i Norge (OECD 2010), ökar kravet på kvalifikationer och följdaktligen ser man även hur flera unga väljer att studera. Som ung idag och på väg ut i arbetslivet är man troligen som regel

medveten om att kraven på utbildning generellt är höga, vilket ökar benägenheten att studera vidare. I praktiken kan det dock ifrågasättas hur valbart allt detta egentligen är, och även vem som lyckas med sina val. Livsförloppstudier bygger ofta på ett grundläggande erkännande om att folk söker efter kontroll i sina liv, och att de i olik grad lyckas med detta där kontroll uppnås när resurser gör det möjligt att realisera önskemål (Elder 1995; Elder 1998; Elder och Shanahan 1997). När man ser hur fler studerar samtidigt som huruvida man lyckas fullföra även kan vara betingat av social bakgrund, så som exemplet i kontextkapitlet illustrerade, i form av att unga från lägre social bakgrund jobbar mer vid sidan av och i lägre grad fullför studier (jmf. Ekren 2014). Samtidigt som unga aktivt begår val och således konstruerar sin biografi själva begås dessa val samtidigt i en social kontext, inom en viss möjlighetsstruktur (Roberts 2009), med de resurser och begränsningar som medföljer.

Inom livsförloppsperspektivet vilar det även inom principen om *utveckling i kontext* (se t.ex. Bengtson m.fl. 2005) en syn om att tidiga erfarenheter kan påverka livets fortsatta utveckling. Som tidigare forskning poängterat i form av att också val tagna i ett tidigt livsskede kan kopplas till senare arbetsmarknadsutfall (jmf. Albæk m.fl. 2015), samt att personlighetsdrag likaså spelar in (jmf. Dorsett & Lucchino 2014a), är det likaså här viktigt att understryka att de sambanden som ses mellan social bakgrund och det att följa en viss bana inte nödvändigtvis avspeglar en direkt kausal relation mellan familjebakgrund och senare arbetsmarknadsutfall. Andra faktorer så som personlighet och individuella val är likaså viktiga att ta i beaktning. Genom att studera kopplingen mellan att följa vissa banor utifrån individuella kännetecken så har min studie, utöver att notera en samvariation med social bakgrund, samtidigt kunnat fånga in dynamiken mellan social bakgrund och kön i övergångsmönster. I nästa avsnitt kommer de mest framträdande genusskillnaderna som sågs lyftas fram och diskuteras.

8.3.2 Genusskillnader i livsförloppsbanor

När det kommer till genusskillnader i livsförloppsbanorna var det speciellt tre utav banorna som utmärkte sig mest i form av större ojämlik fördelning mellan män och kvinnor: den operativa, den alternativa och stagnation. Att den operativa livsförloppsbanan hade störst sannolikhet att följas av män stöttar i stort upp det som tidigare studier med samma ansats också sett, både internationellt (se t.ex. McVicar och Anyadike-Danes 2002) och i Norge (Albæk m.fl. 2015). Det att denna banan i sig minskar kan stötta upp det som forskare redan

pekat på i form av att också norska män med lägre utbildning idag upplever fler svårigheter att komma ut i arbete (jmf. Frønes 2010).

Något som var särskilt intressant var variationerna mellan könen i livsförloppsbanorna avbrott, bristfällig och stagnation, där speciellt relationen mellan kön och social bakgrund blir intressant att uppmärksamma. Medan avbrott, som tidigare nämnts var vanligare bland män, så var både bristfällig och stagnation vanligare bland kvinnor. Gemensamt för dessa tre livsförloppsbanor var att de typiskt kännetecknades av personer som hade större sannolikhet att både komma från en lägre social bakgrund, och att även själva ha låg utbildning vid 26 års ålder.

Medan de som följer banan avbrott som regel kommer ut i arbete, där endast vissa upplever en period av arbetslöshet, så kännetecknas bristfällig och stagnation av en ännu svagare förankring till arbetsmarknaden. Med andra ord kan det som övergångsmönstren här illustrerar visa till att kvinnor med lägre utbildning kan ha en mer sårbar position på arbetsmarknaden. Detta underbygger fynden hos Markussen (2016) som också såg att kvinnor med låg utbildning står svagare på arbetsmarknaden jämfört med män med låg utbildning, vilket även kan avspegla den könssegregerade arbetsmarknaden i Norge där män och kvinnor söker sig till olika typer av yrken och utbildningsinriktningar.

Flera av de tidigare studierna som presenterades i litteraturgenomgången också såg hur kvinnor ofta följde de mer missgynnande banorna. Exempelvis såg Dorsett och Lucchino (2014a) hur fler kvinnor följde de banorna som föll in under kategorin ”possible cause for concern” och likaså såg McVicar och Anyadike-Danes (2001) hur kvinnor dominerade de mer missgynnande trajektorierna. De såg visserligen hur detta kunde skyllas att unga mammor löpte högre risk för ett utanförskap. I den här uppsatsen har det inte setts direkt på föräldraskap och varken barn eller civilstatus har ingått i analyserna, men som tidigare nämnts, har exempelvis Tønseth (2014) pekat på att, medan färre idag går på socialhjälp så har utvecklingen gått i motsatt väg när det kommer till ensamstående mammor, och då speciellt invandrare. Med detta i åtanke kan det tänkas att sannolikheten att följa en av de mer missgynnande livsförloppsbanorna bland kvinnor även här i någon mån kan knytas till familjesituation.

Likaså var det också fler kvinnor som följde den alternativa livsförloppsbanan. Även om denna utgörs av okända aktiviteter så är ökningen i sig anmärkningsvärd, vilken kan reflektera att unga i högre grad följer alternativa vägar (oavsett om det är av frivillig eller

ofrivillig natur). Att fler kvinnor faller in under alternativet annat har också andra studier som tillämpat samma ansats sett (se t.ex. Albæk m.fl. 2015; Quintini & Manfredi 2009). Det kan med andra ord tänkas att resultaten här reflekterar hur kvinnor i högre grad än män väljer alternativa vägar.

Det kan, som tidigare nämnts, troligen heller inte uteslutas att en del av de som följer den alternativa livsförloppsbanan utgörs av icke registrerat arbetslösa, och med detta eventuellt blir familjeförsörjda. Som beskrevs i litteraturgenomgången såg exempelvis McVicar och Anyadike-Danes (2002) hur kvinnor kan tendera att i högre grad ”återgå till hemmet” efter en tid som arbetslösa, medan män är mer konsekventa i sitt arbetssökande. Det kan tänkas att det i livsförloppsbanorna även här reflekteras hur fler män faller in under klustret avbrott för att de är registrerat arbetslösa, medan det kan finnas en del arbetslösa personer (kvinnor) i den alternativa livsförloppsbanan, som är arbetslösa utan att vara registrerade som arbetssökande.

Sammanfattningsvis kan det se ut till att det finns tendenser till att en del av de personer som tidigare följt den operativa banan går över till banorna alternativ, avbrott, stagnation och bristfällig, och samtidigt hur det kan observeras skillnader mellan män och kvinnor. Medan både män och kvinnor med lägre utbildning strävar mer med att komma ut på arbetsmarknaden kan det vara så att fler kvinnor riskerar att falla utanför på en mer långvarig basis. Som diskuterats i tidigare avsnitt kan detta, när den genomsnittliga gruppen av unga blir mindre, potentiellt medföra ett förenande av de mest missgynnade grupperna och de ganska missgynnande grupperna (dvs. medelmåttan) under en och samma erfarenhet när arbetstillfällena blir färre (jmf. MacDonald 2011). Samtidigt som denna tendens avspeglas i övergångsmönstren som denna uppsats visar till, ses på samma gång hur dessa processer också är genusbetingade.

9 Konklution

Det övergripande syftet med denna masteruppsats var att visa hur norska ungas övergångar mellan skola och arbete kan analyseras genom tillämpande av sekvensanalysmetoder. Vidare har studien sett på hur livsförloppsbanorna varierar mellan tre kohorter under en period som kännetecknats av stora samhällsliga förändringar. Dessutom har det setts på hur individuella socio-demografiska kännetecken samvarierar med att följa en viss bana.

Medan ansatsen var explorativ visade det sig sedermera att de nio typologierna som identifierades på flera sätt var jämförbara med tidigare utvecklade typologier från studier som tillämpat samma ansats. Dessa likheter reflekterar hur de variationer som sågs i livsförloppsbanorna inte är unika för Norge utan snarare speglar den mer generella samhällsutvecklingen, samtidigt som de mönster som sågs i mina data också kunde ses i ljuset av de institutionella förutsättningar och förändringar i välfärdssystemet så som de har försigått i Norge.

Ett huvudfynd var hur, trots att de senaste 20 åren har kännetecknats av betydliga förändringar, både på arbetsmarknaden och i välfärdssystemet, så ses fortfarande betydliga inslag av kontinuitet i ungas livsförloppsbanor i Norge. Samtidigt sågs även hur större variationer i övergångar förekom framförallt i den yngsta kohorten, vilket här beskrivits som att kunna stötta upp redan existerande bevis i form av en tilltagande social polarisering, också här i Norge. Skillnaden mellan min och tidigare norska studier är tillvägagångssättet som detta presenterats på, i form av att visa till mönster av livsförloppsbanor framför enskilda aspekter av övergången mellan skola och arbete. Att studera övergångar som processer genom sekvensanalysmetoder var här ett nyttigt verktyg för att se hur olika slags övergångsmönster utvecklas över tid på olika sätt, vilka i sin tur följs av olika grupper av unga.

I linje med tidigare forskning visade sig social bakgrund ha samband med att följa en viss bana, och dessutom förekom även framträdande genuskillnader. Genom att dra ut från livsförloppsperspektivet, vilket erkänner hur människors liv influeras av sociala nätverk och därmed hur ojämlikheter kan kumuleras utöver livets faser, betonar likaså min analys här betydelsen av att se till hela livsförloppet när man studerar ungas livsförloppsmönster.

9.1 Förslag till vidare forskning

Medan min uppsats bidragit med att belysa hur norska ungas övergångar mellan skola och arbete kan studeras med sekvensanalysmetoder och hur dessa mönster varierat över tid, så har det samtidigt frambringats nya frågor som kan utgöra intressanta teman för vidare forskning.

Som tidigare nämnts finns det endast, till min kännedom, en tidigare nordisk studie av ungas övergångar som tillämpat OM-metoden vilken presenterades av Albæk m.fl. (2015). Som Albæk m.fl. (2015) lyfter fram så har vi i Norden en unik tillgång till longitudinella data vilket gör att vidare forskning har god potential att fortsätta arbetet med att kartlägga övergångsmönster. Medan Albæk m.fl. (ibid.) hade en observationsperiod som sträckte sig fram till 2008, så sträckte sig observationsperioden i min uppsats sig helt fram till år 2014, vilket bör anses som en av styrkorna med studien då den kunnat ge information om ungas livsförloppsbanor längre fram i tid. En komparativ nordisk studie som studerar övergångsmönster längre fram i tid hade därför varit intressant, inte minst för att fånga upp skillnader i livsförloppsbanor bland unga i Norden som har hunnit uppleva den senaste ekonomiska krisen.

Ur både teoretisk och metodologisk hänsyn har även potentialen som vilar i att kunna inkludera flera aspekter av övergångar parallellt lyfts fram av flera forskare. På den teoretiska sidan har Roberts (2017) poängterat hur sociologisk övergångsforskning, för att kunna utnyttja sin fulla potential, bör ta fler livsdomäner parallellt i beaktande. Som nämnts i metodkapitlet är en begränsning med OM-metoden att den främst använts för att studera enskilda övergångar (Brzinsky-Fay 2014). För att kunna fånga in livsförloppsbanor av olik karaktär, som övergången mellan skola och arbete å ena sidan och familjebildande å andra sidan, behövs en modell som kan integrera olika övergångar till en unik modell. En metod som kallas "Multichannel sequence analysis" har möjligheten att göra just detta (Gauthier m.fl. 2010). Denna uppsats visade hur övergångsmönster är genusbetingade där kön har betydelse för benägenheten att följa vissa livsförloppsbanor. Med den starka genusojämlighet som råder på den nordiska, och speciellt den norska, arbetsmarknaden i åtanke så hade vidare forskning med fördel kunnat innefatta ett mer uttalat genusperspektiv och samtidigt avhandlat livsdomänen som berör familjebildande parallellt med övergången mellan skola och arbete. Detta skulle kunna genomföras med ovan nämnda metod vilket gör att det här finns goda möjligheter att hämta ny, och framförallt bredare, kunskap genom multidimensionell sekvensanalys av livsförloppsbanor.

Litteraturlista

Abbott, A. och Forrest, J. (1986). Optimal Matching for Historical Sequences. *Journal of Interdisciplinary History*, 16, 471 – 494.

Albæk, K., Asplund, R., Barth, E., Lindahl, L., Von Simson, K., & Vanhala, P (2015). *Youth unemployment and inactivity: A comparison of school-to-work transitions and labour market outcomes in four Nordic countries*. Nordiska Ministerrådet. Tema Nord 2015: 548. ISBN 978-92-893-4230-8

Anyadike-Danes, M., & McVicar, D. (2003). *Parallel lives: Birth, childhood and adolescent influences on career paths*. Belfast: Northern Ireland Economic Research Centre

Barstad, A., Torkil L. & Thorsen, L.R. (2012). Studenters inntekt, økonomi og boutgifter. Levekår blant studenter, Rapporter 2012/38, Statistisk sentralbyrå.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modersnity*. Sage. London

Beck, U. (2000). *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. Daidalos. Göteborg

Becker, G.S. (1975). Human Capital. *A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, New York: Columbia University Press

Becker, G.S. (1962). 'Investment in human capital: A theoretical analysis', *Journal of Political Economy*, 70: 9-49.

Bengtson, V. L., Elder, G. H., & Putney, N. M. (2005). The life course perspective on ageing: linked lives, timing, and history. *I: The Cambridge handbook of age and ageing*. M. L. Johnson (Ed.). Cambridge University Press

Biggart, A., & Walther, A. (2006). Coping with yo-yo-transitions: young adults struggle for support, between family and state in comparative perspective. *A new youth? Young people, generations and family life*, 41-62.

Biggart, A., Furlong, A., & Cartmel, F. (2008). 2.1 Modern Youth Transitions: Choice Biographies and Transitional Linearity. *Youth transitions: Processes of social inclusion and patterns of vulnerability in a globalised world*, 55. Barbara Budrich

Blaikie, Norman (2010) *Designing Social Research*. 2nd Edition. Polity Press

- Blekesaune, M. (2005). *Unge uførepensjonister. Hvem er de, og hvor kommer de fra*. NOVA-rapport 8/05. Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Brage, S. & Thune, O. (2008). Medisinske årsaker til uføreytelser blant unge 1977-2006. *Arbeid og velferd*, 3/2008: 28-36. Oslo: Arbeids – og velferdsdirektoratet.
- Brage, S., & Bragstad, T. (2011). Unge på arbeids-og helse relaterte ordninger. *Arbeid og velferd* 2/2011. Arbeids – og velferdsdirektoratet.
- Brage, S., Bragstad T., Furuberg, J., Kann, I.C. & Myklebø, S. (2013). Unge i kontakt med NAV – NAVs betydning og rolle. I: *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Hammer, T. & Hyggen, C. (Eds). 2012. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bragstad, T., Ellingsen, J., & Lindbøl, M. N. (2012). Hvorfor blir det flere uførepensjonister. *Arbeid og velferd*, 2012(1), 26-39
- Bratsberg, B., Raaum, O., Røed, K., & Gjefsen, H. M. (2010). Utdannings-og arbeidskarrierer hos unge voksne: Hvor havner ungdom som slutter skolen i ung alder. *Frisch Report*, 3.
- Brzinsky-Fay, C. (2007). Lost in transition? Labour market entry sequences of school leavers in Europe. *European Sociological Review*, 23(4), 409-422
- Brzinsky-Fay, C. (2014). The Measurement of School-to-work Transitions as Processes, *European Societies*, 16:2, 213-232, DOI: 10.80/14616696.2013.821620
- Brückner, H., & Mayer, K. U. (2005). De-standardization of the life course: What it might mean? And if it means anything, whether it actually took place? *Advances in Life Course Research*, 9, 27 – 53
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press. Oxford
- Buchmann, M. (1989). *The Script of Life in Modern Society: Entry into Adulthood in a Changing World*. Chicago: University Chicago Press.
- Bynner, J. (2016). Institutionalization of Life Course Studies. I *Handbook of the Life Course* (s. 27-58). Springer International Publishing.
- Bø, T. P. & Vigran, Å. (2015). Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. *Samfunnsspeilet* 1/15. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå

- Caspersen, J., Hovdhaugen, E., Karlsen, H. (2012) Ulikhet i høyere utdanning: En litteratur gjennomgang for perioden 2002-2012. NIFU Rapport 32/2012
- Champion, C & Bonoli, G. (2011). Institutional Fragmentation and Coordination Initiatives in Western European Welfare States. *Journal of European Social Policy*, 21 (4), 323-334. DOI: 10.1177/0958928711412220
- Chisholm, L. (1999). From systems to networks: The reconstruction of youth transitions in Europe. *From education to work: Cross-national perspectives*, 298-318.
- Cornwell, B. (2015). *Social sequence analysis: Methods and applications* (Vol. 37). Cambridge University Press.
- Crompton R (2008) Forty years of *Sociology*: Some comments. *Sociology* 42(6): 1218–27
- Cuong, T. T., & Müller-Birn, C. (2016). Applicability of Sequence Analysis Methods in Analyzing Peer-Production Systems: A Case Study in Wikidata. I: *International Conference on Social Informatics* (pp. 142-156). Springer International Publishing.
- Dahl, G. (2007). Sosialhjelp blant unge. I: Normann, T. M. (red). Ungdoms levekår. 2007. *Statistisk sentralbyrå, statistiske analyser*, 93.
- Dorsett, R., & Lucchino, P. (2014a). Explaining patterns in the school-to-work transition: An analysis using optimal matching. *Advances in life course research*, 22, 1 – 14.
- Dorsett, R., & Lucchino, P. (2014b). Young people's labour market transitions: the role of early experiences. Discussion Paper (No. 419). *National Institute of Economic and Social Research*.
- Dorsett, R., & Lucchino, P. (2015). The School-to-Work Transition: An overview of two recent studies. Discussion Paper (No. 445). *National Institute of Economic and Social Research*.
- Dubes, R. & Jain, A., K. (1980). Clustering Methodologies in Exploratory Data Analysis. *Advances in Computers* 19: 113 – 228.
- Du Bois-Reymond, M. (1998). 'I don't want to commit myself yet': young people's life concepts. *Journal of youth studies*, 1(1), 63 – 79
- Dwyer, Peter & Wyn, Johanna (2001). *Youth, education and risk. Facing the future*. Routledge: London

Dølvik, J. E., Fløtten, T., Hippe, J. M., & Jordfald, B. (2014). Den nordiske modellen mot 2030. Et nytt kapittel? Nordmod2030 sluttrapport. Fafo-rapport 2014: 46, sluttrapport

Dølvik, J. E., Fløtten, T., Hippe, J. M., & Jordfald, B. (2015). The Nordic model towards 2030. A new chapter. Fafo-rapport 2015: 7. Oslo: Fafo

Elder, G. H. (1995). The life-course paradigm: Social change and individual development. I *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development*, Moen, Phyllis (Ed); Elder, Glen H., Jr. (Ed); Lüscher, Kurt (Ed). (1995). Washington, DC, US: American Psychological Association,

Elder Jr, G., & Shanahan, M. (1997). Oppvekst, sosial endring og handlingsevne. Et livsløpsperspektiv. *Livsløp. oppvekst, generasjon og sosial endring*. Universitetsforlaget. Oslo.

Elder, G. H. (1998). The life course as developmental theory. *Child development*, 69(1), 1-12.

Elder Jr, G. H., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The emergence and development of life course theory. In *Handbook of the life course* (pp. 3 – 19). Springer US.

Elder Jr, G. H., & George, L. K. (2016). Age, cohorts, and the life course. I *Handbook of the life course* (s. 59 – 85). Springer International Publishing.

Ellingsen, J., A.N. Lindbøl, A.M. Galaasen & O. Jacobsen (2013). Utviklingen i uførepensjon per 30 september 2013. Notat. Publisert 07.11.2013. Oslo: Statistikkseksjonen, Arbeids – og velferdsdirektoratet.

Elzinga, C. H., & Liefbroer, A. C. (2007). De-standardization of family-life trajectories of young adults: A cross-national comparison using sequence analysis. *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 23(3 – 4), 225 – 250

Ekren, R. (2014). Sosial reproduksjon av utdanning? *Samfunnspeilet*, 5/2014.

Eurofound (2014). *Mapping Youth Transitions in Europe*. Publications Office of the European Union. Eurofound: Luxembourg

Evans, K., & Furlong, A. (1997). Metaphors of youth transitions: niches, pathways, trajectories or navigations. I: Bynner, J., Chisholm, L., & Furlong, A. (eds). *Youth, citizenship and social change in a European context*. Ashgate.

- Furlong, A. (1987). 'Coming to Terms with the Declining Demand for Youth Labour'. I: Brown, I.P & Ashton, D.N. (red), *Education, Unemployment and Labour Markets*. East Sussex: Falmer Press.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (1997). *Young people and Social Change: Individualization and Risk in Late Modernity*. Open University Press. Buckingham.
- Frønes, I. (2010). Kunnskapssamfunn, sosialisering og sårbarhet. Om utvikling og barnevern under kunnskapssamfunnets betingelser i: Befring, E., Sørli, M., & Frønes, I.(2010). *Sårbare unge: Nye perspektiver og tilnærminger*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Gabadinho, A., Ritschard, G., Mueller, N. S., & Studer, M. (2011a). Analyzing and visualizing state sequences in R with TraMineR. *Journal of Statistical Software*, 40(4), 1-37.
- Gabadinho A, Ritschard G, Studer M, Müller NS (2011b). "Extracting and Rendering Representative Sequences", In A Fred, JLG Dietz, K Liu, J Filipe (eds.), *Knowledge Discovery, Knowledge Engineering and Knowledge Management*, volume 128 of *Communications in Computer and Information Science (CCIS)*, pp. 94-106. Springer-Verlag.
- Gabadinho A, Ritschard G (2013). "Searching for typical life trajectories applied to child birth histories", In R Lévy, E. Widmer (eds.), *Gendered Life Courses*, pp. 287-312. Vienna: LIT.
- Gangl, M., Müller, W. och Raffe, D. (2003). Conclusions: Explaining Cross-National Differences in School-to-Work Transitions. I Müller, W. & Gangl, M. (Eds). *Transitions from Education to Work in Europe. The Integration of Youth into EU Labour markets*. Oxford University Press. Oxford
- Gauthier, J. A., Widmer, E. D., Bucher, P., & Notredame, C. (2010). Multichannel sequence analysis applied to social science data. *Sociological Methodology*, 40(1), 1-38.
- Gauthier, J. A., Bühlmann, F., & Blanchard, P. (2014). Introduction: Sequence analysis in 2014. In *Advances in sequence analysis: Theory, method, applications* (pp. 1 – 17). Springer International Publishing.
- Grødem, Anne Skevik, Roy A. Nielsen og Anne Hege Strand (2014). Unge mottakere av helserelaterte ytelser: Fordelingen mellom offentlig og familiebasert forsørgelse av unge NEET. *Fafo-rapport*, 2014:37.

- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget. Bergen.
- Halpin, B., & Chan, T. W. (1998). Class careers as sequences: An optimal matching analysis of work-life histories. *European sociological review*, 111 – 130
- Halvorsen, B., Hansen, O. J., & Tägtström, J. (2012). *Unge på kanten: om inkludering av utsatte ungdommer*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet
- Hammer, T. (2003). Introduction. I: Hammer T. (red): *Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe*. Bristol: Policy Press.
- Hansen, M.N. & de Vibe, U. (2005). Behov for sosialhjelp og uføretrygd. Individuell ulykke eller sosial arv? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 22 (2): 149-156.
- Hansen, M. N., & Mastekaasa, A. (2010). Reform 94—et trendskifte i videregående utdanning? *Søkelys på arbeidslivet*, 27(03), 191-203.
- Harsløf, I. & Malmberg-Heimonen, I. (2013). Tiltak mot marginalisering i livsfasen fra ungdom til voksen. I: *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Hammer, T. & Hyggen, C. (Eds). 2012. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Heinz, W. R. (1999). *From education to work: cross national perspectives*. Cambridge University Press
- Høst, H., & Michelsen, S. (2010). Ungdom, lærlingordning og overgang til arbeidsmarkedet—endringer fra 1994 til 2008. *Søkelys på arbeidslivet*, 27(03), 175-190.
- Hermanowicz, J. C. (2016). Longitudinal qualitative research. I *Handbook of the life course* (s. 491 – 513). Springer International Publishing.
- Hippe, J. M. & Berge, Ø. (2013) Ombyggingens periode. Landrapport om Norge 1990–2012. Fafo-rapport 2013: 15, Nordmod 2030, delrapport 5
- Irwin, S. (1995). Rights of passage. *Social change and the transition from youth to adulthood*. London: UCL Press.
- Kann, I., C. & Naper, S.I. (2012). *Utviklingen i økonomisk sosialhjelp 2005-2011*. Arbeid og velferd 3/2012.
- Kann, I., C., Kristoffersen, P. & Yin, J. (2016). «Arbeidsavklaringspenger - utviklingen i hvem som kommer inn». *Arbeid og velferd*, 2/2016, 63-76.

- Kaufmann, L., & Rousseeuw, P. J (1990). *Finding Groups in Data: An Introduction to Cluster Analysis*. Hoboken NJ John Wiley & Sons Inc.
- Kogan, I. (2004). Last hired, first fired? The unemployment dynamics of male immigrants in Germany, *European Sociological Review* 20: 445-61
- Korpi, T., de Graaf, P., Hendrickx, J., och Layte, R. (2003). Vocational Training and Career Employment Precariousness in Great Britain, the Netherlands and Sweden. *Acta Sociologica*, 46, 17-30.
- Kvist, J., Fritzell, J.J, Hvinden, B., och Kangas, O. (2012) Changing social inequality and the Nordic welfare model. In Jon Kvist, Johan Fritzell and Bjorn Hvinden (eds) *Changing Social Equality: The Nordic Welfare Model in the 21st Century*. Bristol: Policy Press
- Lehmann, W. (2007) 'For Some Reason, I Get a Little Scared': Structure, Agency, and Risk in School-to-Work Transitions, *Journal of Youth Studies*, 7:4, 379-396, DOI: 10.1080/1367626042000315185
- Levine, J.H. (2000) 'But what have you done for us lately?', *Sociological Methods & Research* 29: 43-40.
- Long, J. S. (2009). Group comparisons in logit and probit using predicted probabilities. *Department of Sociology, University of Indiana*. Tillgänglig från: http://www.indiana.edu/~jslsoc/files_research/groupdif/groupwithprobabilities/groups-with-prob-2009-06-25.pdf
- Lorentzen, T., & Nielsen, R. A. (2008). Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp. Fafo-rapport 2008:14. Oslo: FAFO
- Lundqvist, C. (2010). *Möjligheternas horisont: etnicitet, utbildning och arbete i ungas berättelser om karriärer*, Doctoral dissertation. Linköping University.
- MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment Plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of Sociology*, 47(4), 427-444.
- Mandal, R., Ofte, H. J., Jensen, C., & Ose, S. O. (2015). Hvordan fungerer arbeidsavklaringspenger som ytelse og ordning. Trondheim: SINTEF.
- Markussen, E. (red.) (2010). Frafall i utdanning for 16-20 åringer i Norden. TemaNord 2010: 517. København: Nordisk ministerråd.

- Markussen, E. (2016). Education pays off! On transition to work for 25 year olds in Norway with upper secondary education or lower as their highest educational level. *Educational Research for Policy and Practice*, 1-16.
- Martin, P., Schoon, I., & Ross, A. (2008). Beyond transitions: Applying optimal matching analysis to life course research. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(3), 179 – 199.
- McVicar, D., & Anyadike-Danes, M. (2002). Predicting successful and unsuccessful transitions from school to work by using sequence methods. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 165(2), 317 – 334.
- Mood, C. (2010). Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review*, 26(1), 67-82.
doi:10.1093/esr/jcp006
- NAV (2016). Dagpenger ved arbeidsledighet. [Internet] Läst den 27.02.2017:
<https://www.nav.no/no/Person/Arbeid/Dagpenger+ved+arbeidsloshet+og+permittering/>
- NAV (2016). Medlemskap i folketrygden. [Internet] Läst den 4.02.2017:
<https://www.nav.no/no/Person/Flere+tema/Arbeid+og+opphold+i+Norge/Relatert+informasjon/medlemskap-i-folketrygden>
- NAV (2016). Ung ufør. [Internet]. Läst den 4.03.17:
<https://www.nav.no/no/Person/Arbeid/Sykmeldt%2C+arbeidsavklaringspenger+og+yrkesskade/Relatert+informasjon/ung-uf%C3%B8r--348909>
- Nico, M. (2014). Variability in the transitions to adulthood in Europe: a critical approach to de-standardization of the life course. *Journal of Youth Studies*, 17(2), 166-182.
- Nilsen, A., & Brannen, J. (2002). Theorising the individual-structure dynamic. *Julia Brannen, Suzan Lewis, Ann Nilsen e Janet Smithson (orgs.), Young europeans, work and family, Londres, Routledge*, 30-47.
- Nilsen, Ø. A. og Reiso, K. H. (2011). Scarring effects of Unemployment. IZA Discussion paper No. 6198
- Nilsen, A. (2012). Cross-national comparisons: the history–biography link. I: *Transitions to parenthood in Europe*, Nilsen, A., Brannen, J., Lewis, S. (Eds) The Policy Press. Bristol.

- Normann, T. M. (2007). Ungdoms levekår. *Statistisk sentralbyrå, statistiske analyser*, 93.
- NOU 2016: 8. *Målene om et mer inkluderende arbeidsliv – status og utviklingstrekk.*
- NOU 2013: 13. *Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi.*
- NOU 2008: 6. *Kjønn og lønn – Fakta, analyser og virkemidler for likelønn.*
- NOU 2004: 13. *En ny arbeids – og velferdsforvaltning.*
- OECD (1994). *The OECD Jobs Study. Evidence and Explanation. Part 1.* Paris: OECD
- OECD (2010). *Off to a Good Start? Jobs for Youth.* Paris: OECD.
- OECD (2013). *Mental Health and Work: Norway.* OECD Publishing
- OECD (2014). *Education at a glance 2014.* OECD Indicators
- Olsen och Tägtström (2014) *NEETS i Norden – vilka är det och vad görs?* Stockholm: Nordens välfärdscenter
- Olofsson, J., & Panican, A. (2008). ”Ungdomars etableringsförhållanden i de nordiska länderna” i J. Olofsson & A. Panican (red) *Ungdomars väg från skolan till arbetsliv.* Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- Olsen, O. J., Høst, H., & Michelsen, S. (2008). Veier fra yrkesopplæring til arbeidsliv. En studie av det norske overgangsregimets effektivitet. *I: Ungdomars väg från skola till arbetsliv. Nordiska erfarenheter*, J. Olofsson and A. Panican (eds). TemaNord, 584.
- Opheim, V. (2004). Like muligheter, men ulikt utbytte? Betydning av sosial bakgrunn for overgang fra utdanning til arbeid blant nyutdannede kandidater i perioden 1987–2001. NIFU-rapport 1/2004.
- Panican, A., Olofsson, J., Pettersson, L., & Righard, E. (2010). Ungdomars övergång från skola till arbetsliv-aktuella utmaningar och lokala erfarenheter. *Meddelanden från Socialhögskolan 2009: 1.*
- PISA (2017) About Pisa. [Internet] Läst den 20.04.2017: <http://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/>
- Pollock, G., Antcliff, V., & Ralphs, R. (2002). Work orders: analysing employment histories using sequence data. *International Journal of Social Research Methodology*, 5(2), 91 – 105

Quintini, G. & Martin, S. (2006). *Starting Well or Losing their Way? The Positions of Youth in the Labour Market in OECD Countries*. Paris: OECD

Quintini, G. & T. Manfredi (2009). "Going Separate Ways? School-to-Work Transitions in the United States and Europe", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 90, OECD Publishing, Paris.

Racism and xenophobia in the EU member states. Trends, developments and good practice. Annual Report 2005 (Del 2). Vienna: EUMC

Ragin, C. C., & Amoroso, L. M. (2010). *Constructing social research: The unity and diversity of method*. Second Edition. Pine Forge Press.

Regjeringen (2017). Endringer i arbeidsmiljøloven fra 1. juli 2015.[Internet] Läst den 26.04.2017: <https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/innsikt/arbeidsmiljolooven/id447107/>

Regjeringen (2017). Hva er inkluderende arbeidsliv? [Internet]. Läst den 02.04.2017: https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/inkluderende_arbeidsliv/

Regjeringen (2017). Sosialhjelp. [Internet]. Läst den 03.04.2017: <https://www.regjeringen.no/no/tema/pensjon-trygd-og-sosiale-tjenester/innsikt/sosiale-tjenester/okonomisk-sosialhjelp/id570200/>

Reisel, L., & Teigen, M. (Eds.). (2014). *Kjønnsdeling og etniske skiller på arbeidsmarkedet*. Gyldendal akademisk.

Rice, P. (1999). The impact of local labour markets on investment in further education: Evidence from England and Wales youth cohort studies. *Journal of Population Economics*, 12(2), 287-312

Rikstrygdverket (2006). *Fastlegers sykemeldingspraksis II: Regelendringer og legeprogrammet*. Rapport nr. 06/2006.

Roberts K., Clark, S.C., Wallace (1994). 'Flexibility and individualisation: A comparison of transitions into employment in England and Germany'. *Sociology*, s. 31-54, Vol 28, No 1.

Roberts, K. (2009). Opportunity structures then and now. *Journal of education and work*, 22(5), 355-368.

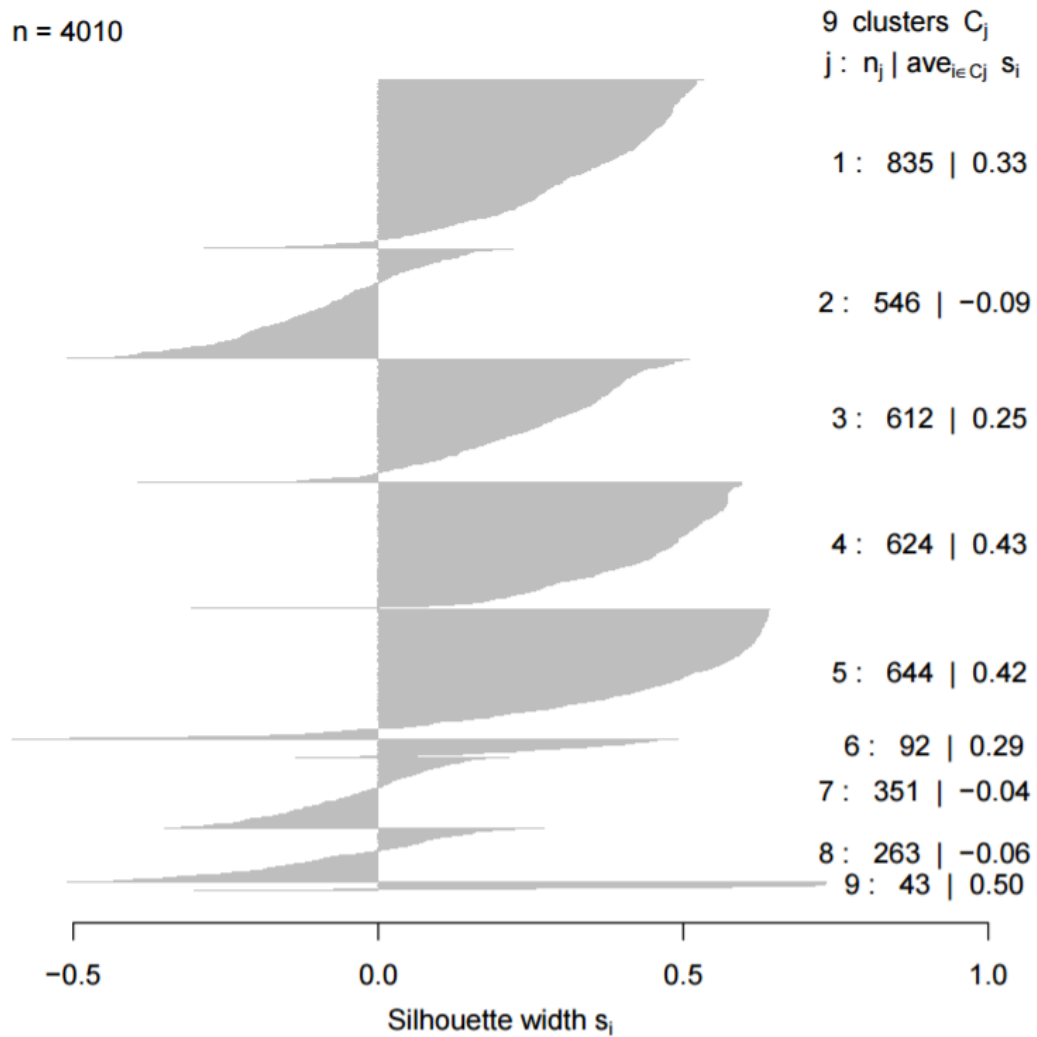
- Roberts, S. (2011). Beyond 'NEET' and 'tidy' pathways: considering the 'missing middle' of youth transition studies. *Journal of youth studies*, 14(1), 21-39.
- Roberts, K. (2013). Education to work transitions: How the old middle went missing and why the new middle remains elusive. *Sociological Research Online*, 18(1), 3.
- Roberts, K. (2017). Youth research meets life course terminology: the transition paradigm revisited. I Nilsen, A, Irwin S, (eds) 2017. *Transitions to adulthood through recession: youth and inequality in a European comparative perspective*.
- Rousseuw, P. J. (1987). Silhouettes: a graphical aid to the interpretation and validation of cluster analysis. *Journal of computational and applied mathematics*, 20, 53 – 65
- Ryder, N. B. (1965). The cohort as a concept in the study of social change. *American sociological review*, 843 – 861
- Røed, K., Hardoy, I., & Falch, N. S. (2011). Mindre arbeidsledighet uten dagpengerettigheter. *Søkelys på arbeidslivet*, 1-2.
- Sackmann, R. & Wiggins, M. (2003). From transitions to trajectories. Sequence Types. I Heinz, W.R. (Eds.) *Social Dynamics of the Life Course, Transitions, Institutions, and Interrelations*. New York: Aldine de Gruyter, s. 93 – 115.
- Salvenes, K., G. (2017a) "Inntektsforskjeller og sosial mobilitet i Norge" i: *Barne –, ungdoms – og Familiedirektoratet: Oppvekstrapporten (2017)*.
- Salvenes, K.G. (2017b). - Få norske studenter gjør en utdannelsereise. Bare tre av ti har foreldre uten universitets eller høyskole. *Aftenposten*. [Internet] Läst den 11.04.2017: <http://www.aftenposten.no/norge/Fa-norske-studenter-gjor-en-utdannelsereise-Bare-tre-av-ti-har-foreldre-uten-universitet-eller-hoyskole-617816b.html>
- Scherer, S. (2001). Early Career Patterns: A Comparison of Great Britain and West Germany. *European Sociological Review*, 17, 119 – 144.
- Scherer, S. (2005). Patterns of Labour Market Entry – Long Wait or Career Instability? An Empirical Comparison of Italy, Great Britain and West Germany. *European Sociological Review*, 21, 427 – 440.
- Schoon, I., McCulloch, A., Joshi, H. E., Wiggins, R. D., & Bynner, J. (2001). Transitions from school to work in a changing social context. *Young*, 9(1), 4-22.

- Schreiner, R., & Markussen, S. (2012). NAV-reformen: «Færre i arbeid og lenger på trygd». *Søkelys på arbeidslivet*, 29(01-02), 151-162.
- Shanahan, M. J., Mortimer, J. T., & Johnson, M. K. (2016). Introduction: Life Course Studies—Trends, Challenges, and Future Directions. In *Handbook of the Life Course* (s. 1-23). Springer International Publishing.
- Skatteetaten (2017). Grunnbeløpet i folketrygden. [Internet] Läst den 02.05.2017: <http://www.skatteetaten.no/no/Tabeller-og-satser/Grunnbelopet-i-folketrygden/>
- Skog, O. J. (2005). *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Gyldendal norsk forlag.
- SSB (2015). Befolkningens utdanningsnivå, 1. Oktober 2015. [Internet]. Läst den 10.04.2017: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>
- SSB (2016). Fødte, 2016. [Internet]. Läst den 02.04.2017: <https://ssb.no/befolkning/statistikker/fodte>
- St.meld. nr. 16 (2006–2007) - *og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*.
- Strand, A.H. & Nielsen, R. (2015). Veier inn i, gjennom og ut av arbeidsavklaringspenger. Hvor langt unna arbeidslivet står mottakerene? Fafo.rapport 2015: 29. Oslo: FAFO
- Støren, L.A., Helland, H. & Grøgaard, J.B. (2007). Og hvem stod igjen? Sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømning i videregående opplæring blant elever som startet i videregående opplæring i årene 1999-2001. Rapport 14. Oslo: NIFU STEP
- Støren, A.L. (2010). Unge innvandrere i utdanning og overgangen til arbeid. Rapport 45/2010. Oslo: NIFU
- Støren, A.L. (2011). Pursuing educational ambitions? Higher education enrolment and the choice of study programmes among immigrant and non-immigrant youth in Norway. *Irish Educational Studies*, 30:2, 159 – 177
- Støren, A.L. (2013). Lav kompetanse of «fanget» i velferdssystemet – rammer det særlig innvandrere? I: *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv*.
- Hammer, T. & Hyggen, C. (Eds). 2012. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1918). *The Polish peasant in Europe and America: Monograph of an immigrant group* (Vol. 2). University of Chicago Press.

- Teigen, M. (2006). Det kjønnsdelte arbeidslivet. En kunnskapsoversikt. *Institutt for Samfunnsforskning*. Rapport 2006: 2.
- Terum, L. I., Tufte, P. A., & Jessen, J. T. (2012). Arbeidslinja og sosialarbeiderne. I: Stjernø, S. og Øverbye, E. (eds.), *Arbeidslinja-arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Terum, L. I., & Hatland, A. (2014). Sysselsetting og trygd under arbeidslinja. *Søkelys på arbeidslivet*, 31(01-02), 3-22.
- Tufte, P.A. (2000). *En intuitiv innføring i logistisk regresjon*. Arbeidsnotatnr. 8 – 2000. Oslo: Statens institutt for forbruksforskning.
- Tønseth, H. (2014). Flere alenemødre avhengige av sosialhjelp. *Samfunnspeilet 1/2014*.
- Viry, G., & Kaufmann, V. (Eds.). (2015). *High Mobility in Europe: Work and Personal Life*. Springer.
- Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young*, 14(2), 119 – 139.
- Wiborg, Ø.N. (2011). Bound to rise? *Inter-generational disadvantages in Norway*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Østerud, Ø., Goldmann, K., & Pedersen, M. N. (1997). *Statsvitenskapelig leksikon*. Universitetsforlaget.

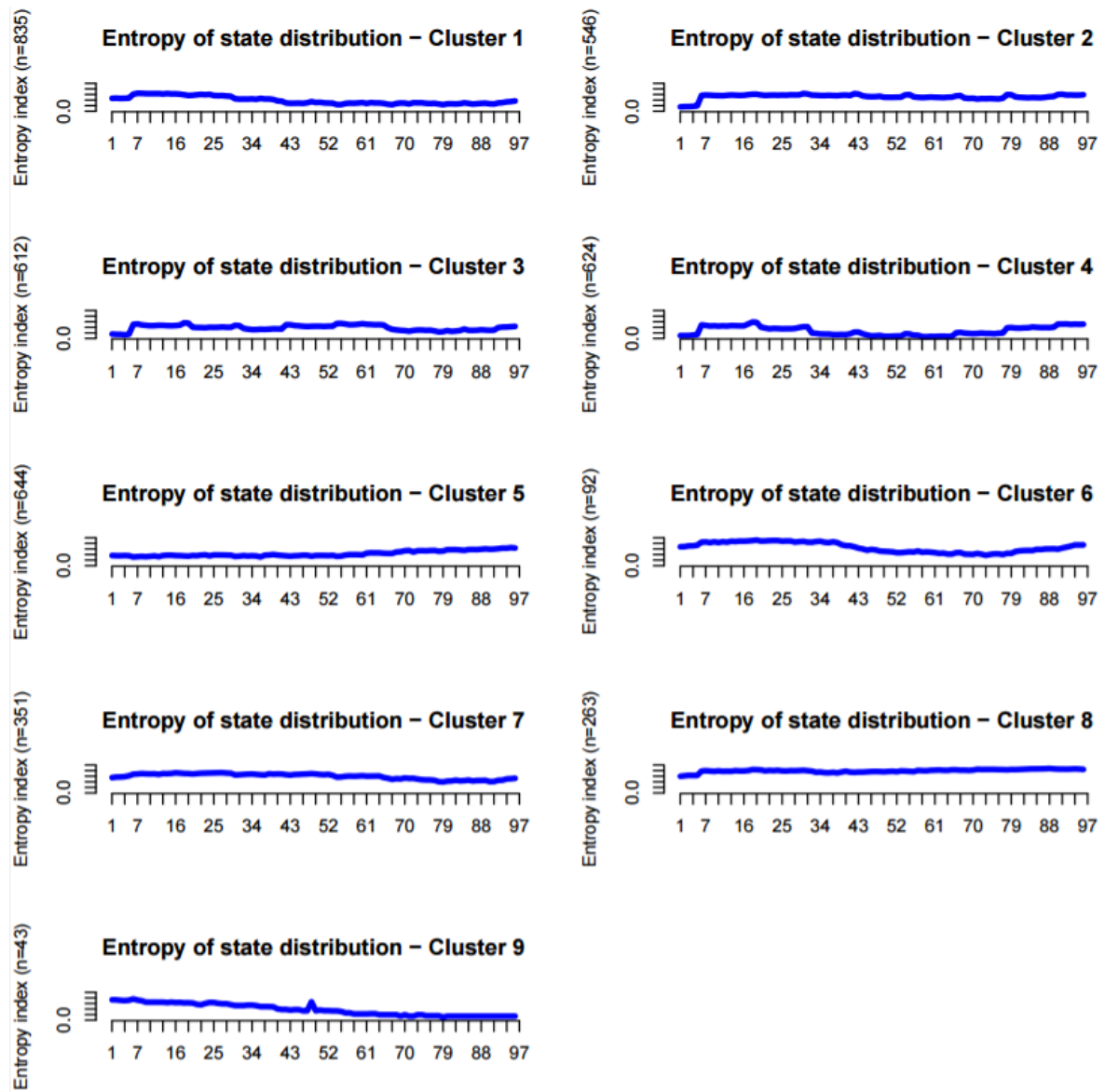
Bifogade tabeller och figurer

Figur 2. Silhuettediagram

Average silhouette width : 0.23

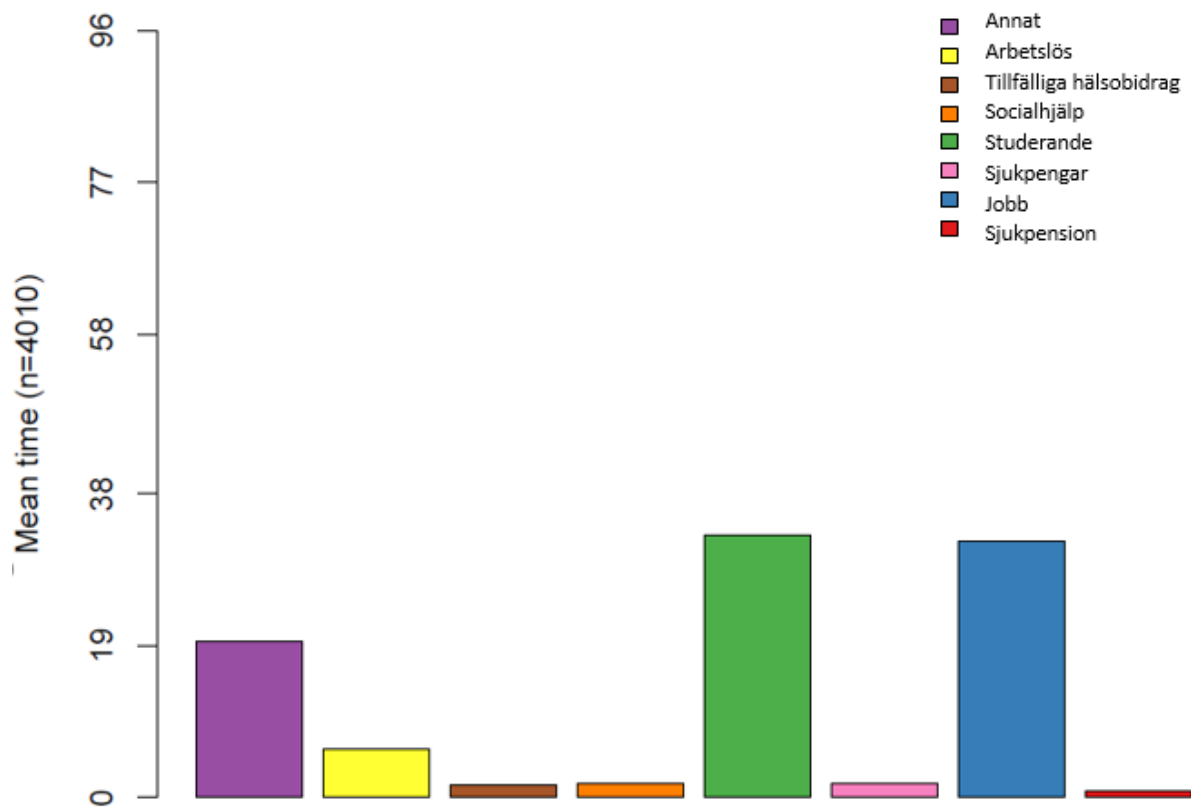
Figur 12. Entropidiagram

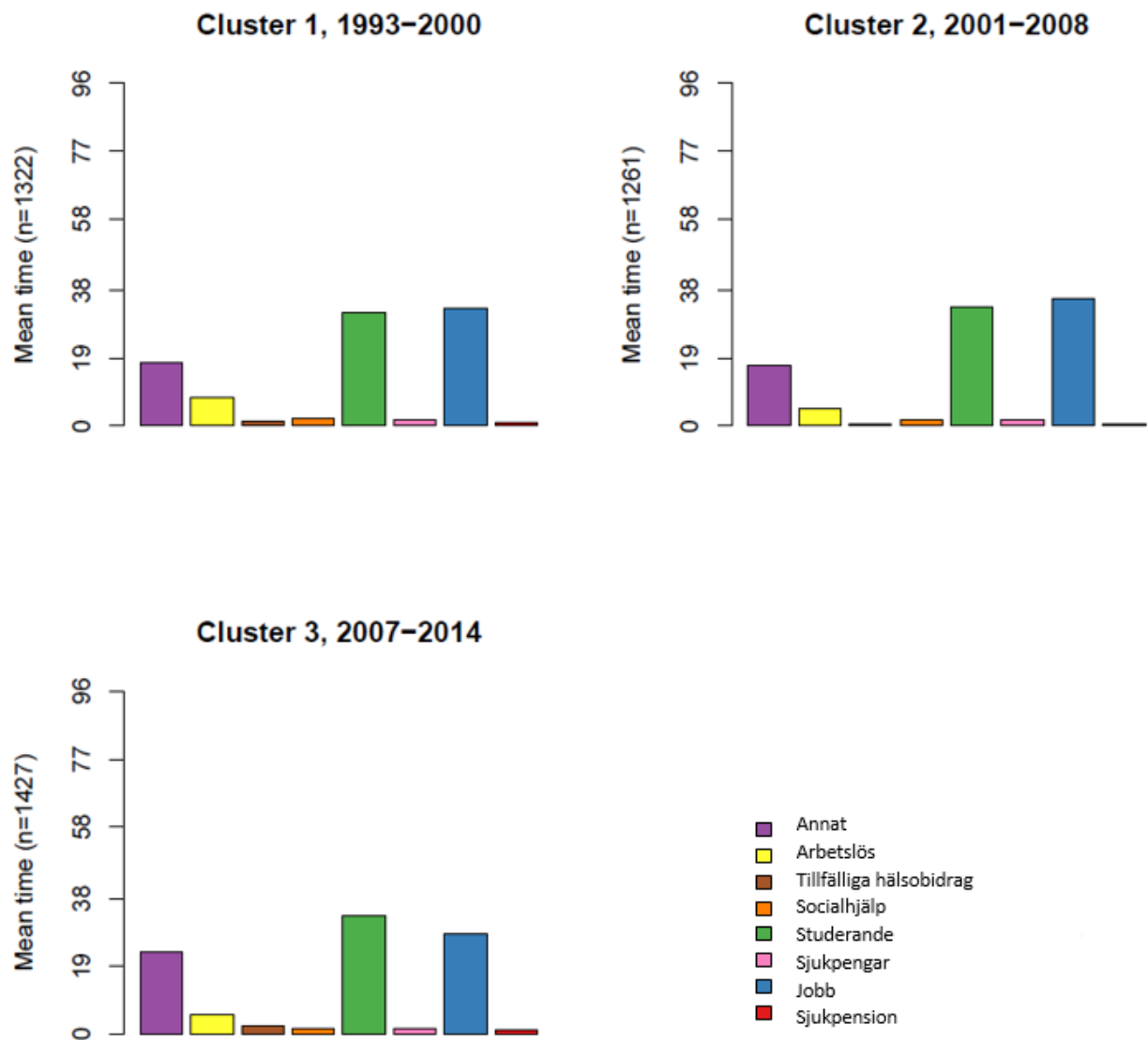
Tabell 7. **Fördelning per livsförloppsbanan per kohort. Procent.**

Kluster		Kohort 1	Kohort 2	Kohort 3
Operativ	Kort utbildning – majoritet i jobb	21.7	26.9	14.6
Växervis	Utbildning – jobb – växelvis.	13.9	14	12.9
Effektiv	Högre utbildning lägre nivå – jobb	16.1	16.2	13.6
Akademisk	Lång utbildningsperiod	14.6	14.3	17.5
Alternativ	Huvudsakligen annat. Arbetslöshet eller jobb.	13	15.5	19.5
Stagnation	Brokig kombination – bidrag	1.7	0.8	4.2
Avbrott	Kombinationer – avbrott - arbetslöshet - jobb	11	5.2	9.8
Bristfällig	Kombinationer – socialhjälp - arbetslöshet	6.5	6.3	6.8
Utanförskap	Bidrag - sjukpension	1.1	0.9	1.2
Totalt		100	100	100
<i>N</i> =		1322	1261	1427

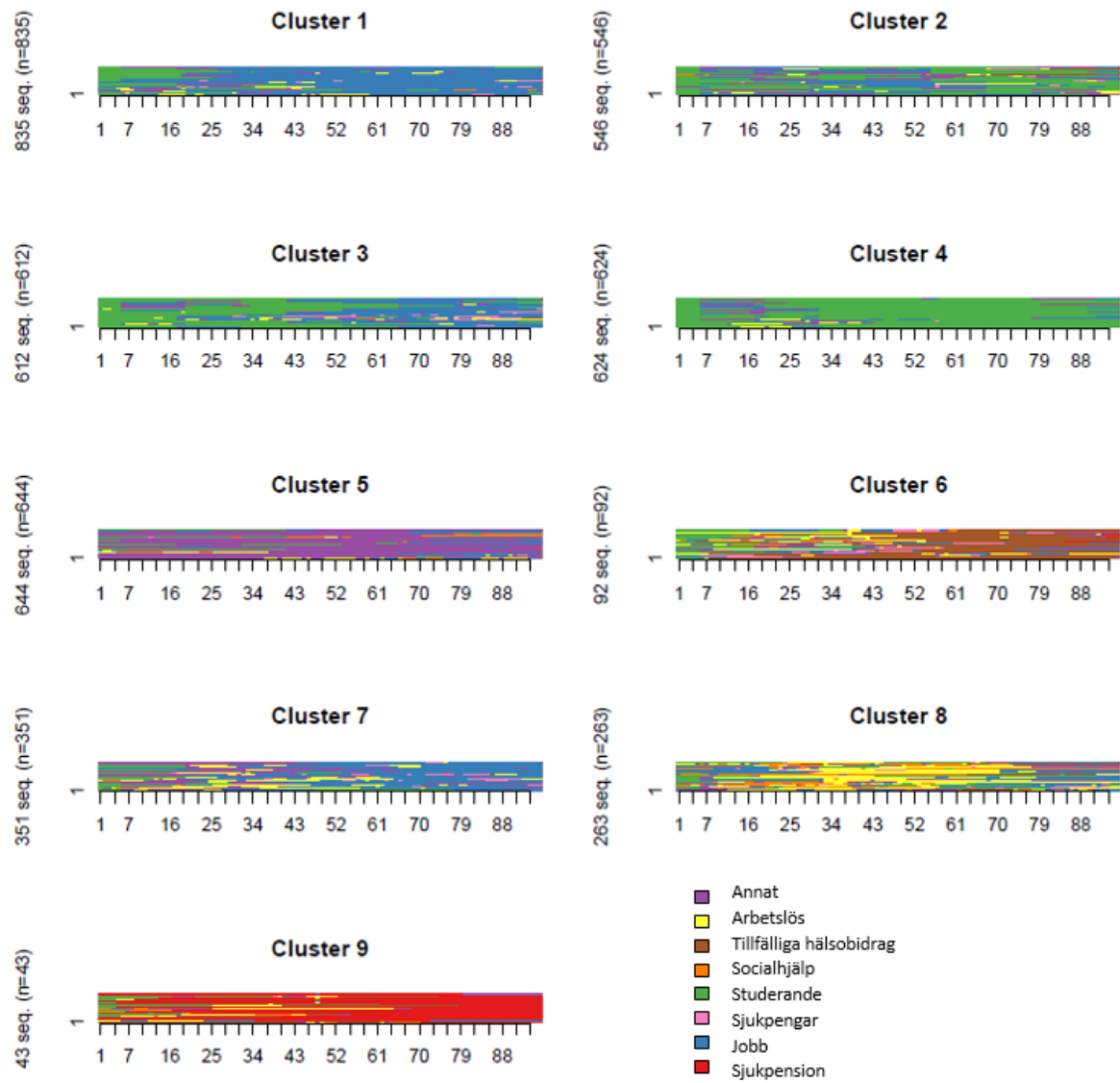
Figur 13. **Genomsnittlig tid per tillstånd**

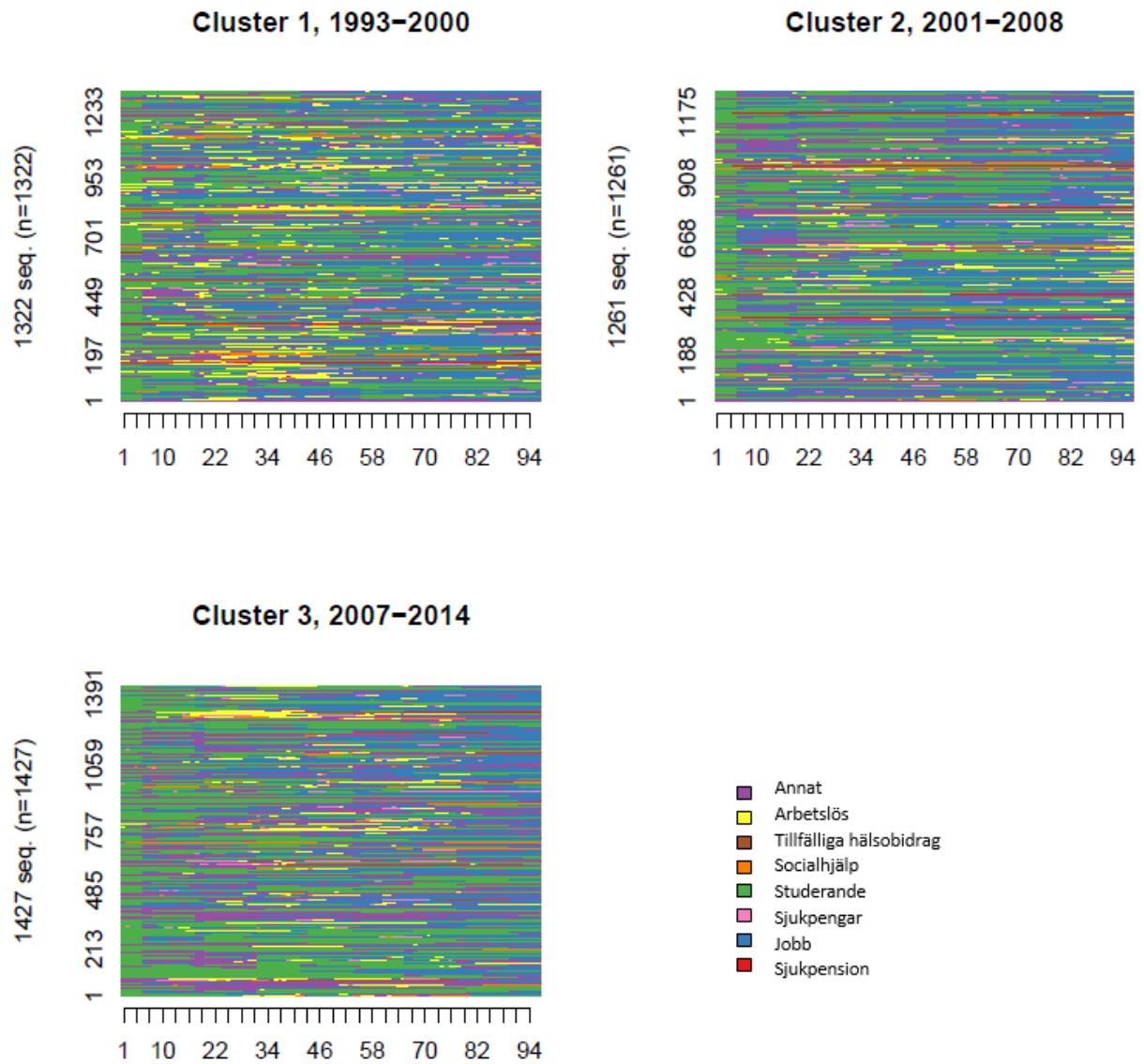
Figur 14. **Genomsnittlig tid per tillstånd per kohort.**

Figur 15. Sekvensindexplot per kluster.

Figur 16. Sekvensindexplot per kohort.

Tabell 6. **Multinomial regression. Koefficienter.**

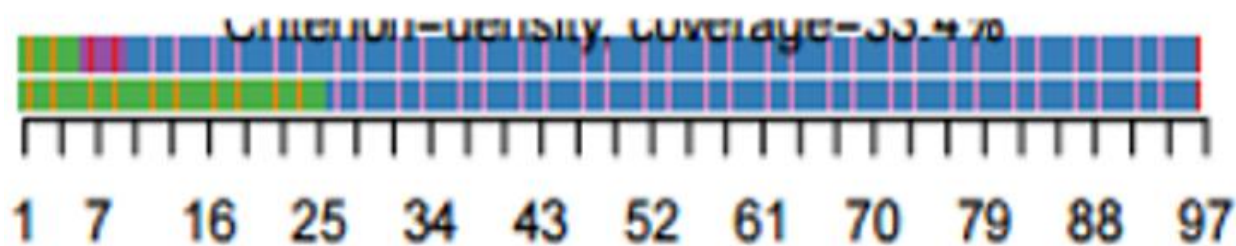
Variabel	Koefficienter för jämförelse relativt till kluster 4 (referensgrupp)							
	1 (4)	2 (4)	3 (4)	5 (4)	6(4)	7(4)	8(4)	9(4)
Konstant	5.10‡	2.77‡	2.37‡	3.67‡	2.35 †	3.25‡	2.96‡	2.05
Kvinna	-.10	.11	.25 †	0.64‡	0.40§	.11	.29§	-.23
Förälder gymnasium	-.35	-.12	-.32	-.51§	-.44	-.47§	-.71 †	-.14
Förälder högre utb.	-1.50‡	-.47	-1.25	-.97‡	-1.5‡	-1.49‡	-1.90‡	-.64
Norge	.94	-.08	.49§	-.36	.09	.41	.52	.82
Norden	-.004	-.19	.34	-.22	-.09	.06	.57	.98
Öst-europa	-.68	-.94§	.17	-1.73§	-.91	.08	.04	-13.42
Afr/As/Tyr/S-/M-am	-1.24**	-.76	-.43	-.99 †	-.94	-.50	-.74	-.88
Minst centralt	.29	.19	.10	.58	.009	.37	1.03§	1.09
Något centralt	.33	.30	.25	.12	.12	.29	1.21 †	.27
Centralt	.42§	.26	.29	-.03	.24	.41	1.47‡	.001
Gymnasium	-2.58‡	-1.66‡	-1.40 †	-3.60‡	-3.97‡	-2.94‡	-3.72‡	-6.58‡
Högre utbildning	-6.73‡	-3.14‡	-2.63‡	-5.89‡	-6.90‡	-6.56‡	-6.41‡	-21.17
Kohort 1974	-.42‡	-.10	-.15	.46 †	.52	.62‡	-.19	.30
Kohort 1988	-.73‡	-.25§	-.32 †	.32	1.41‡	.35§	-.12	.09

‡Signifikant på 1 % † Signifikant på 5 % §Signifikant på 10 % (Referensgrupp = kluster 4)

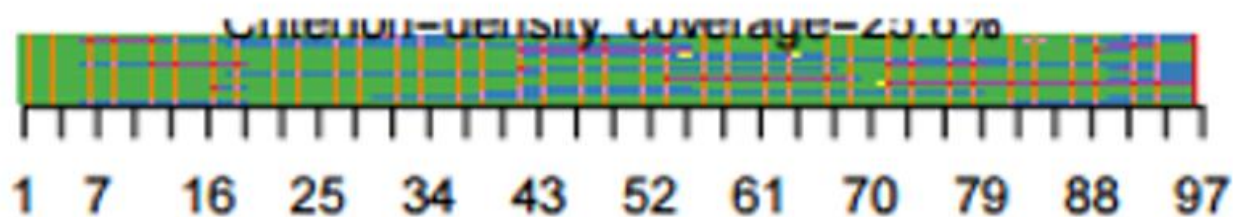
Appendix

Alternativ representation av livsförloppsbanorna (representativa sekvenser).

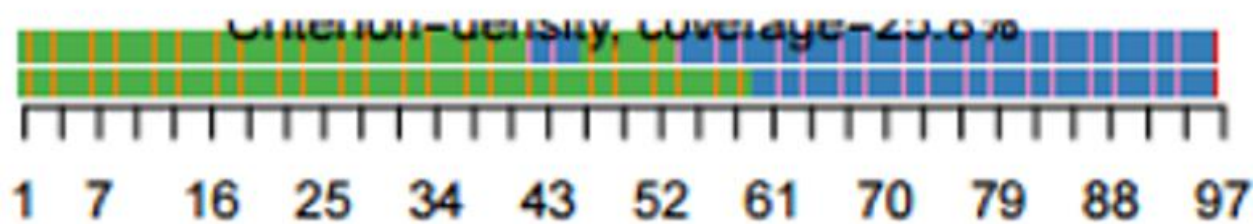
Figur A1. Operativ.

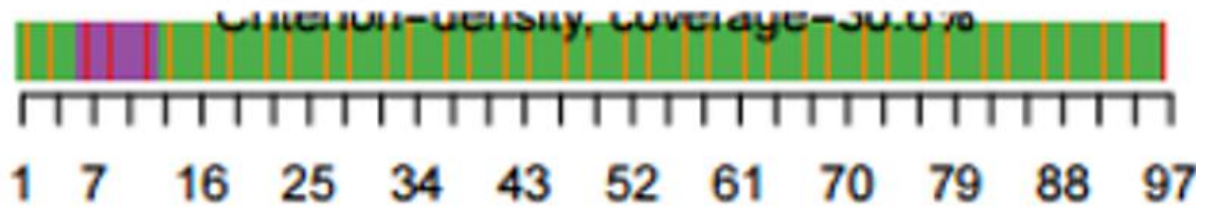
Figur A2. Växelvis.

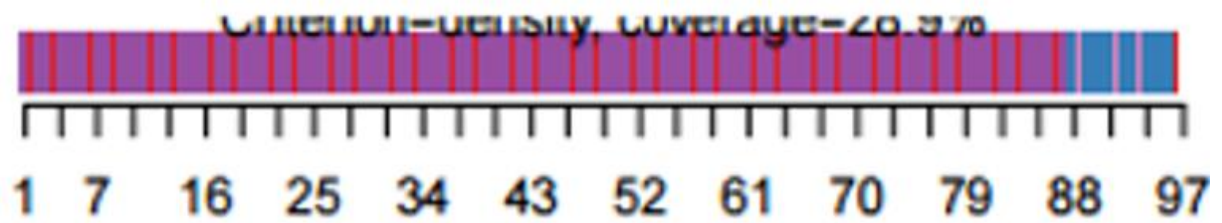
Figur A3. Effektiv.

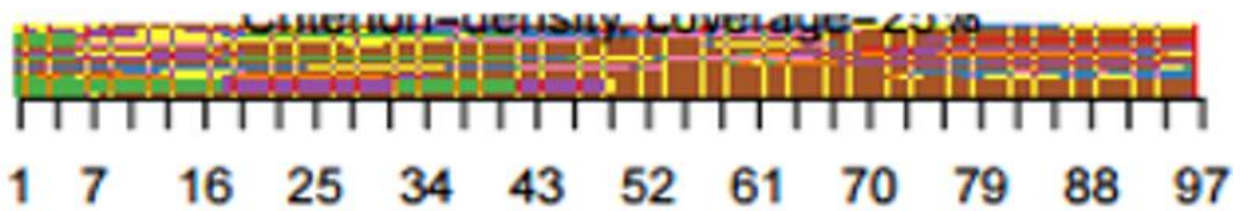
Figur A4. Akademisk.

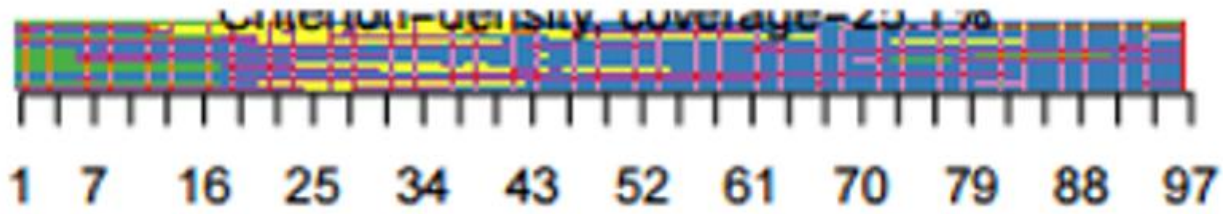
Figur A5. Alternativ.

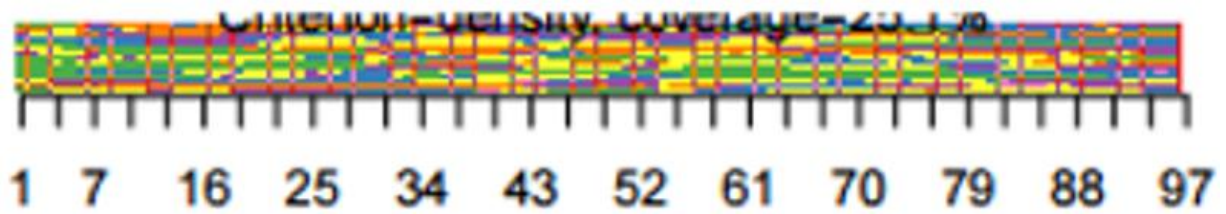
Figur A6. Stagnation.

Figur A7. Avbrott.

Figur A8. Bristfällig.

Figur A9. Utanförskap.

